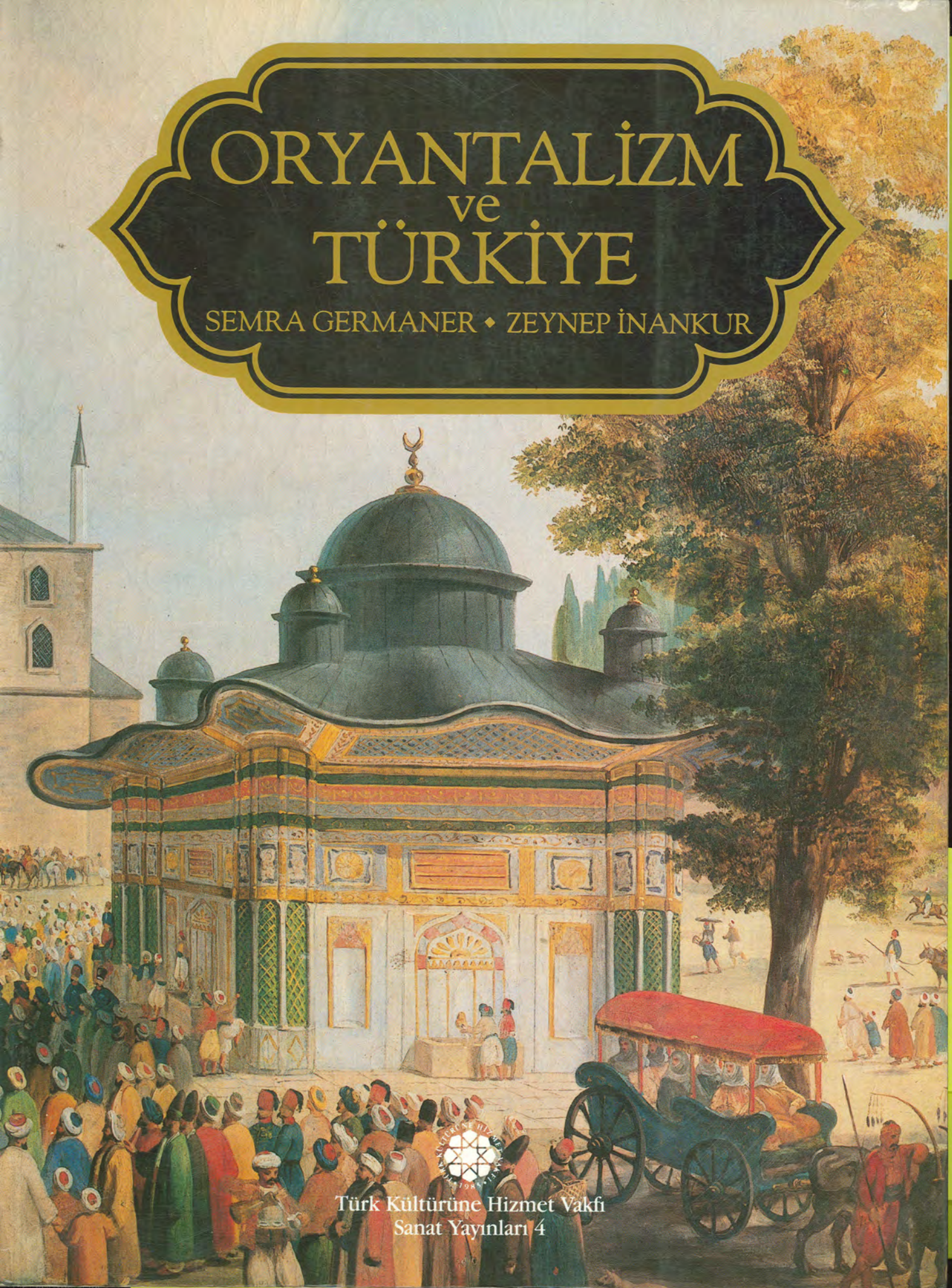
ORYANTALİZM ve TÜRKİYE

SEMRA GERMANER • ZEYNEP İNANKUR

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
Sanat Yayınları 4

Oryantalizm ve Türkiye

Oryantalizm yakın bir geçmişte yaşanmış olmasına ve konuları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun önemli bir yer tutmasına rağmen günümüz Türkiye'sinde yeterince tanınamamış bir olgudur.

Oryantalizm ve Türkiye adını taşıyan bu incelemede, batı resim sanatında Oryantalizmin yeri ve ne olduğu açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bağlamda başlangıcından Cumhuriyet dönemine kadar geçen sürede doğu ve Batı ilişkilerine değinilmiş ve Osmanlı ülkesini resimlerine konu edinmiş batılı Oryantalist ressamlar tarihsel perspektif içinde ele alınmıştır.

Kitabın monografiler bölümünde ise, İstanbul'da saray ve özel koleksiyonlarda bulunan Oryantalist konulu tabloların bir değerlendirilmesi yapılarak, sanatçıların monografilerine yer verilmiştir.

ois Dubois, "Bab-ı Humayun" (ayrıntı) İstanbul, Resim ve Heykel Müzesi

ORYANTALİZM
ve
TÜRKİYE

ORYANTALİZM ve TÜRKİYE

SEMRA GERMANER • ZEYNEP İNANKUR

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
Sanat Yayınları 4

Grafik Düzen
İlhami Turan

Dia ve Fotoğraflar
Erdal Aksoy

Renk Ayırımı, Dizgi ve Baskı
Aksoy Matbaacılık A.Ş. / İstanbul, 1989

Bu kitabın metni ile, saray ve özel koleksiyonlardan sağlanan resimler izin alınmadan hiç bir yerde yayınlanamaz. Her türlü hakkı Türk Kültürüne Hizmet Vakfı'na aittir.

ISBN 975-7522-00-7

TÜRK KÜLTÜRÜNE HİZMET VAKFI
Kızlarağası Köşkü, Yıldız Sarayı - İstanbul
Tel : (1) 159 31 01 - 158 30 80 (7 Hat)

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı

19. yy başlarına kadar daha çok askeri alanda süregelen doğu-batı ilişkileri, bilhassa oryantalist yazar ve ressamların gayretleriyle kültür -san'at alanına kaymış; birçok san'at eserinin umumî efkâra intikâline vesile olmuştur. Doğu'nun çekiciliğini hissederek seyahat eden ve pekçok şeyin resmini yapan batılı ressamlar, doğu kültürü hakkında yanlış bilgileri ve ön fikirleri olan Avrupa'lıya, daha gerçekçi, vesika sayılabilecek resimler bırakmışlardır.

Oryantalistler, batıya en yakın ülke olan Türkiye için de batılı gözüyle çeşitli eserler ortaya koymuşlardır. Şüphesiz bu, onlar gibi resim yapma isteğini duyan Türk sanatkârlarının yetişmesine, özendirme yoluyla zemin hazırlamış olmak açısından önem taşımaktadır.

Bugün, üzerinde araştırmalar yapılan, kitaplar yazılan ve koleksiyonları yapılmağa çalışılan oryantalizm konusunun, Türk gözüyle değerlendirilmesi yapılmalı ve oryantalistlerin Türkiye'ye bakışları da ele alınmalıydı.

Elinizdeki kitap bu gaye için hazırlandı. Bundan önce iki büyük Türk ressamı, Osman Hamdi ve Malik Aksel için hazırladığımız kitaplara, Türkiye ile ilgilenen yabancı ressamlar konusundaki bu kitabın eklenmesi ile Türk san'at hayatına yeni bir bakış açısını daha ilave ettiğimize inanmaktayız.

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı
İdare Heyeti Başkanı
Hulûsi Çetinoğlu

Türkiye'de çalışmış tüm yabancı ressamların anısına...

"Gece Eyübe varmak üzere sabahleyin Atmeydanı'ndan hareket etmek;
elde bir tesbih camileri dolaşmak,
bütün kahvecilerde, büyük ve küçük türbelerde,
hamamlarda ve meydanlarda tevakkuf etmek;
bakır zarflı minimini mavi fincanlarda Türk kahvesi içmek;
güneşin altında oturmak ve bir nargile dumanı içinde yavaşca kendinden geçmek;
dervişlerle veya geçenlerle konuşmak;
bu hareket ve ışık dolu levhanın şahsen bir parçası olmak;
hür, tasasız ve meçhul olmak; ...,,

Pierre Loti "Aziyade"

İçindekiler

ÖNSÖZ 7
ORYANTALİZMİN ANLAMI 9
ORYANTALİZMİN COGRAFÎ SINIRLARI 9
ORYANTALİST RESMİN TARİHÇESİ 10
ONDOKUZUNCU YÜZYIL ORYANTALİZMİ 18
Bilimsel Çalışmalar 19
Arkeolojik Araştırmalar 20
Uluslararası Sergiler 20
Gezi Koşulları ve Turizm 20
Romantizmin Etkisi 21
ONDOKUZUNCU YÜZYILDA ORYANTALİST RESİM 22
Fransız Oryantalistleri 23
İngiliz Oryantalistleri ve Diğerleri 31
ORYANTALİST RESMİN KONULARI 42
Figürlü Kompozisyonlar 42
Doğa Görünümleri 44
ORYANTALİST RESMİN ESTETİĞİ 47
ORYANTALİZMİN SON BULMASI 51
TÜRKİYE'DE ORYANTALİZM 52
Erken Oryantalistler 52
Turquerie Modası 59
Beyoğlu (Pera) daki Yabancı Elçiliklerin Rolü 67
ONDOKUZUNCU YÜZYIL ORYANTALİSTLERİ VE OSMANLI SARAYI 81
TÜRK KOLEKSİYONLARINDAKİ ORYANTALİST RESİMLER 86
MONOGRAFİLER 89
Ayvazovski, İvan Konstantinoviç, 1817-1900 91
Bellò, Philippe, 1831-1911 95
Berchère, Narcisse, 1819-1891 97
Boulanger, Gustave, 1824-1888 99
Brest, Fabius, 1823-1900 101
Brindesi, Jean (Giovanni), XIX.yy 107
De Dreux, Alfred, 1810-1860 109
Dubois, François, 1790-1871 111
De Forcade, Jean-Baptiste-Etienne XIX.yy 113
Fromentin, Eugène, 1820-1876 115
Gérôme, Jean-Léon, 1824-1904 119
Guillemet, Pierre Désiré, 1827-1878 121
Hayette, François-Claude, 1838-? 125
Huguet, Victor, 1835-1902 127
Kaufmann, Adolf, 1848-1916 129
Laurent, Jean-Emile, 1906-? 131
De Mango, Leonardo, 1843-1930 132

Parmentier, Fèlix, 1821-? 135
Preziosi, Amadeo, 1816-1882 137
Schranz, Jean, 1794-1872 145
Schreyer, Adolf, 1828-1899 147
Swoboda, Sandor Alexander XIX.yy 149
Ussi, Stefano, 1822-1901 151
Valéri, Salvatore, 1856-1946 153
Washington, Georges, 1827-1901 157
Zarzecki, Joseph Varnia, 1850-? 163
Ziem, Fèlix, 1821-1911 164
Zonaro, Fausto, 1854-1929 167
DİPNOTLAR 175
KAYNAKÇA 177
RESİM LİSTESİ 179
DİZİN 184

Önsöz

Oryantalizm önce bilimde, ardından edebiyat, tiyatro, müzik, mimarlık ve güzel sanatlarda, XIX. yüzyılın Batı dünyasını etkisi altına almış bir olgudur. Bu yüzyılda, siyasî olaylar, ekonomik ilişkiler, bilimsel ve arkeolojik araştırmalar, Doğuya yapılan gezi koşullarının düzelmesi, Romantizm'in etkileri, Avrupa'da zaten yüzyıllardır doğu ülkelerine karşı duyulan ilgiyi arttırmış ve bir Oryantalizm modasının doğmasına yol açmıştır. Oryantalizm geçen yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun Yakındoğu'daki toprakları üstündeki hayatı konu alması nedeniyle Türkiye için ayrı bir önem taşımaktadır.

Bu dönemde, sanayileşmenin olumsuz etkilerinden kaçan ve Batı'nın değerlerini sorgulamaya başlayan Avrupalı Romantikler için Doğu, doğal ve saf olana karşı var olan özlemlerini giderebilecekleri bir sığınak olmuş ve yüceltilmiştir. Bunun sonucu olarak, Türkiye, edebiyattan resme kadar, sanatın çeşitli dallarında, batılı sanatçıların ilgi odağı haline gelmiştir. Öte yandan, Türkiye'ye karşı tarihî ve etnografik ilginin artması, Avrupa'da Türk kültürünün daha kapsamlı bir biçimde tanınmasına yol açmıştır. Batı'nın Türkiye'ye karşı olan tavrının değiştiği bir sırada Osmanlı İmparatorluğu'nun da bir dizi reform yaparak Batı'ya yönelmiş olması çok ilginç bir rastlantıdır. Bu, amaçları farklı iki ayrı yönelişin İstanbul'da odaklaşmasından her iki kesim de olumlu biçimde pay almış ve Doğu ile Batı arasında zaten var olan kültür bağı pekiştirilmiştir.

"Oryantalizm ve Türkiye" adlı bu kitapta biz Oryantalizmin resim sanatındaki yerini ve Türkiye'nin bu akımdaki önemini belirtmeye çalıştık. Çünkü, Oryantalizm, konuları arasında Türkiye'nin önemli bir yer tutmasına rağmen, ülkemizde yeterince tanınmamaktadır. Oryantalist konulu tabloların Türkiye'de yeniden gündeme gelmesi bilimsel bir araştırmaya bağlı olmayıp, daha çok Batı'da 1970 ler sonrası Oryantalist resim piyasasındaki canlanıştan kaynaklanmıştır. Amacımız günümüz Türkiye'sinde bir moda niteliği taşıyan bu konunun sanat tarihi içindeki gerçek yerini belirlemektir. Bu çalışmanın başında Oryantalist resmin Batı'daki gelişmesi, önemli temsilcilerine, konularına, estetiğine ve tekniğine değinilerek açıklanmış, daha sonraki bölümlerde ise, Türkiye'nin Oryantalizm ile olan ilişkisi, Batının Osmanlı İmparatorluğu'na ilk yöneldiği XVI. yüzyıldan başlatılarak, Erken Oryantalistler, "Turquerie" modası, Beyoğlu'ndaki elçiliklerin rolü, XIX. yüzyıl Oryantalistleri ve Osmanlı Sarayı başlıkları altında geliştirilmiştir.

Türkiye'de yabancı ressamlar tarafından yapılan Oryantalist konulu resimlerin büyük bir bölümü, daha o dönemlerden başlayarak, Avrupa'lılar tarafından satın alınmış ve batı koleksiyonlarına dağılmıştır. Bununla beraber, Türkiye'de, İstanbul'da saray koleksiyonlarında ve özel koleksiyonlarda azımsanmayacak sayıda bir Oryantalist resim birikimi vardır. Bunların içinde Osmanlı sultanları tarafından Avrupa'dan getirtilen tabloların payı büyüktür. Türkiye'deki bu Oryantalist tabloların bir bölümü ilk defa Dolmabahçe Sarayı'nda 1985 ve 1986 yıllarında açılan "Osmanlı Sarayında Yabancı Ressamlar I" ve "Osmanlı Sarayında Yabancı Ressamlar II" sergileri ile 1986 da Raffi Portakal Galerisi tarafından düzenlenen "Oryantalistler" sergisinde sanat çevrelerine sunulmuştur. Ancak bu sergilerdeki resimler hiçbir bilimsel araştırmaya konu olmadığından ne ülkemizde ne de yurt dışında yeterince tanınmaktadır. Kitabın monografiler bölümünde biz bu eksikliği olabildiğince gidermeyi ve hem Türkiye'de bundan sonra bu konuda yapılacak çalışmalara, hem de aynı alanda çalışan batılı araştırmacılara bir katkıda bulunmayı amaçladık.

Bu çalışmamızı son aşamasında okuyarak değerli önerileriyle bize katkıda bulunan Sayın Prof. Dr. Nurhan Atasoy'a, fotoğrafları çeken Sayın Erdal Aksoy'a, koleksiyonlarında yer alan tabloları kitabımızda kullanmamıza izin veren Mimar Sinan Üniversitesi İstanbul Resim ve Heykel Müzesi'ne, Topkapı Sarayı Müzesi'ne, bütün özel koleksiyon sahiplerine *Milli Saraylar* dergisindeki "Milli Saraylarımızdaki Oryantalist Konulu Tablolar" adlı makalemizdeki fotoğrafları kullanmamıza imkân sağlayan Milli Saraylar Daire Başkanlığı'na en içten teşekkürlerimizi sunarız.

Semra Germaner, Zeynep İnankur

İstanbul, Ocak 1989

ORYANTALİZM ve TÜRKİYE

Oryantalizmin Anlamı

XIX. yüzyılda gelişen bir bilim dalı olan Oryantalizm, Fransızca, "Orientalisme" kelimesinden türemiştir. Bu kelime başlangıçta doğu insanlarının, dinlerinin, dillerinin ve tarihlerinin incelenmesi anlamında kullanılmıştır. Yüzyılın ortasında özellikle Théophile Gautier'nin yazıları yoluyla bu terim, doğu dünyasını konu alan bir resim türü için kullanılmaya başlanmıştır. O zamandan beri Oryantalizm, Batılıların İslam dünyası karşısındaki tavırlarını belirten genel bir terim olarak benimsenmiştir.

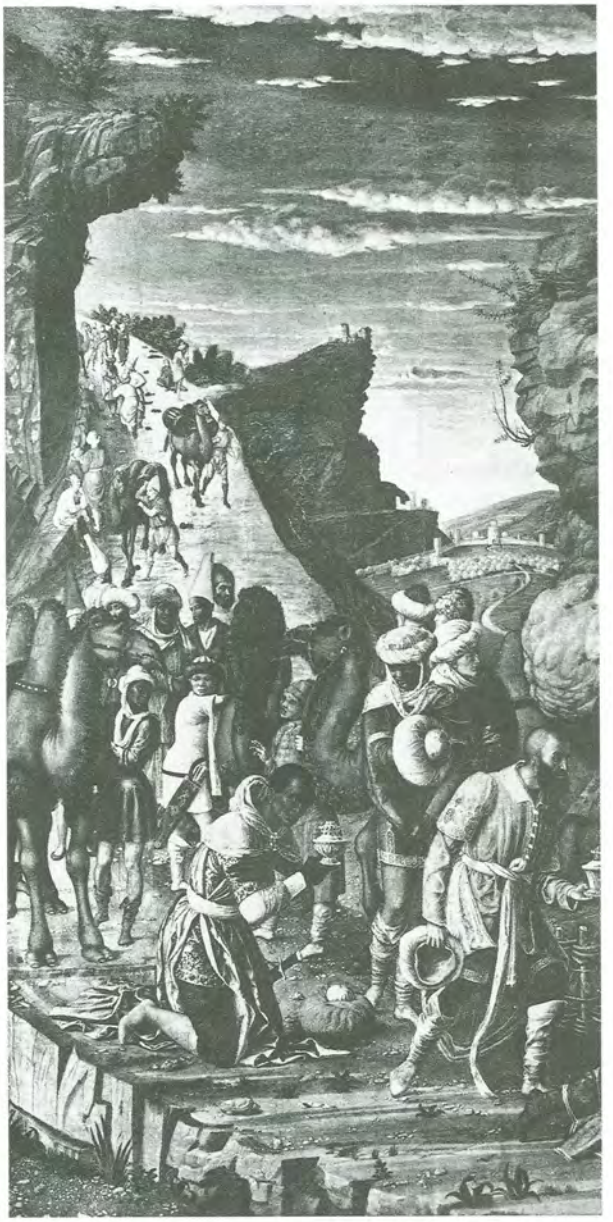
Oryantalizm mimarlık ve uygulamalı sanatlar alanında da etkili olmuştur. John Nash'in Brighton'daki Royal Pavilion'u ve Sèvres İmalâthaneleri müdürü Théodore Deck'in Türk İznik çini kopyaları Doğu'ya özgü dekoratif motif ve biçimlerin uyarlandığı ilginç örneklerdir. Resim alanında ise Müslüman bir eşdeğeri olmayan Avrupalı ressam için Oryantalizm, öncelikle egzotik temalarla sınırlanmıştı. Nitekim Oryantalist ressamların ortak yanı üslupları değil, ele aldıkları konulardır.

Oryantalizmin Coğrafi Sınırları

Batılı sanatçının resimlediği "Doğu", Türkiye başta olmak üzere Mısır, Suriye, Lübnan, Filistin, Kutsal Topraklar ve Kuzey Afrika kıyılarını, kısaca Müslüman Akdeniz ülkelerini kapsıyordu. Bunlar Avrupalı sanatçıların bir ölçüde kolay ulaşabildikleri ülkelerdi. İslam kültüründen etkilenmiş olan bu sanatçıların içinden pek çoğu Yakındoğu Akdeniz'inin ötesine gitmemiştir, çünkü İran'a, Arabistan'a ve Hindistan'a gezi yapmak oldukça güçtü; Uzakdoğu ülkeleri ise XIX. yüzyıl sonuna dek hemen hemen batılılara kapalıydı. Bütün bunların yanı sıra, Venedik İstanbul ile tarihî ilişkilerinden ötürü, Yunanistan ve Balkanlar eski Türk toprakları olmalarından dolayı, İspanya Emevî sanatından ötürü Oryantalist ressamların ilgisini çekiyordu.

Oryantalist Resmin Tarihçesi

Resimde egzotizm merakı Oryantalistlerin XIX. yüzyılda moda olmasından çok daha eskilere uzanmaktadır. Daha Romalılar döneminde Mısır ve İran kültürlerinin İtalya'ya girişi, onların Doğu'ya olan ilgilerini ortaya koymuştur. Ortaçağda, Haçlılar Avrupa'ya, Yakındoğu'yu bir ölçüde tanıtmışlardır.

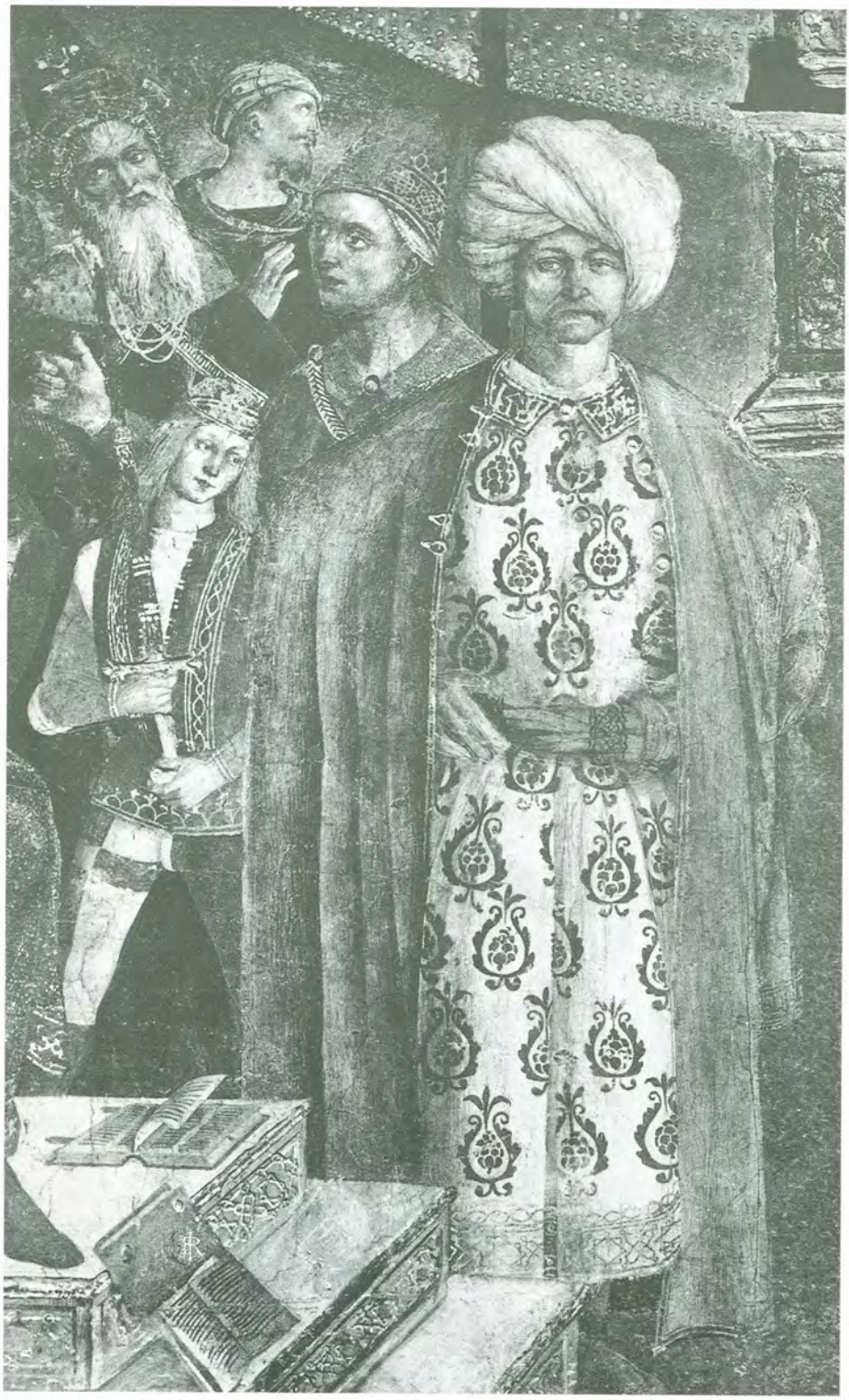

1- Mantegna, "Kralların Secdesi", 1466.
Uffizi, Floransa

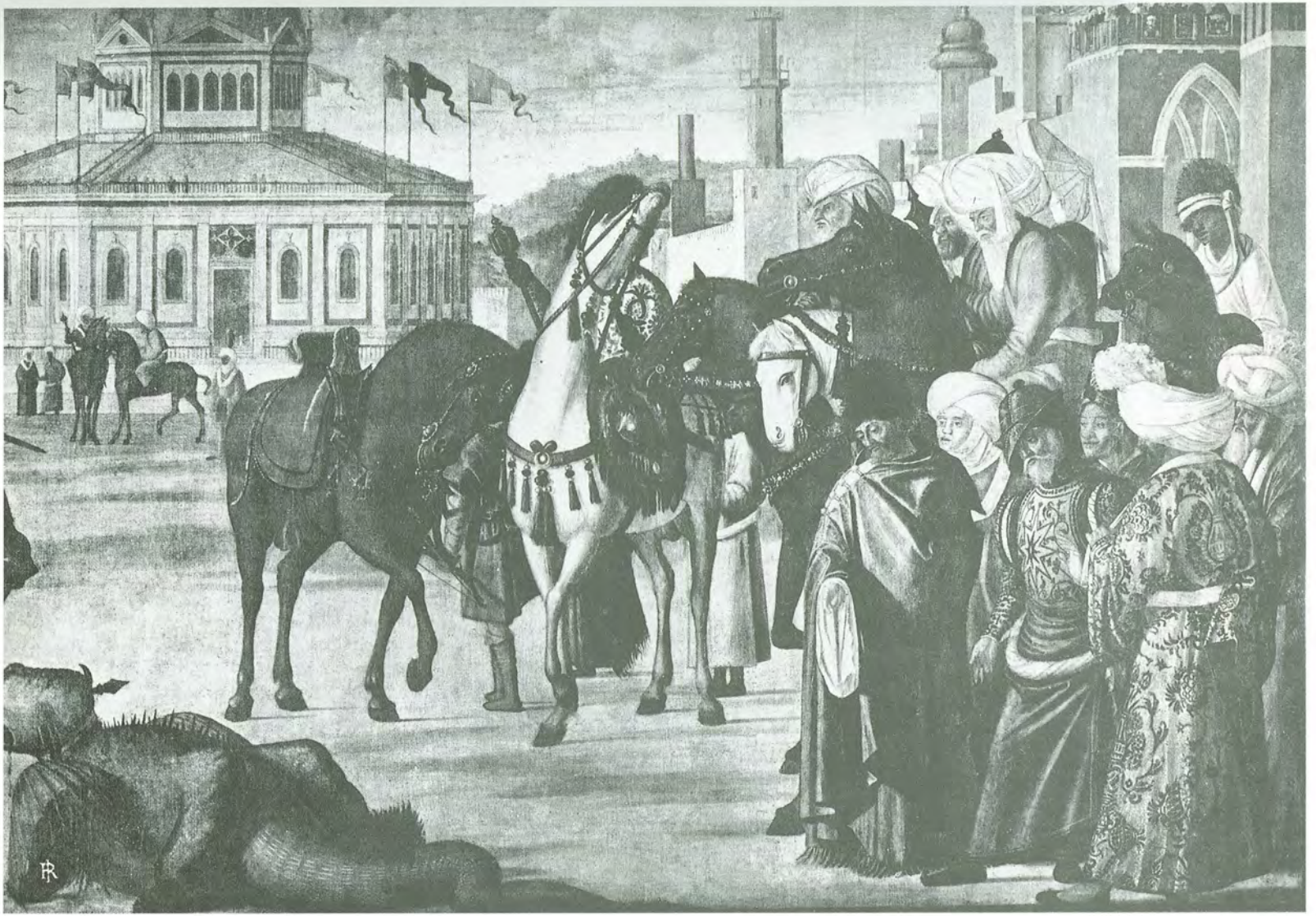
Hıristiyan dininin Yakındoğu'da ortaya çıkmış olması batılıların bu ülkelerle ilgilenmelerinin başlıca sebeplerinden biridir. Ancak bu çağların resim sanatı örnekleri Doğu'nun gerçek bir görüntüsünü yansıtmaktan uzaktır.

Oryantalist resimlerde sık rastlanan doğulu figürler ve eşyalar Rönesans döneminde daha da artmıştır. Ancak bunlar, çoğunlukla Avrupa manzaraları önüne yerleştirilmiş sarıklı, doğu kılıklı figürlerin basmakalıp resimleriydi. Burada başlıca amaç egzotik bir etki yaratmak olduğundan doğulu tipleri doğru olarak gösterme yönünde ressamların herhangi bir çabası olmamıştır. Tiyatroda ve resimde Türklerin, İranlıların, Tatarların ve Hintlilerin kıyafetlerinden motifler alınıyor ve bunlar rastgele bir biçimde birleştiriliyordu. Bu tür derlemeler Fra Angelico, Botticelli, Filippino Lippi, Véronèse, Tiepolo ve Tintoretto gibi sanatçıların resimlerinde görülüyordu[1]. Öte yandan "Lût'un Kızları", "Salome'nin Dansı", "Bathsheba", "Kıralların Secdesi" gibi doğu kaynaklı konular bile gerçek bir doğulu çevrede değil, ama batılı bir mekânda verilmiştir (R.1)[2].

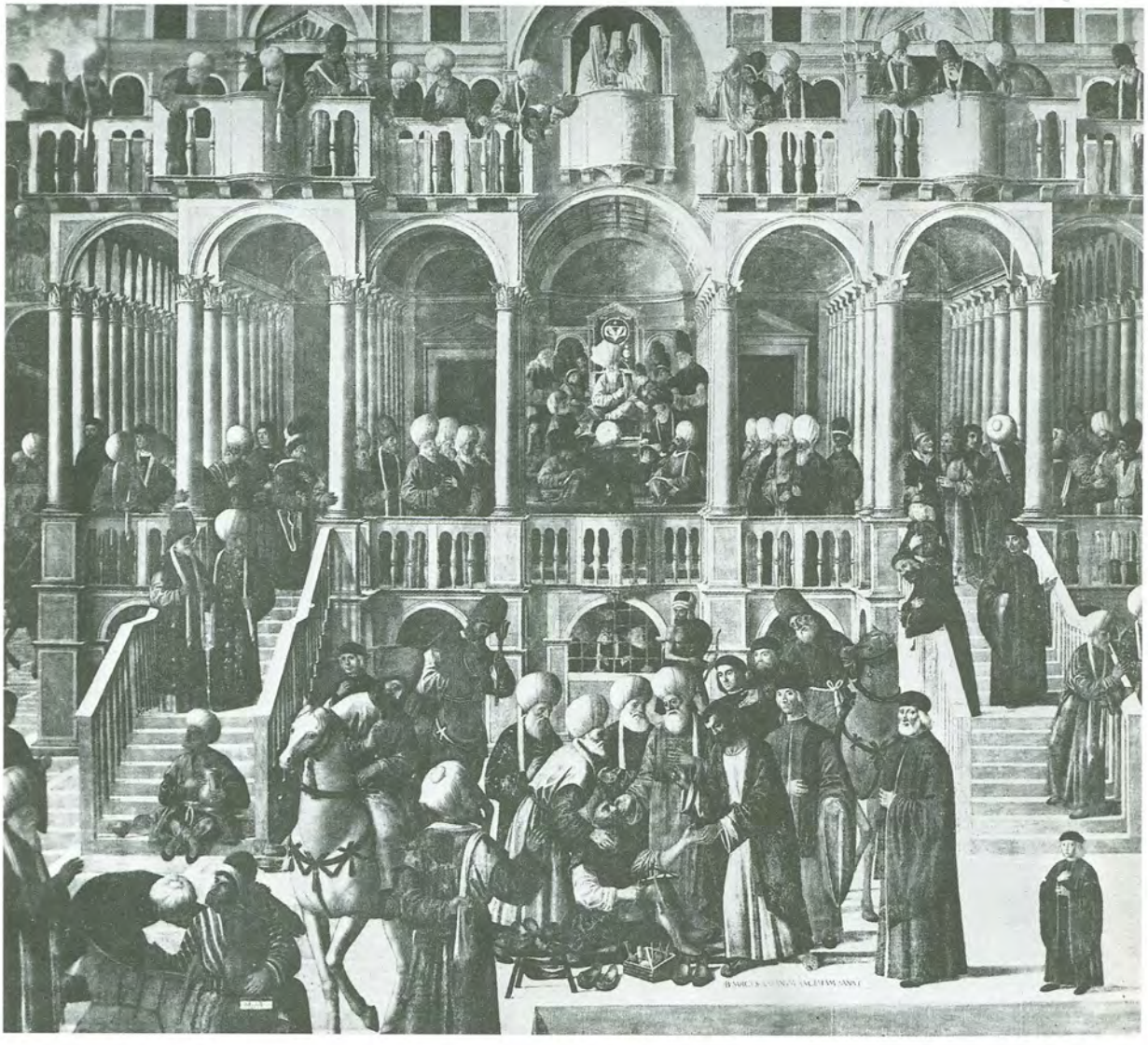
İstanbul'un Türkler tarafından alınması, bir yandan Bizans'tan Batı'ya göç eden aydınlar yoluyla, öte yandan burada bir İslam uygarlığı kuran Osmanlılar yoluyla Doğu'yu Avrupa'ya daha da yaklaştırmıştır. Bu dönemde batı resimlerinde sarık ve kaftan giymiş, yatağan ve hançer kullanan kahraman ve aziz figürlerine antik kıyafetli figürler kadar sık rastlanmaktadır (R.2). Giderek bu doğulu kılıklar, dinsizlerin, tacirlerin simgesi haline dönüşmüş, kötüyü olduğu kadar olağanüstü zenginlikleri de çağrıştırmıştır. Bizans'tan beri İstanbul ile olan yakın ilişkilerinden ötürü Gentile Bellini[3], Carpaccio[4] (R.3), Crivelli, Tiziano ve Mansueti (R.4)[5] gibi Venedikli sanatçılar yeniçeriler, sarıklı elçiler, Şam kumaşından kaftanlar giymiş tüccarlar gibi Doğulu'ları resimlerinde en çok kullanan ressamlar olmuşlardır. Bunlardan Gentile Bellini, İstanbul'a ve Mısır'a gitmiştir. Sanatçı, "Fatih'in Portresi" ve "Venedik Elçisinin Kahire'de Kabulü" gibi tablolarıyla bir bakıma ilk Oryantalist ressamlar arasında yer almaktadır. Burada dikkat çekici olan sanatçının Osmanlı yaşayışına dair bir resminin olmayışıdır. Bellini'nin günümüze kalan tablolarının hiçbirinde ne bir İstanbul görünümüne, ne Osmanlı mimarlık örneğine ne de topluca gösterilmiş Türk tiplerine rastlanmaktadır. Bellini'nin, "İskenderiye'de Aziz Markos'un Vaazı" adlı resmindeki iki mimarlık ögesi, onun Bizans dönemi İstanbul'undan yararlandığı tek örnektir. Bu resimdeki yapının payandaları, Ayasofya'nın pencereli timpan duvarını, dikilitaş da Hipodrom'daki Dikilitaş'ı anımsatır. Bellini nin, Osmanlı dünyasına ilişkin bir resminin olmayışı aslında şaşırtıcıdır, çünkü o en çok Venedik bayramlarını yansıtan panoramik görünümleriyle tanınır.

2- Pinturicchio, "Azize Katerina Tartışması"ndan ayrıntı, ykş. 1495. Vaticano

3- Carpaccio, "Aziz Giorgio Ejderhayı Yeniyor", 1502-7. Scuola S.Giorgio degli Schiavoni, Venedik

4- Giovanni Mansueti, "Aziz Markos Anianus'u İyileştiriyor", ykş. 1499. Accademia, Venedik

Sanatçının İstanbul'da kaldığı süre içinde bir manzara ressamı olarak yeteneklerini gösterememiş olması Fatih Sultan Mehmed'in bu konuda bir istekte bulunmamasıyla açıklanabilir. Fatih'in ona sipariş ettiği bilinen tablolardan da anlaşılacağı gibi, Bellini, İstanbul'a sarayın yüksek duvarlarıyla çevrilmiş özel bir dünyayı resimlemek için davet edilmişti. Venedik'e dönüşünde, sanatçının meslektaşlarına bu kapsamda tek sunabildiği Türklere ilişkin yeni figür çalışmalarıydı. Ünlü Alman ressam Dürer, 1495 ile 1505-1506 da yaptığı iki Venedik gezisinde bu çalışmalardan çok etkilenmiş ve ülkesine dönüşünde yaptığı ağaç baskı gravür ve suluboyalarında Bellini'nin bu tiplerini kullanmıştır (R.5)[6].

5- Dürer, "Osmanlı Süvarisi", ykş. 1495. Albertina, Viyana

Diplomasi, ticaret ve savaş yoluyla Rönesans sonrasında kısa sürede tüm Avrupa'ya yayılan doğu modasının resim alanındaki en önemli temsilcisi kuşkusuz Rembrandt'tır. Rembrandt, Moğol minyatürlerini kopya ediyor, Türk silâhları ve İran kumaşları topluyordu. Onun pek çok resminde doğu imgelerine rastlanmaktadır (R.6). Daha bu dönemde Van Dyck, Sir Robert Sherley'in kocaman bir sarıkla resmini yaparak (R.7) İngilizlerin doğulu kıyafet merakını ortaya koyuyor; Rubens, Kâhin Krallar'ı anlatırken Flamanları Osmanlı paşalarına benzetiyordu. Sanatçının, gençliğinde yapmış olduğu ve bugün British Museum'da bulunan kıyafet albümünün bir bölümü de Türk kıyafetlerine ayrılmıştır[7].

6- Rembrandt, "Doğu Kıyafetli Bir Erkek Portresi", 1635. Rijksmuseum, Amsterdam

7- Anthony van Dyck, "Sir Robert Sherley", 1662.

XVIII. yüzyılda Avrupa'da Yakın ve Ortadoğu'ya karşı yeni bir ilgi başlamıştır. Diplomatik, kültürel, askerî ve ticarî ilişkiler bir yandan çağın batı kültürünü bu ülkelere tanıtırken, öte yandan onlara ait özellikler Avrupalılar tarafından benimsenmiş ve bir doğu egzotizmine yol açmıştır.

İstanbul, gerek Batı ile olan diplomatik ve kültürel ilişkilerin güçlenmesi, gerekse coğrafî konumu dolayısıyla, Avrupalı sanatçıların en çok resimledikleri doğu kenti olmuştur. Bu dönemde İstanbul'da elçilikte ücretli sanatçıların yanı sıra Van Mour, Liotard, Carrey, de Favray ve Melling gibi "Boğaziçi Ressamları" olarak anılan sanatçılar da bulunuyordu. İstanbul dışındaki doğu kentlerini konu alan resimler ise, resimle az çok ilgilenen, ama kalemi fırçasından daha güçlü olan gezginler tarafından yapılmıştır. Aralarında hacıların ve tacirlerin de bulunduğu bu gezginlerin önemli bir bölümünü varlıklı soylular oluşturmaktaydı. XVIII. yüzyılda Avrupalı soyluların çoğu resim öğrenimi gördüklerinden, gezdikleri yerlerin resmini kolaylıkla yapabiliyorlardı. Ancak bunlar bazen beraberlerinde sanatçıları da götürüyorlardı. Bu sanatçılar çoğunlukla mimar olarak yetiştirilmişlerdi ve özellikle o sırada daha çok moda olan Helenistik dünya ile ilgileniyor, İslam ülkelerindeki çağdaş hayata ilgi göstermiyorlardı. Gerçekliğe, doğruluğa hâlâ pek önem vermeyen egzotizm modası geçerliliğini koruyordu.

İstanbul'da çalışan ressamların ve buraya gelen gezginlerin gezi anılarını resimlemek için çizdikleri desenler ülkelerinde baskı yoluyla çoğaltılmıştır. Bu dönem gravürcülerin en parlak dönemi olmuştur. Çoğunlukla ünlü sanatçıların çizimlerinden yapılan bu gravürler amatörlerin ya da daha az tanınmış sanatçıların doğadan yerinde yaptıkları taslaklardan geliştirilmiştir. Egzotizm modasını besleyen bu albümler, "à la Turque" kıyafetlere ve göz kamaştıran Oryantal mimariye karşı bir tutku başlatmıştır. Büyük ve süslü albümler halinde basılan bu gravürleri zamanla varlıklı her Avrupalının oturma odasında bulunması gereken ve onların kültüre ve egzotizme olan ilgisini ortaya koyan eşyalar haline gelmiştir[8].

Ondokuzuncu Yüzyıl Oryantalizmi

XVIII. yüzyıl egzotizmi, XIX. yüzyılda yerini Oryantalizm'e bırakmış, ancak bu yüzyılda Oryantal resimlerin niteliği büyük ölçüde değişmiştir. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Napolyon'un 1798 deki Mısır Seferi, 1830 da Cezayir'in Fransızlar tarafından alınması, 1821-30 Yunan Bağımsızlık Savaşı, 1854-55 Kırım Savaşı gibi siyasî olaylar, Oryantal araştırma okullarının kuruluşu ve Ejiptoloji'ye karşı duyulan ilgi, gezi koşullarının düzelmesi, çeşitli uluslararası sergilerde İslam kültürünün tanıtılması, Romantik akımın

etkisi, bunlar arasında en önemlileridir. Bütün bunlar Doğu'ya karşı bilim, tarih ve sanat alanında duyulan ilgiyi arttırmıştır.

Fransa ve İngiltere'nin siyasî ve ticarî amaçları onların Mısır ve Kuzey Afrika'da sömürgelere sahip olmasına, Yunan Bağımsızlık Savaşı'nın son bulmasına, Mısır'da İngiliz desteği altında yarı özerk bir devletin kurulmasına, Osmanlı İmparatorluğu içinde gerçekleştirilen bazı reformlara, Bağdat Demiryolu ve Süveyş Kanalı gibi büyük yatırımlara yol açmıştır. Bütün bu siyasî olaylarda başrolü oynayan Fransa ve İngiltere anlamlı bir biçimde Oryantalist resimlerin de başlıca üreticisi olmuştur.

Başlangıçta, ressamlar doğuya genellikle topografik resimler yapmak ve askerî zaferleri belgelemek için gidiyorlardı. Napolyon'un Mısır Seferi'nden sonra, Fransızlar sanatçılarını yabancı ülkelere siyasî görevle yolluyorlardı. 1830 da Horace Vernet Fransa'nın Cezayir işgaline yol açan savaşları belgelemek üzere Cezayir'e gönderildi. Delacroix, Comte de Mornay'in Fas Sultanı ile anlaşma yapmak için gittiği diplomatik geziye katıldı. Ancak zamanla sanatçılar tablolarını ve taş baskı resimlerini satarak kendi gezilerinin giderlerini karşılayacak duruma geldiler.

Bilimsel Çalışmalar

Doğu araştırmaları ilk defa İngiltere ve Fransa'da başlamış, Almanlar tarafından geliştirilmiştir. Napolyon'un "Mısır Seferi" XIX. yüzyıl Oryantalizm'inin başlangıcı sayılır. Napolyon'un "Institut d'Egypte"i dışında modern ya da çağdaş Doğu'nun bilimsel yönden araştırılmasına önceleri pek ilgi gösterilmemiştir. İlk defa Silvestre de Sacy, Ernest Renan ve Edward William Lane, Oryantalizmi bilimsel ve akılcı bir temele oturtmuşlardır. Gerek 1822 de kurulan "Société Asiatique", 1823 de kurulan "Royal Asiatic Society", 1842 de kurulan "American Oriental Society" gibi kuruluşlarla, gerekse Silvestre de Sacy'nin Arap grameri, *Chrestomathie Arab'ı*, Renan'ın *Histoire générale et système comparé des langues sémitiques* adlı kitabı Edward William Lane'in *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians* adlı çalışmalarıyla, Oryantalizm akademik bir düzeye yükselmiştir.

Bu yüzyılda Doğu ile ilgili bilimsel çalışmaların yanı sıra, Avrupa'daki başlıca şair, yazar ve düşünürü etkileyen bir Doğu merakı vardı; bu Yüksek Rönesans'da Avrupa'da Yunan ve Latin antikitesine karşı duyulan benzer bir hayranlığın Doğu'ya kaymasıydı. 1829 da Victor Hugo bu yön değiştirmeyi şöyle dile getiriyordu: "XIV. Louis devrinde Helenist idik şimdi ise Oryantalistiz". Dolayısıyla XIX. yüzyıl Oryantalisti ya bir bilim adamı -Sinolojist, İslamcı, Hint-Avrupacı-ya da yetenekli bir doğu hayranı *(Les Orientales* ile Hugo, *Westöstlicher Diwanı* ile Goethe) ya da her ikisiydi[9].

Arkeolojik Araştırmalar

Bilim alanındaki çalışmaların yanı sıra, Doğu'nun eski uygarlıklarının tanınması konusunda da önemli gelişmeler olmuştur. 1812 de Burckhardt Petra'yı ve Ebu Simbel'i keşfetti. Belzoni, Teb'de Krallar Vadisi'nde I. Seti'nin mezarını buldu, bunların kopyalarını ve kalıplarını Londra'da Piccadilly'deki Egyptian Hall'da sergiledi. 1822 de Jean François Champollion Mısır hiyerogliflerini çözdü, 1840 larda Charles Fellows Güneybatı Türkiye'de, özellikle Likya'da yaptığı araştırma gezisinde Ksantos'dan Nereid anıtı ve benzeri kabartma ve heykel örneklerini British Museum'a götürdü. 1847 de Layard, Nimrud, Ninive ve diğer Asur sitelerinde kazılar yaptı ve buluntuların bir bölümünü British Museum'a yolladı. 1846 da Güneybatı Türkiyedeki Bodrum'daki Halikarnassos frizleri British Museum'a taşındı.

Uluslararası Sergiler

Avrupa'ya götürülen bu doğu antikitesi örneklerinin yanı sıra, Avrupa'da açılan uluslararası sergilerde de İslam kültür ürünleri batılılara tanıtıldı. 1851 de Londra'daki büyük sergide İslam ülkelerinden de örnekler yer alıyordu, bunu 1855 yılında Paris'de, 1862 de Londra da ve 1867 de gene Paris'de açılan uluslararası sergiler izledi. 1873 yılında Paris'de ilk Uluslararası Oryantalist Kongresi toplandı. 1893 de Paris'de, Endüstri Sarayı'nda yalnızca İslam sanatına ayrılmış ilk büyük sergi açıldı. Bunu 1910 da Münih'de açılan İslam Sanatı Sergisi izledi.

Gezi Koşulları ve Turizm

XIX. yüzyıl sanat ortamını etkileyen önemli faktörlerden biri de kuşkusuz gezi koşullarının geçmişe oranla düzelmiş olmasıydı. Demiryollarının çoğalması, buharlı gemiler, Thomas Cook'un Kutsal Topraklar ve Mısır'a düzenlediği turlarla artık turizm başlamıştı, bunu rehber kitaplarının ortaya çıkışı daha da güçlendirmişti. Pek çok gezgin için Türkiye başlangıç noktasıydı. Murray'in *Guide to Turkey*'inin 1854 baskısı, İstanbul'a gidecek gezginlerin seçebileceği çeşitli yollara değin ayrıntılı bilgi veriyordu. İstanbul'a gelen bu gezginler ellerindeki rehber kitapların kılavuzluğunda Osmanlı sarayının çevresini, önemli anıtsal yapıları, İslam yapılarını, Boğaziçini, kısaca kenti gezerek iyi bir biçimde tanıyabiliyorlardı. İstanbul, gezginlere bol sayıdaki otellerde konaklama imkânları sunduğu halde, benzer kolaylıklar, Anadolu için geçerli değildi. Gezginler buralarda, hanlarda kalmak zorundaydılar. Hanların olmadığı yerlerde manastırlar ve köy ağalarının evlerinde konaklı-

yorlardı[10]. İstanbul ve İzmir, Kutsal Topraklar'a ve İran gibi daha uzak ülkelere gidecekler için çok uygun konaklama noktaları sayılıyordu. Türkiye'nin dışında gezginlerin en rahatlıkla dolaşabildikleri yer Mısır'dı. Kutsal Topraklar ise batılılar için büyük önem taşımakla birlikte, mezhep çatışmaları yüzünden tehlike gösteriyordu.

Romantizmin Etkisi

XIX. yüzyıl Avrupası'nın en önemli sanat akımlarından biri olan Romantizmin, Doğu ile olan ilgisi de bütün bunlarla yakından ilişkilidir. Hızla sanayileşen Batı'nın gerçeklerinden kaçan Avrupalı için, ütopya, geçmiş, gelecek ve ortaçağlar kadar Doğu da bir sığınaktı. Romantik akımın Doğu'yu konu alan edebiyat örnekleri ise Oryantalist resim okulunun beslendiği en önemli kaynaklardan birini oluşturmuştur. Napolyon Savaşları'ndan beri Doğu, özgürlüklerin ve zenginliklerin bir simgesi haline gelmişti. Romantizm, düşlerini geçmişin ve Doğu'nun beslediği pek çok yazar ve şairi kendi ülkelerinin dışına çekmiştir. Doğu'ya yönelmiş bu edebiyatçılar, Avrupalı okurların düş gücünü, Doğu'dan esinlenmiş olağanüstü görüntülerle olduğu kadar, kendi gezi anılarıyla da zenginleştirmişlerdir. Doğu'nun yüceltilmesinde önemli rol oynayan şairlerden Byron, Chateaubriand, Théophile Gautier, Gérard de Nerval, Pierre Loti, Fromentin gibi sanatçılar doğuya gitmişler, Victor Hugo ve Heinrich Heine gibi yazarlar ise Doğu'yu düşlemişlerdir. Bunların arasında Doğu'dan en çok etkilenenlerden biri Lord Byron'dur. Onun kitaplarından *Childe Harold, The Giaour, The Bride of Abydos* en ünlüleridir. Chateaubriand'ın Yakındoğu'ya yaptığı haç gezisini anlattığı *Itinéraire de Paris à Jérusalem,* döneminde çok etkili bir kaynak olmuştur. Samuel Taylor Coleridge'in *Kubla Khan*'ı, Thomas Moore'un Hint romansı *Lalla Rookh*'u, Victor Hugo'nun Oryantalist konular üstüne şiirlerden oluşan *Orientales*'i, A.de Lamartine'in Chateaubriand'nın izinde yazdığı *Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un Voyage en Orient 1832-33* adlı anıları, Henrich Heinenin İslam ülkelerini yücelttiği *Romanzero* adlı eseri bunların en önemlileridir. Bütün bunların yanı sıra, E.W. Lane'in 1841 yılında İngilizceye çevirdiği ve içinde çevirmenin İslamı gerçek ve yaşayan bir kültür olarak yansıttığı, açıklayıcı notların bulunduğu *Arabian Nights* ile Edward Fitzgerald'ın Ömer Hayyam'ın *Rubaileri*'nin çevirisi -çevirmenin kendine göre yorumuyla-Avrupalılara doğu edebiyatını tanıma imkânını sağlamıştır. Böylece hem edebiyat yoluyla, hem de Doğu'yla giderek artan ilişkiler sonucunda sanatçıların ilgilerini çeken bir ortam oluşmuştur.

Ondokuzuncu Yüzyılda Oryantalist Resim

Bir önceki bölümde açıklanmış olan nedenlere bağlı olarak ortaya çıkan XIX. yüzyıl Oryantalist resim türü, aslında bu dönemin en güçlü akımlarından olan Romantik resmin bir dalıdır. Ancak bağımsız bir Oryantalist resim okulundan söz etmek oldukça zordur. Zira, Oryantalist resimler birbirlerine üsluptan çok konu yönünden bağlıdır. Ayrıca Oryantalist sanatçıların büyük bölümü yalnızca Doğu ile ilgili konularla ilgilenmemiş, Romantizm içinde yer alan diğer konuları da resimlemişlerdi.

1798 de Napolyon'un Mısır Seferi'yle başlayıp 1914 de I. Dünya Savaşı'yla son bulan Oryantalist resim akımı, başlı başına bir okul olmamakla birlikte, bütün Avrupa'da, Amerika'da ve hatta kaynaklandığı doğu ülkelerinde, bir yüzyıl boyunca büyük bir ilginin odağı olmuştur. Oryantalizm her şeyden önce bir Fransız resim türü olmakla birlikte, İngilizler, daha sonra da diğer Avrupalılar bu konuda çalışmışlardır. 1870 lere kadar Fransız ve İngilizlerin tekelinde bulunan Oryantalist resim sanatı, bu tarihten sonra, İsviçreli, Alman, Belçikalı, İskandinavyalı, Avusturyalı, İtalyan ve Rus sanatçıların da ilgi alanına girmiştir. Bütün bu Avrupalı sanatçılar bu konudaki bilgilerini geliştirmek için hem doğu ülkelerinde geziler yapıyorlar, hem de o yıllarda Oryantalizm'in merkezi olan Fransa'ya, Paris Güzel Sanatlar Okulu'na gidiyorlardı. Bu sanatçılardan bazıları da Londra'daki Krallık Akademisi Okulu'nda eğitim görmekteydiler.

Romantik düşüncenin etkili olduğu bu yüzyılda sanayileşme yoluna girmiş batı ülkeleri, sanatçılarına görkemini kaybetmiş bir dekordan başka bir şey sunamıyordu. Öte yandan, dönemin burjuva hükümetleri askerî ve ticarî çıkarlar umdukları, doğu ülkelerine gitmeleri için sanatçıları cesaretlendiriyorlardı. Nitekim, Fransız sanatçıları, özellikle Akdeniz havzası çevresindeki ülkelere ve İran'a gönderilen askerî, bilimsel ya da diplomatik görevlere bağlıydılar. Diğer taraftan, İngilizler Hindistan'a giden karayolunda çok önemli noktalar olan Filistin ve Mısır'a önem veriyorlardı. Buradan da anlaşıldığı gibi, Oryantalist ressamların çalışma alanları Avrupa'nın bu iki İmparatorluğunun sömürgeleşme hareketi doğrultusunda oluşuyordu. Büyük imparatorlukları olmayan diğer Avrupa ülkeleri için Doğu daha uzaktı.

Delacroix, Decamps, Gleyre, Roberts gibi bazı sanatçıların meslek hayatlarında Doğu'ya bir kere gitmelerine karşılık Gérôme, Holman Hunt, L.C. Müller ve Horace Vernet gibileri sık sık Doğu'ya geri dönmüşler, bir bölümü de bu ülkelerde uzun yıllar yaşamışlardır. John Frederick Lewis, Kahire'de on yıl kalmış, Alexandre Gabriel Decamps bir yıl boyunca İzmir'de yaşamıştır.

Fransız Oryantalistleri

Fransız sanatçıların gerçekleştirdiği Oryantalist konulu resimler başlangıçta büyük ölçüde hayalî idi. Delacroix (1798-1863), bu türün en önde gelen örneklerinden olan, Byron'un bir tragedyasına dayanan "Sardanapal'in Ölümü"nü (R.8) yaptığında Doğu'yu görmemişti. Ingres'in (1780-1867) "Büyük Odalık" ve Lady Montagu'nün anılarından yaptığı "Türk Hamamı" (R.9)[11] gibi resimleri de aynı derecede gerçekten uzaktı. Ingres gibi İtalya'nın ötesine geçmemiş olan Baron Gros (1771-1835) ise "Ebukir Savaşı" adlı tablosuyla (R.10) Romantizmi haber veriyordu. Burada Oryantalistlerin kullanacakları bütün eşyalar bir arada bulunuyordu: Sancaklar, silahlar, renkli kıyafetler, çengiler, çingeneler, iç oğlanları, yeniçeriler, başıbozuklar ve Arnavutlar.

Bu dönemde çok etkili olan Fransız ressamları, Romantik akımın bütün yüce duygularını plastik sanatlar alanında yansıtmaya kendilerini zorunlu görüyorlardı. Ancak yüzyılın ilerlemesiyle Doğu'ya karşı duyulan ilgi, siyasî olaylar, savaşlar, geziler, doğu ülkelerinin, insanlarının ve İslam kültürünün yakından tanınmasını sağladı. XIX. yüzyıl ortasında gerek buna bağlı olarak, gerekse Avrupa için estetik bir değer oluşturan Realizm'in etkisinde sanatçılar Oryantalist konularda artık hayalci olmaktan ayrılıp gerçekçi bir tavır benimsediler. Bunun en önemli nedeni, kuşkusuz sanatçıların kendilerinin doğu ülkelerine gezi yapmaları ve bu geziler sonunda, bu yerler hakkındaki ön yargılarını büyük ölçüde değiştirmiş olmalarıydı. Nitekim, G. Flaubert, 1849 daki Mısır gezisinden sonra bununla ilgili olarak şöyle demiştir: "Bana Doğu'nun onu düşlediğim gibi olup olmadığını soruyorsunuz, evet, öyle; ve bundan da öte, onun hakkındaki dar görüşümü de çok aşıyor. Kafamda bulanık olan her şeyi açıkça belirlenmiş buldum. Olgular varsayımların yerini aldı"[12].

İlk kuşak Fransız Oryantalistlerini büyük ölçüde etkilemiş olan Alexandre-Gabriel Decamps (1803-60), Delacroix'dan sonra yeni Oryantalist okulun önderlerinden biri sayılır. O da başlangıçta, 1823-27 arasında, doğu kentleri ve Türk figürleri yapmış, Yunan Bağımsızlık Savaşı'yla doğu modası güçlenince, 1828 de Navarin Savaşı'nı resimlemek üzere resmî bir görevle Yunanistan'a gitmiştir. Oradan Anadolu'ya geçen sanatçı, 1828 Şubat'ında İzmir'de bir atölyeye yerleşmiş ve buradaki izlenimlerine ilişkin karakalem ve suluboya çalışmalarından yaptığı bir taş baskı albümünü 1829 da Paris'de yayımlamıştır. Ancak onun tanınması yedi tablosunu sergilediği 1831 Salonu'yla olmuştur. Decamps çalışmalarında Türk askerlerini, çocuklarını, gençlerini konu almıştır (R.11).

8- Delacroix, "Sardanapal'ın Ölümü", 1827. Louvre, Paris

9- Ingres, "Türk Hamamı", 1862. Louvre, Paris

10- Antoine Gros, "Ebukir Savaşı" 1806. Musée de Versailles

Ingres'in öğrencisi Théodore Chassériau (1819-56) ise, doğu konularına meslek hayatının başında ilgi duymuştur. Onun bu konudaki baskılardan kopya ettiği Arap ve Memlûk resimleri 1828 e uzanmaktadır. Gerek gençliğinde başlayan doğu ilgisi, gerek Dauzats ve Marilhat ile arkadaşlığı, gerekse 1846 daki Cezayir gezisi onun sanatını büyük ölçüde etkilemiştir. Burada geçirdiği iki ay süresince yaptığı birçok suluboya, hayatının geri kalan on yılı içinde ona kaynak olmuştur (R.12). Chassériau, diğer pek çok İngiliz ve Fransız sanatçısı gibi atölyesini doğu kumaşları, silahları ve eşyalarıyla doldurmuştu. Théophile Gautier onun atölyesini anlatırken, "yatağanlar, 'kanjar'lar, İran hançerleri, Çerkes pistolleri, Arap tüfekleri, eski Şam kılıçları, gümüş ve mercanla bezenmiş silahlar, bütün bu barbar lüksü, duvarlar boyunca sıralanıyordu; 'gandura'lar, 'haik'ler, burnuslar, kaftanlar, altın ve gümüş işlemeli kıyafetler gelişigüzel bir biçimde asılmıştı" der[13].

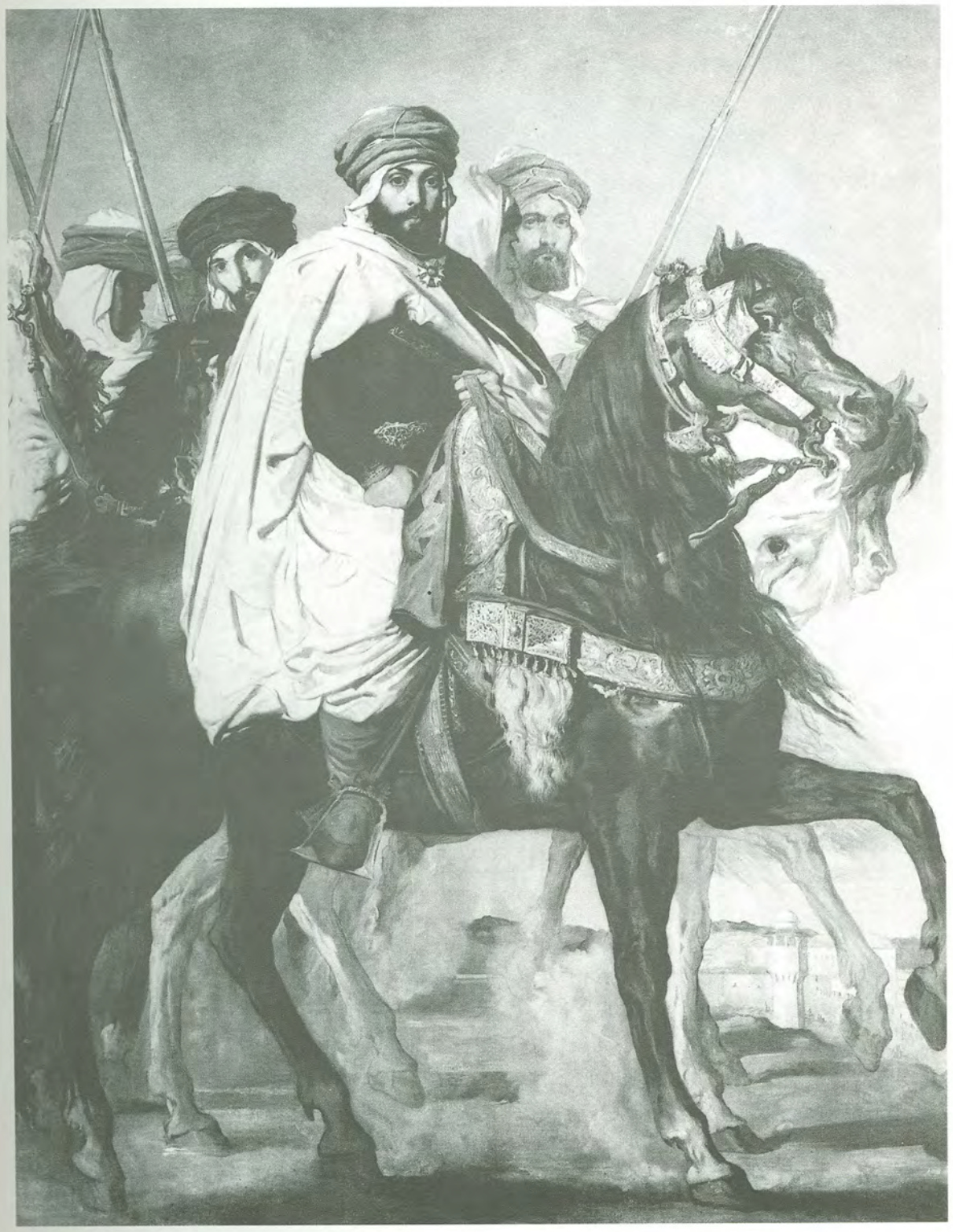
Ünlü bir sanatçı ailesinden gelen Horace Vernet'nin (1789-1863) babası tarihî ve dinî konulu resimlerde uzmanlaşmış Carle Vernet, büyük babası ise deniz ressamı Claude-Joseph Vernet idi. İlk sanat eğitimini ailesinden alan sanatçı, François Vincent'dan da ders almıştır. 1800 Salonu'yla kendini sanat çevresine tanıtan Vernet, Paris'in savunmasındaki rolü nedeniyle, 1814 de Chevalier de la Légion d'Honneur ünvanını almış, 1826 da Paris Güzel Sanatlar Okulu'na Profesör, 1828 de de Roma'daki Fransız Akademisi'ne yönetici atanmıştır. Koruyucusu ve arkadaşı Kral Louis Philippe'in 1830 Devrimi'yle tahta geçmesi Vernet'nin mesleği açısından çok yararlı olmuş; sanatçı Romantik üslupta yaptığı savaş sahneleri, Byron ve Hugo'nun çalışmalarından uyarlamalar ile büyük ün kazanmıştır. İlk defa 1833 yılında Fransız ordusuyla Cezayir'e giden sanatçının bu gezisini 1837, 1839-40, 1845 ve 1853 yıllarında yine Cezayir, Fas, Mısır, Suriye, Filistin, Türkiye ve Kırım'a yaptığı geziler izlemiştir. Vernet, bu dönemde yaptığı Oryantalist görünümlerde ve çağdaş Arap göçebelerinin yer aldığı İncil resimlerinde Romantik üslubun coşkusunu ve akıcılığını terk ederek etnografik ayrıntıların bol olduğu, gerçekçi resimler yapmıştır (R.13).

Dagerotipi fotoğraf makinesini kullanan ilk Oryantalistlerden olan Vernet, en çok büyük boyutlu savaş sahneleri ve ordu hayatı ile ilgili resimleriyle ün yapmakla beraber, çok değişik konularda ve çeşitli malzemelerle çalışmıştır.

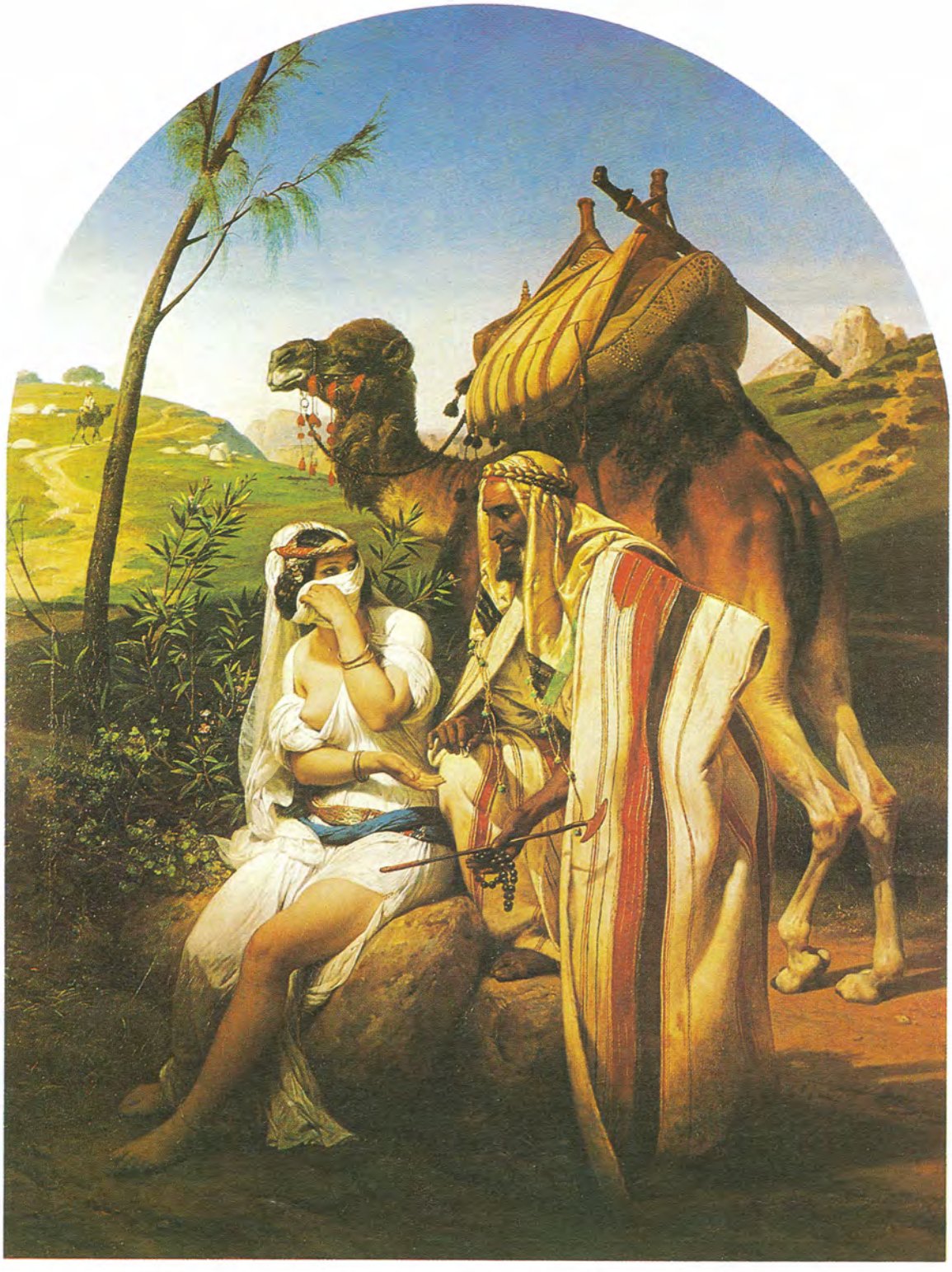
Adrien Dauzats (1804-68), Fransızların Cezayir seferine Orléans Dükü'nün ordusu ile birlikte giderek, Horace Vernet'yi izlemiştir. Dauzats, 1830 da resmî bir görevle Mısır, Suriye, Filistin ve Türkiye'ye ilk gezisini yapmıştır. Belgesel mimarlık resimlerinin yanı sıra, daha sonra kullanmak üzere çizdiği doğulu portreleri, kıyafetleri, silahları ve folklorik eşyaları resimlerinde kullanmıştır.

11- Alexandre-Gabriel Decamps, "Okul Çıkışı", 1841. Wallace Collection, Londra

12- Théodore Chassériau, "Konstantin Halifesi Ali Bin Hamid", 1845. Musée de Versailles

13- Horace Vernet, "Yahuda ve Tamar", 1840. Wallace Collection, Londra

1831 yılında Baron Karl von Hügel'in bilimsel inceleme gezisiyle Yunanistan, Suriye, Lübnan, Filistin ve Mısır'a giden Prosper Marilhat (1811-47), yirmi dört ay Yakındoğu'da kalmıştır. Onun bu doğu gezisinde yaptığı on albümlük taslak ve çizimler daha sonraki çalışmalarına kaynak ve malzeme sağlamıştır. Marilhat, manzara, mimarlık, kervan ve konaklayan Araplar konularında uzmanlaşmıştır.

XIX.yüzyılın ikinci yarısında büyük ün kazanan Jean-Léon Gérôme'un (1824-1904), Fransız Akademisi'ndeki atölyesi Oryantalist resim konusunda çalışmak isteyen pek çok yabancı ressamın ilk aklına gelen yerdi (R.14). 1856 Mısır gezisinden başlayarak birçok defalar Yakındoğu'ya giden Gérôme, klasik tarihî konuların ve tür resminin yanı sıra Yakındoğu ile ilgili gayet ayrıntılı çok sayıda resimle düzenli olarak Salon'a katılmış ve uzun yıllar Salon'un en ünlü sanatçısı olma niteliği sürdürmüştür. Gérôme, aynı zamanda XIX. yüzyılın ikinci yarısında Oryantalist resme egemen olan Realizm'e bağlı olarak ortaya çıkan etnografik resmin önemli bir temsilcisidir. O, Türklerin, Çerkeslerin ve Mısırlıların fizyonomilerinin yanı sıra, Kuzey Afrika, Memlûk, Osmanlı ve Bizans mimarlığı ve bezemesi arasındaki ince üslup farklılıklarını ayırt edecek kadar tanımaktaydı (R.15).

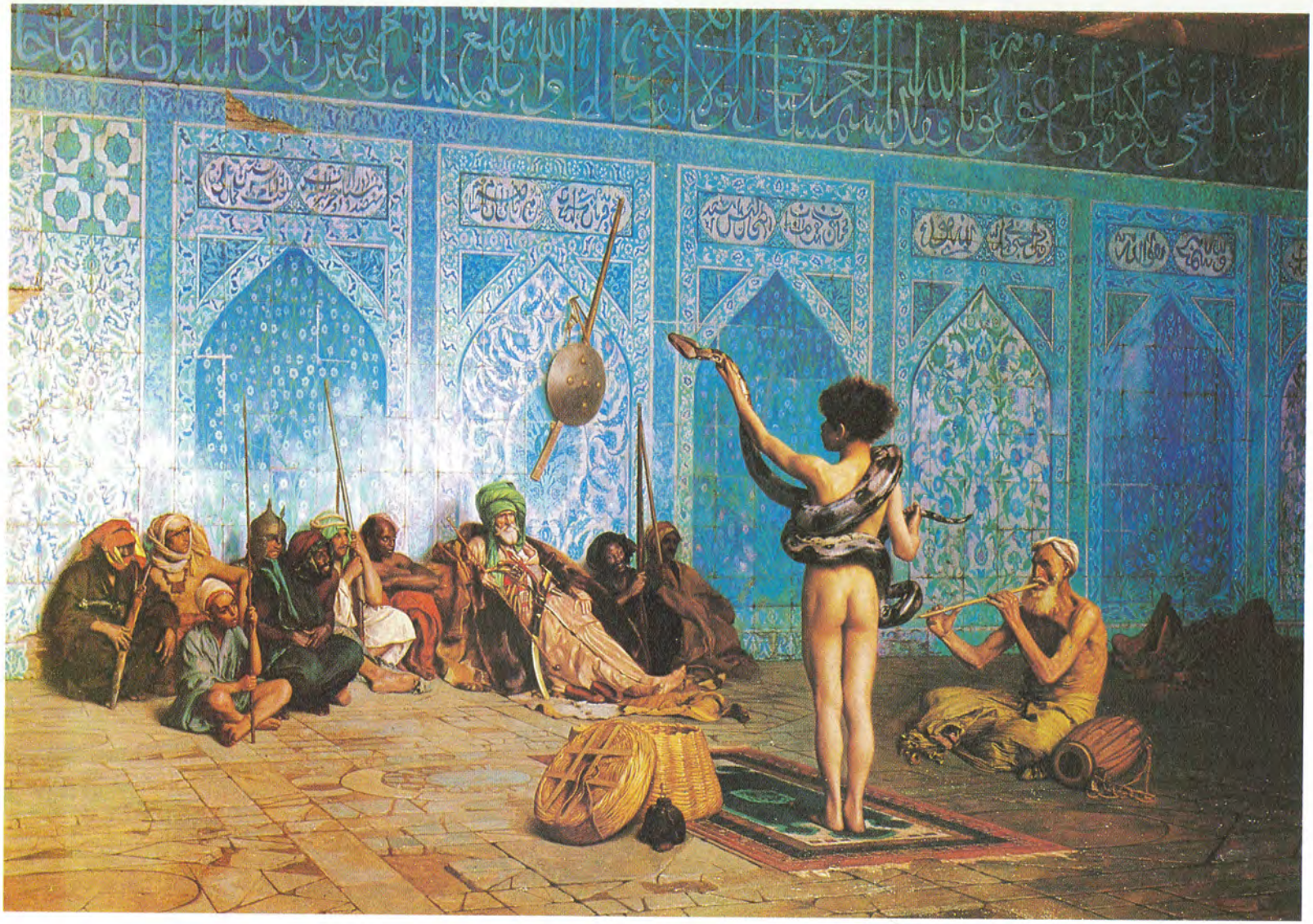
Eugène Fromentin (1820-76) ve Gustave Guillaumet (1840-87) de, Fransa da Oryantalist konulu resimleriyle büyük hayranlık uyandırmış sanatçılardır. Her ikisi de resimlerinde Cezayir'e yaptıkları gezilerden yararlanmışlardır. Diğer Fransız Oryantalist sanatçılardan Alfred Dehodencq (1822-82), Kuzey Afrika'da dokuz yıl yaşamış ve oradaki günlük hayatı hareketli kompozisyonlarda yansıtmıştır. Benjamin-Constant (1845-1902), İspanya ve Fas'da bulunmuş, zengin renkleri ve ayrıntıların azlığı ile dikkati çeken Oryantalist konulu günlük hayat sahneleri gerçekleştirmiştir. Jean Lecomte de Nouÿ (1842-1923), 1872 den sonra ilgisini Doğu'ya yönelten bir sanatçıdır. Yunanistan, Mısır, Türkiye ve Anadolu'da geziler yapan bu sanatçı, çok doğru, belgesel bilgilerden oluşan zengin bir malzemeyle Fransa'ya dönmüştür. De Nouÿ, despotluk şiddet ve erotizm konularına ağırlık vermiştir.

İngiliz Oryantalistleri ve Diğerleri

Fransız Oryantalist ressamlarının bir okul oluşturacak kadar kalabalık olmalarına karşılık, İngiliz Oryantalistleri daha az sayıda, daha bireyci ve daha az üretkendi. Hindistan'a gezi koşullarının iyileşmesi, Ortadoğu ile siyasî ve ticarî ilişkilerin artması, *Illustrated London News*'un ve bilimsel yayınların başarısı, dinî canlanış, İngiltere'nin Doğu'ya yönelmesinin başlıca nedenleridir. Bu doğu ülkelerinden Hindistan, Türkiye, Filistin, Mısır, Suriye ve

14- A.E.Duranton, "Jean-Léon Gérôme'un Atölyesi". Galerie Tanagra, Paris

15- Jean-Léon Gérôme, "Yılan Oynatıcısı", ykş. 1860. Sterling and Francine Clark Institute, Williamstown, Mass.

Lübnan, İngiliz sanatçılarının en çok gittikleri yerlerdi. Ortadoğu'nun daha güç ulaşılan bölgelerinin resimleri ise buradaki İngiliz orduları mensuplarının ve "East India Company"nin görevlilerinin yaptıkları çalışmalara dayanıyordu.

Viktorya dönemi İngiltere'sinde, egzotizm modasının yayılmasıyla Doğu'yu konu alan resimlere karşı büyük bir ilgi başlamıştır. XIX.yüzyılın ortalarında bu tür resme duyulan talebi karşılayacak yeni bir profesyonel topografik sanatçı sınıfı ortaya çıkmıştır. Bunların çoğu mimarî çizim ustası olduğundan resimlerinde de antik kalıntılar önemli yer tutmaktadır. William Bartlett, Thomas Allom, William Purser, William Page ve William Leitch bunların başlıcalarıdır.

Gezi koşullarının düzelmesiyle, Osmanlı İmparatorluğu toprakları geçmişle daha az ilgilenen sanatçıların da dikkatini çekmeye başlamıştır. Bunlardan, William Müller, David Roberts ve Edward Lear gibi bazıları hâlâ o yörelerin topografyasına ağırlık verirken, John Frederick Lewis ve David Wilkie gibi sanatçılar yapı ve manzaradan çok, portreler, sokak görünümleri ve kıyafetlerle gizemli doğu kavramını geliştirmeye çalışıyorlardı. Bunlardan William Müller (1812-45), Ortadoğu'ya 1838 de gitmiş, Mısır'da çalışmış; 1843 de kazı çalışmalarının resimlenmesini isteyen Charles Fellows'un daveti üzerine Güney Türkiye'ye giderek üç ay boyunca Likya bölgesindeki antik kalıntıları resimlemiştir. Müller, daha sonraki yıllarda Likya'yı konu aldığı suluboya ve birkaç yağlıboya yapmış ve bunları sergilemiştir. Edward Lear (1812-88) ise, 1848-58 yılları arasında Mısır, Sîna, Filistin, Suriye, Türkiye ve Arnavutluk da geziler yapmış, 1872 den 1874 e kadar Hindistan ve Seylan'da yaşamıştır. Sanatçı kent görünümlerinin de yer aldığı manzaralarıyla tanınır (R.16).

İslam dünyasını 1832 de Tanca'ya yaptığı bir geziyle tanıyan David Roberts (1796-1864), 1838-39 yıllarında Yakındoğu'ya giderek burada on bir ay kalmış, Sîna Çölü, Mısır, Suriye, Filistin ve Lübnan'ı gezmiştir. Sanatçının mimarlık ağırlıklı manzaraları İngiltere'ye dönüşünde altı ciltlik *Views of The Holy Land, Syria, Idumea, Arabia, Egypt and Nubia* adlı albümde yayınlanmıştır. Manzaralarında harabeleri etkili bir biçimde kullanan Roberts desenlerine dayalı yağlıboyalar da yapmıştır (R.17).

Daha çok suluboya ressamı olarak ün yapmış olan John Frederick Lewis (1805-1876), 1839 yılında Ortadoğu'ya gitmiş, 1841 de Kahire'ye yerleşmiş ve on yıl boyunca burada yaşamıştır: İngilizler içinde doğu atmosferini

16- Edward Lear, "Beytüllâhm", The Fine Art Society, Londra

17- David Roberts, "Dendera Tapınağı", 1841. The City of Bristol Museum and Art Gallery

doğru ve zengin ayrıntılara dayanarak veren Lewis, Kahire'de yaptığı eskizlerden sanat hayatının geri kalan bölümünde de yararlanmıştır. O, daha çok muşarabiyelerden süzülen ışıkla aydınlanmış iç mekânları ve harem hayatını resimlemiştir (R.18). Kahire'nin Özbekiye Mahallesi'nde büyük bir Memlûk evinde oturan Lewis, doğu giysileri içinde bir Osmanlı beyi gibi yaşamıştır. 1840-41 yılında Yakındoğu'ya altı aylık bir gezi yapan David Wilkie (1785-1841) ise pitoresk ve dinî konulu resimler yapmıştır. Sanatçının resimlerinin büyük bir bölümü İngiltere'de XIX.yüzyılda ortaya çıkan dinî canlanıştan kaynaklanmıştır. Bu dönemde Wilkie'in yanı sıra William Holman Hunt (1827-1910), genç Thomas Seddon ve Lord Leighton (1830-96) başta olmak üzere, pek çok İngiliz sanatçı Kutsal Topraklar'a İncil ve Tevrat konularını yerinde resimlemek için gitmişlerdir.

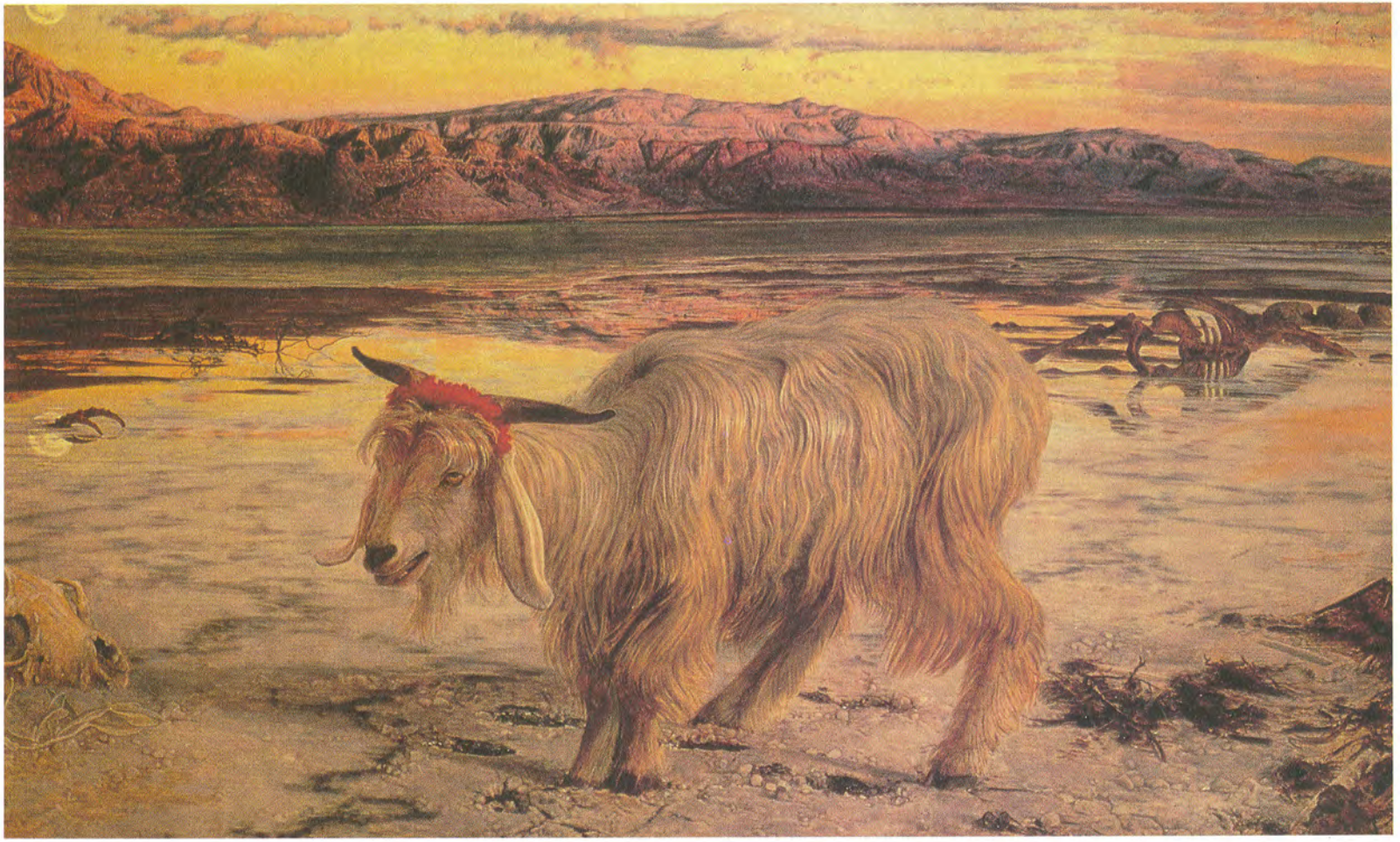
Holman Hunt her yıl Kefaret Günü'nde Yahudilerin günahlarının simgesi olarak seçtikleri ve çöle saldıkları "Günah Keçisi"ni Tevrat'da sözü edilen Sodom'da vermek istemiştir. Sanatçı bu nedenle Felicien de Saulcy'nin *Narrative of a Journey round the Dead Sea and in the Bible Lands* adlı kitabında yazarın Sodom olarak tanıttığı Oosdom'a gitmiş ve resmin arka planındaki manzarayı burada gerçekleştirmiştir (R.19).

İncil ve Tevrat'ın konularını Yakındoğu'nun gerçeği içinde arama düşüncesi XIX.yüzyılda dinî iman konusundaki bunalımdan kaynaklanmıştır. Bu bunalım, kilise otoritesinin, gerek Darwin'i çevreleyen tartışmalarla, gerekse çağa egemen olan bilimsel maddecilik anlayışıyla sarsılmasından doğmuştur[14].

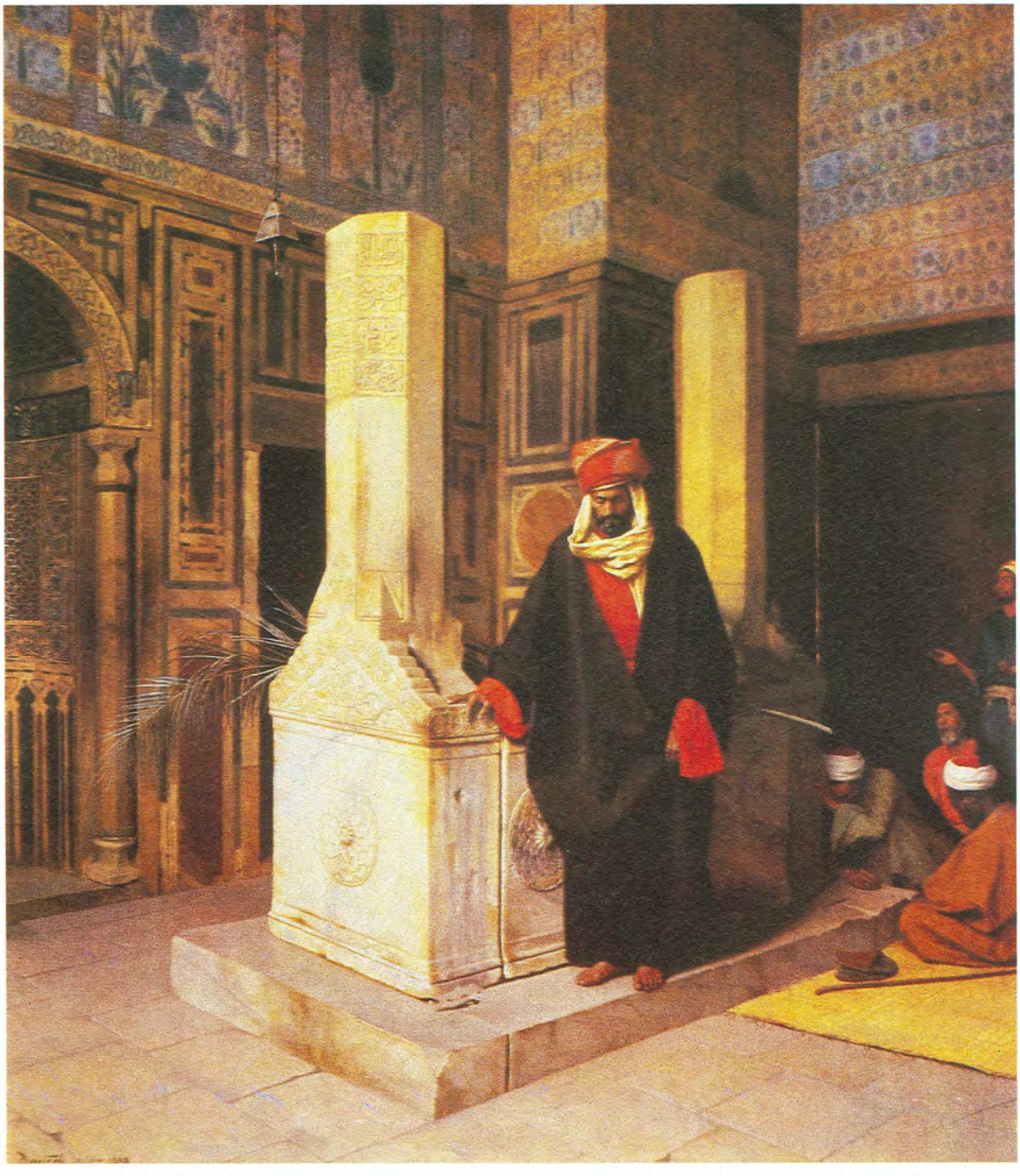
Fransa ve İngiltere gibi büyük sömürge imparatorlukları olmayan Alman ve İtalyanlar, Fransız ve İngilizlere oranla daha az sayıda Oryantalist ressam yetiştirmişlerdir. Daha çok Fransız okulunun etkisinde kaldığı görülen Alman ve Avusturyalı Oryantalistlerden Rudolph Ernst (1855-1935), Gustav Bauernfeind (1848-1904), Ludwig Deutsch (1855-1935) (R.20), Leopold Carl Müller (1834-92) en tanınmış olanlardır. İtalyan sanatçılarında bu alanda etkin oldukları izlenmektedir. İtalyanların XIX.yüzyıl başlarında Yakındoğu'ya yönelmelerinde 1821 den 1830 a kadar süren Yunan Bağımsızlık Savaşı önemli rol oynamıştır. Pek çok milliyetçi İtalyan yazar ve sanatçı, Fransız boyunduruğunda olan ülkelerinin durumunu Yunanistanla özdeşleştirmiş ve çalışmalarında onlara ithaflarda bulunmuşlardır. Bu durum İtalya'da egzotizm modasını kışkırtmış ve ülkenin oldukça eski bir geçmişe sahip olan doğu ilişkilerine yeni bir boyut kazandırmıştır. Öte

18- John Frederick Lewis, "Harem Hayatı, İstanbul", ykş. 1857.
The Laing Art Gallery, Newcastle upon Tyne

19- William Holman Hunt, "Günah Keçisi", 1855. Lady Lever Art Gallery, Port Sunlight

20- Ludwig Deutsch, "Türbede Dua, Kahire", 1898. B.Chalmers Collection, Houston

yandan İtalya, 1822 de Etiyopya'ya doğru yayılmaya başlamış, Doğu Afrika' da Eritre ve Somali'ye dek uzanmış, 1911 de Libya'yı ele geçirmiştir. Ayrıca, 1880 lerde Tunus, Mısır ve Türkiye'de sayıları elli bin civarında olan değişen İtalyan vardı. İtalyan Oryantalist resmi Kuzey Afrika'yı, Süveyş Kanalı'nın 1869'da açılışından sonra Mısır'ı, Arap dünyasını ve Türkiye'yi içerir. Cesare Maccari (1840-1919), Giulio Rosati (1858-1917), Giuseppe Signorini (1857-1932), Gustavo Simoni (1846-1926), Stefano Ussi (1822-1901) önemli İtalyan Oryantalistleridir. Bunlardan, Venedik'li İppolito Caffi (1809-66) ve Carlo Bossoli (1815-84) 1843 yılında, Roberto Raimondi (1877-?) (R.21) 1839 da, Alberto Pasini (1826-99) 1867-69 arasında, Achelli Formis Befani (1832-1906) 1867-70 arasında, Cesare Biseo (1843-1909) 1870 de, Hermann David Salomon Corrodi (1844-1905) 1875 sonrasında, Francesco Netti (1832-94) 1884 yılında İstanbul'a gelmişler, kenti ve yaşantıyı resimlerinde yansıtmışlardır. İtalyan Oryantalistlerinden Yakındoğu'yu hiç görmemiş olan Francesco Ballesio (1861-1923), Francesco Hayez (1791-1882) ve Domenico Morelli (1826-1901) ise hayalî "Turquerie"ler gerçekleştirmişlerdir.

Öte yandan, Philippe Bellò (1830-1909), Leonardo De Mango (1843-1930), Gaspare Fossati (1809-83), Giuseppe Fossati (1822-91), Salvatore Valeri (1856-1946) ve Fausto Zonaro (1854-1929) gibi sanatçılar uzun yıllar Türkiye'de yaşamış ve resmî görevler almışlardır.

21- Roberto Raimondi, "Esnaf". Mathaf Gallery, Londra

Doğu konularının İtalya ve Almanya'da yaygınlaşmasında operanın ve opera dekorlarının büyük rolü olmuştur. Mozart'ın *Saraydan Kız Kaçırma*'sı, Rossini'nin *Semiramis*'i ya da Verdi'nin *Aida*'sı bunlar arasında önemli yere sahiptir. Oryantalizm modası yaygınlaştıkça dekor ve kostümler daha gerçekçi olmuştur.

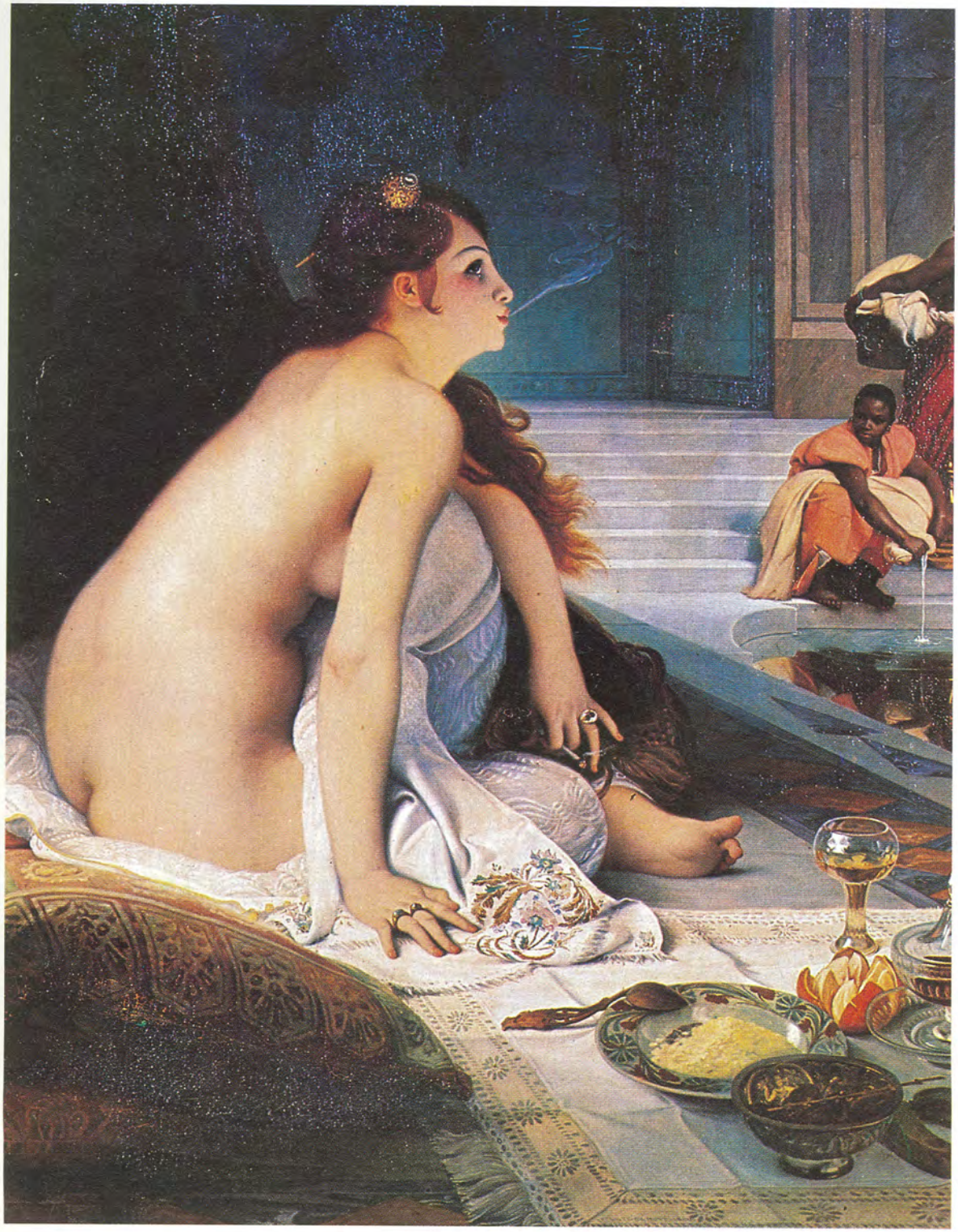
Oryantalist Resmin Konuları

Daha önce de değinildiği gibi, Avrupalı Oryantalist ressamlar üslup açısından çok, konu yönünden bir birlik göstermektedirler. Oryantalist resmin konularını genel olarak figürlü kompozisyonlar ve manzaralar olmak üzere iki ana grupta toplama imkânı vardır. Birinci grup, yani Müslüman Doğu'nun yansıtıldığı figürlü kompozisyonlar, av ve savaş konuları, kadının merkez alındığı erotik harem, hamam ve raks sahneleri, kent içinde ya da iç mekânlarda geçen gündelik hayattan alıntılar, yerli kıyafet ve tiplerin tanıtıldığı kıyafet albümleri, portreler, çöl, vaha ve bedevilerin hayatları, İslam diniyle ilgili ibadet sahneleri ve Kutsal Topraklar'ın fon oluşturduğu İncil ve Tevrat öyküleridir. İkinci grubu meydana getiren manzaralar ise arkeolojik sitelerin ve anıtların tanıtıldığı resimler ile İslam mimarlığı ağırlıklı kent ve doğa görünümlerdir. Bütün bu konuların en önde gelen özelliği, bunların çoğunlukla batılıların ön yargılı yorumlarına dayanmasıdır.

Figürlü Kompozisyonlar

Oryantalist resimlerde sık rastlanan savaş sahneleri, vahşet konusunun işlenmesine imkân tanıyordu. Sancaklar, silahlar, doğulu erkeklerin görkemli çıplaklıkları, yaralı insanların ve atların yarattığı korkunç görünüm, kanlanmış ipekli kumaşlar, başıbozuklar, Arnavutlar ve yeniçerilerin yer aldığı bu resimlerde doğuluların yaptığı zulüm yansıtılmakta, ama batılıların doğululara yaptıkları genellikle konu edilmemektedir.

Vahşetin ve ölümün yanı sıra, erotizm de dönemin Avrupalı'sına çok çekici gelen bir konuydu. Pek çok batılı ressam için Oryantalist resimlerdeki harem, hamam ve esir pazarı sahneleri, alıcıların erotizm merakını tatmin eden bir araçtı (R.22). Bu tür konuları hiç bir zaman HıristiyanBatı dekoru içinde ele alamayan sanatçılar için Doğu ideal bir ortam oluşturmaktaydı. Bu resimler Avrupa toplumuna herşeyden önce belgesel örnekler olarak sunuluyordu. Böylece, Oryantalist sanatçı, seyircinin hem bu tür isteklerine karşılık vermiş oluyor, hem de bunların Hıristiyan olmayan, ahlakî değerleri daha farklı olan bir topluma özgü olduğunu vurgulayarak kendisini her türlü vicdanî sorumluluktan kurtarıyordu[15]. Doğulu kadının bütün görkemiyle sergilendiği harem ve hamam sahnelerinin batılı izleyiciye çekici gelmesinin diğer bir nedeni de bu gibi mekânlara asla girilememesiydi. Dolayısıyla ressamlar bu tür resimlerde çoğunlukla gerçekçi anlatımlardan ya da yazılı

22- Jean-Jules-Antoine Lecompte de Nouÿ, "Beyaz Esire", 1888. Musée des Beaux-Arts, Nantes

kaynaklardan hareket etmekle beraber, resimlerin gerçekleştirilmesinde modelden yararlanıyorlar ve yer yer de düş gücünü kullanıyorlardı. Ancak XIX. yüzyıl ressamlarının yalnızca düş gücüne dayanan vahşet, işkence, ölüm ve erotizm konularına eğildiklerini düşünmek yanlış olur. Onlar, aynı zamanda kendilerininkinden çok farklı bir dünyanın kültürü ve hayat biçimiyle de gerçekten ilgileniyorlardı. Gidip gördükleri doğu ülkelerinin yakıcı sıcağı, parlak güneşi, görkemli İslam mimarlığı ve zengin bezemesi, pitoresk sokakları ve farklı hayatı renkli kıyafetler içindeki çeşitli insan tipleri, onların üstünde çok büyük bir etki yaptı ve sanatçıları bu defa etnografik bir gerçekçiliğe yöneltti (R.23).

XIX.yüzyıl batı resminde, akademik sanatın sınırları içinde günlük hayat sahneleri küçümseniyor, ancak tarihî, mitolojik ve alegorik kompozisyonlar "Yüksek Sanat" kapsamına giriyordu. Bu yüzden, Doğu, hem bu sanatçıları "Yüksek Sanat"ın sınırları içinde kalmaktan kurtardı, hem de günlük hayat konularını resimleme imkânı sağladı. Doğuda neredeyse yüzyıllardır değişmemiş bir kültür vardı, akademik sanatçılar son derece gerçekçi olmakla birlikte çevresi, tipleri, hayat tarzı ve sanatıyla zamansız olan resimler üretiyorlardı. Aslında bu yıllarda Ortadoğu ülkelerinde de bazı önemli değişiklikler olmaktaydı ancak, hızlı bir sanayileşme sürecini yaşayan batılı için burası değişmeyen zamanın adeta durduğu pitoresk bir dünyaydı. Çağdaş Yakındoğu'nun bu hayat tarzıyla onun Hıristiyanlık tarihine ilişkin geçmişi arasında bir bağ kurmak mümkündü. Pek çok ressam bu yörelerin günlük hayatında Kutsal Kitap'taki olayların ve figürlerin canlı örneklerini buluyor, William James Müller, Beytüllâhm'dan kaçan Kutsal Aile'nin hemen her Mısır köyünde görülebileceğini söylerken, Horace Vernet, Cezayir'de bir askere kuyudan su veren Arap kızında Rebeka'yı görüyordu. Bu anlayış giderek Kutsal Kitap konularını, arkeolojik yönden doğru mekânlarda resimleme geleneğini başlattı (R.24). Eğer gerçekçi bir biçimde ele alınan Kutsal Kitap konuları Oryantalizmin dinî sanata ilk katkısı ise, ikinci katkısı ibadet sahneleridir. Bu sahneler ekseriya ezan, camide ve çölde namaz, dua ve Mekke'ye giden hacı kervanı gibi İslam dinine ilişkindir (R.25). Bu resimlerde, Batı daki dinî uyanışa paralel olarak İslam dini yüceltilir ve ortaçağlardaki Avrupa Hıristiyanlığı'nın saf inancı ile aralarında benzerlik kurulur, Müslümanların sofuluğu ve iman gücü resimlerde, gerçekçi bir dekor içinde yansıtılmaya çalışılır[16].

Doğa Görünümleri

XIX. yüzyıl Batı resminde doğa görünümlerini yansıtan örnekler, başlangıçta topografik bir özellik taşırken, yüzyılın sonlarına doğru pitoresk manzaralar önem kazanmıştır. Topografik manzara türü XVIII. yüzyıl içinde gelişmiş ve

23- Gustav Bauernfeind, "Kudüs'de Sokak Sahnesi", 1891. Mathaf Gallery, Londra

24- William Holman Hunt, "Hz. İsa Tapınakta", 1854-55. Birmingham Museum and Art Gallery

daha çok antik kentleri ve anıtları konu almıştır (R.26). Arkeolojik araştırmaların Doğu'ya yönelmesiyle, bu alanda çeşitli baskı teknikleriyle çoğaltılan albümler gerçekleştiren sanatçılar, Oryantalist topografik manzaraların öncüleri olarak değerlendirilebilir. Pek çok dilde basılan bu albümler, hem XIX. yüzyıl başı Oryantalist ressamlarına malzeme sağlamış, hem de Avrupalılara doğu kentlerinin ilk görünümlerini sunmuştur. Bunlar arasında William Pars, William Bartlett, Thomas Allom, William Purser, William Page ve William Leitch, L.-F. Cassas, Melling (R.27), Luigi Mayer ve Dominique-Vivant Denon en ünlü topografik manzara ressamlarıdır. Bu sanatçıların yaptıkları görünümlerden büyütülmüş resimler topografik sanatın çok popüler bir türü olan "Diorama"ları oluşturuyor, bunlar Avrupa'nın taşra kentlerinde dolaştırılarak asıllarını görme imkânı bulamayanlara gösteriliyordu. 1798 yılı gibi erken bir tarihte, Londra'da panorama tiyatroları açılıyor; ünlü sanatçıların tablolarındaki ilginç yerleri, bu arada Doğu ile ilgili birçok manzarayı yansıtan "Cyclorama"lar (Siklorama) sergileniyordu. Topografyaya duyulan bu ilgi pitoresk estetiğin gelişmesiyle yeni bir özellik kazandı.

Oryantalist Resmin Estetiği

XVIII. yüzyılda, Claude Lorrain ve Poussin'in ideal manzaralarının kurallarına göre düzenlenmiş bir manzara resmi geleneği oluşmuştu. Bu gelenekle yetişmiş Oryantalist sanatçılar doğuya geldiklerinde, karşılaştıkları farklı doğa görünümlerinin, ışık ve renklerin etkisiyle resimlerinde bir takım estetik sonuçlar doğuran yenilikler yapma zorunluluğunu duymuşlardır. Doğunun çoğunlukla çorak, bir örnek doğası, farklı bitki örtüsü, ressamların tablolarında kompozisyonu değiştirmelerine neden olurken, çok parlak bir ışığın varlığı onların yeni renk denemelerine girmelerine yol açmıştır. Doğu ülkelerindeki aşırı ışık altında sanatçının paleti de aynı ölçüde duyarlı olmalıydı. Işığın niteliklerinin farkına varılması ve bunun boyaya aktarılması 1864 yılında Fransa'da Oryantalist resmin Fransız sanatına en önemli katkısı olarak görülüyordu. İzlenimci üslubun ortaya çıkmasından beş yıl önce Hector de Callias şöyle diyordu: "Fransız sanatı Doğu tutkusuna çok şey borçludur. Bu tutku Fransız sanatına o zamana kadar onda olmayan bir şeyi ışık ve güneşi vermiştir. Louvre'daki Fransız Galeri'sinde aslında olmayan nedir? Bu, ne çizimdeki üslûp, ne kompozisyon bilimi, ne de renk uyumudur. Bu, güneşin ışınlarıdır"[17].

25- Rudolph Ernst, "Rüstem Paşa Camii'nin İçi". Mathaf Gallery, Londra

26- William Pars, "Atina'daki Akropolis'te Erekhtheion Tapınağı", 1799. British Museum, Londra

27- Antoine Ignace Melling, Beyoğlu'ndan İstanbul Kentinin Bir Bölümünün ve Sarayburnu'nun Görünümü, 1809-19.
Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore'dan

Oryantalizmin Son Bulması

XIX. yüzyıl boyunca, Oryantalist resimler, Paris'teki Salon, Londra'daki Krallık Akademisi yine Paris'te Adolphe Goupil, Londra'da Ernest Gambart gibi galeri sahiplerinin çabaları, uluslararası sergiler ve baskılı albümlerin yaygınlık kazanmasıyla bütün Avrupa ve Amerika'da hatta Yakındoğu ülkelerinde aranmaya başlanmıştır. Nitekim, 1857 yılı Salon katoloğunda Théophile Gautier, yabancı ülkeleri ve insanları anlatan resimlerin sayısındaki etkileyici artışa değinmiş ve bunların geleneksel bakımdan egemen konular olan klasik çıplakların ve tarihî resimlerin sayısını aştığını belirtmiştir. Sanayi Devrimi sonucu daha da zenginleşen gemi sahipleri, sanayiciler ve bankerler bu resimlerin alıcıları olmuştur. Amerika'da Walters'ların Nantes'da David'in oluşturdukları koleksiyonlar bunların başlıcalarıdır. Çoğunlukla modern resim almayı tercih eden bu yeni müşteriler için, Oryantalist konulu tablolar, egzotizm, erotizm ve vahşet sahneleriyle, çalışma ve görevin en üstün erdemler sayıldığı geleneklerine bağlı toplumlarından heyecanlı bir kaçış olanağı tanıyordu.

1840-1880 arasında Oryantalist türde çalışan bir ressamın zengin olma şansı çok fazlaydı. En ünlü ressamların bile meslekî gelişim çizgilerinde Oryantalist bir döneme mutlaka rastlanmaktadır. Bu sanatçılar, bazen tabloları için çok büyük meblağlar istediklerinden, bunları ancak varlıklı koleksiyoncular ya da Louvre gibi büyük müzeler alabiliyordu. Nitekim çok sayıda Fransız Oryantalist sanatçı olmasına rağmen, Fransa'nın taşra müzelerinde bu tablolardan oldukça az sayıda örnek bulunmaktadır. Oryantalizmin batı dünyasında bu denli tutunması, ikinci dereceden pek çok ressamı bu konuya yöneltmiş ve Oryantalist resimlerin niteliklerinin düşmesine yol açarak alıcıyı bir oranda bıktırmıştır. Dahası, giderek gelişen turizm ve fotoğrafçılığın yaygınlaşmasıyla, Doğu, Avrupalılar için gizemini büyük ölçüde kaybetmiştir. Doğu'nun Avrupalılar için gizemini kaybetmesinin önemli bir nedeni de bu ülkelerdeki batılılaşma hareketinin yavaş yavaş pitoresk hayatı bozmaya başlamasıdır.

Yüzyılın ikinci yarısında Oryantalistler birkaç kampa ayrılmıştı; insanları ve manzaraları doğalcı bir biçimde anlatan Kuzey Afrikalılar; şiddet, erotizm ve zorbalık sahneleri resimleyen sanatçılar; doğu figürlerini ve mimarlığını gayet titiz ve ayrıntılı bir doğrulukla inceleyen Gérôme ve okulu. 1870 lerde İzlenimciliğin ortaya çıkmasıyla, Oryantalizme olan ilgi bir oranda azalmış gibi görünse de, resimde ışık sorunlarıyla uğraşan bu iki farklı görüşü birleştirmeye çalışan sanatçılar olmuştur. İzlenimciliğin yeniliklerini değerlendiren Eugène Fromentin ve Gustave Guillaumet, bu türe yeni bir canlılık getirmişlerdir.

1880 li yıllarda Oryantalist sanatçılar tablolarını Londra ve Paris dışında Avrupa ve Amerika'nın diğer kentlerinde düzenlenen sergilere de yolluyorlardı. Fransız Oryantalistleri resimlerini 1890 da kurulan "Salon National des Beaux-Arts"da sergiliyorlardı. Bunlar 1893 yılında "Société des Peintres Orientalistes Français"yi kurarak yeni bir atılımda bulundular. Luxembourg Müzesi sorumlusu Léonce Bénédite'in başkanı olduğu dernek "Yakın ve Ortadoğu'nun yanı sıra Uzakdoğu ülkelerini ve ırklarını daha iyi tanıtmak", "onların eski sanatlarını ve uygarlıklarını eleştirmek, incelemek ve yerel üretimlerinin kalkınmasına katkıda bulunmayı" amaçlıyordu[18]. Fransız Oryantalist sanatçıları, 1893 yılından başlayarak, kendi yıllık salonlarında, "Salon des Peintres Orientalistes Français" de resimlerini sergilemişlerdi. Derneğin ilk sergisinin, aynı yıl, Endüstri Sarayı'nda gerçekleştirilen ilk retrospektif İslam Sanatı Sergisi'ne bağlı olarak açılması derneğin amacı açısından anlamlıdır. "Société des Peintres Orientalistes Français"nin kurulması ve sanatçıların kendilerini değişen zevklere uydurarak daha modern bir üslup geliştirmeleri sonunda, Cezayir'de Villa Abd-el-Tif çevresinde bir Kuzey Afrika okulu oluşturuldu. Ayrıca Siyah Afrika ve Çinhindi de sömürge ressamlarına yeni motifler sağladı.

Oryantalistlerin büyük bölümü dönemin akademik tarzında çalıştıklarından, bunlar Akademizm'in önemini kaybedişiyle öncü sanatçılar tarafından dışlandılar. Burada gözden düşen Doğu değil, onun anlatım üslûbundaki eskilikti. Ancak son yıllarda bir zamanlar bütün dünyada bilinen Oryantalizm, koleksiyoncuların, sanat tarihçilerinin ve halkın ilgisini tekrar uyandırmaya başladı. 1970 lerden sonra geçen yüzyıl sanatının yeniden değerlendirilmesi ve akademik sanatçıların tekniğinin önem kazanması Oryantalizmin bir kez daha moda olmasına yol açmıştır. Ancak, bu müze, ya da araştırma merkezlerinden çok, Arap petrol zenginlerinin canlandırdığı Oryantalist sanat pazarının bir sonucudur.

Türkiye'de Oryantalizm

Erken Oryantalistler

Bilindiği gibi Osmanlı İmparatorluğu ile batı dünyası arasındaki karşılıklı kültür ilişkileri Lâle Devri'nde başlamıştı. Ancak, Avrupa'nın Osmanlı hayatına duyduğu ilgi çok daha eski tarihlere uzanmaktadır. Bizans İmparatorluğu'nun yıkılması ve bu bölgeye Osmanlıların yerleşmesiyle, Doğu Batı'ya yaklaştı ve Osmanlı İmparatorluğu Batı'nın Doğu'ya açılan kapısı

haline geldi. Ancak, XV. ve XVI. yüzyılın büyük bir bölümünde Osmanlı İmparatorluğu, henüz güçlenmemiş Avrupa için çok büyük bir tehlike oluşturduğundan, Batı dünyası Osmanlıları önyargılı ve dürüst olmayan bir biçimde değerlendiriyordu. Bu dönemde Türkiye'ye gelmiş olan bazı gezgin sanatçıların resimleri, bu tür önyargıların bir ölçüde değişmesine yol açmıştır. Bunlardan Yakındoğu'ya ilişkin ilk resimli gezi kitabı Mainz Piskoposunun 1483'de Kutsal Topraklar'a yaptığı haç gezisinin anlatıldığı Bernhard von Breydenbach'ın *Sanctae Peregrinationes*'uydu (1486). Bu kitapta Breydenbach'ın beraberinde bulunan Erhard Reuwich'in ağaç baskı resimleri yer almaktaydı. Bu resimler oldukça yalın olmakla birlikte tarafsız bir gözle yapılmış örneklerdi (R.28). Reuwich'in resimlerini daha gerçekçi örnekler izledi.

XVI. yüzyılda İstanbul'a gelen gezgin sanatçılardan ilki Flaman Pieter Coecke van Aelst'dir. Brüksel'deki halı dokumacıları tarafından ticarî bir görevle 1533 yılında İstanbul'a gönderilen Coecke burada bir yıl kalmış, Türkçe öğrenmiş, İmparatorluktaki hayatı yansıtan resimler yapmıştır. Sanatçı Balkan Yarımadası, Meriç Ovası, Edirne ve İstanbul'a ilişkin bu izlenimlerini bir friz halinde gerçekleştirmiştir. Bu frizde her sahne birbirinden Türk kıyafetli karyatidler ve atlantlarla ayrılmış panolar halindedir. Bunlar sanatçının ölümünden üç yıl sonra 1553 de Anvers'de basılmıştır (R.29).

Flensburg'lu Melchior Lorichs ise Kutsal Roma-Germen İmparatorluğu'nun elçisi olan Ogier Ghiselin de Busbecq'in maiyetinde 1555 yılında İstanbul'a gelmiş ve burada dört buçuk yıl kalmıştır. Sanatçının amacı Osmanlı gündelik hayatını özellikle de Osmanlı ordusunu bütün ayrıntılarıyla yansıtmaktı (R.30). Onun askerî konulara ilişkin çalışmalarını *Ein Liedt von Türcken und Antichrist* (Hamburg, 1568) ve *Soldan Soleyman Türckhischen Khaysers...* (Anvers, 1574) adlı iki incelemesi tamamlar. Her iki inceleme de Avrupa'yı Türk ordusunun gücüne ve disiplinine karşı uyarmaktadır. Lorichs'in esas ilgi alanı askerî olmakla birlikte sanatçı cenaze adetlerini, esnafı, ulaşım türlerini ve kıyafetleri de aynı ustalıkla yansıtmıştır. Bunlar arasında 1559'da İstanbul'un Galata'dan 11,5 m uzunluğunda bir görünümü, İran Elçisinin ve Kanunî'nin portreleri dikkati çeken örneklerdir.

II. Bayezid döneminde Enderun Mektebinde yetiştirilen Giovanni Antonio Menavino'nun 1514 yılında saraydan kaçıp ülkesine dönünce yazdığı I *costumi et la Vitâ de'Turchi 1551* ile Fransız kralının mabeyincisi ve coğrafyacısı Nicolas de Nicolay'ın *Les Quatre Premiers Livres des navigations et pérégrinations orientales de Nicolas de Nicolay 1567* adlı kitabı (R.31), Türk kıyafetlerini, hayatını Avrupalılara tanıtan, dönemlerinin en önemli kaynakları

28- Erhard Reuwich, "Türk Askerî Bandosu", 1486. *Sanctae Pérégrinationes*'den

29- Pieter Coecke van Aelst, "Cenaze Sahnesi", 1533. *Ces Moeurs et fachons de faire de Turcz* ...'den

30- Melchior Lorichs, "Sipahi", 1576. *Wolgerissene und geschnittene Figurene...*'den

olmuştur. 1549 yılında Fransız Elçisi Gabriel d'Aramon'un maiyetinde görev alan Nicolay'ın amacı Osmanlı İmparatorluğu'na ilişkin, önyargılı görüşleri değiştirecek, objektif bir izlenim yaratmaktı. Nicolay'ın elinden çıkma çizimler Louis Danet tarafından gravür tekniğiyle çoğaltılmıştır.

İtalyan, Fransız, Flaman ve Alman pek çok sanatçının ilgisini çeken İmparatorlukta, başlangıçta Avrupalı sanatçıların en çok resimledikleri kent İstanbul oldu. Bu sanatçıların gravürleriyle bezenmiş değerli kitaplar, Batı'da Türk kıyafetlerine ve doğu mimarlığına karşı bir ilginin uyanmasına yol açtı. Avrupada bir Türk modasının başlamasında, resimli albümlerin yanı sıra Osmanlı İmparatorluğundan Batı'ya gönderilen, Türk kumaş ve işlemelerinin, maden ve deri işleriyle bezeli eşyanın da büyük payı vardır. Hatta, XVI. yüzyılda Venedik'te Türk tacirlerinin, "Fondaco dei Turchi" diye bilinen bir merkezleri vardı.

Maden işçiliği, dericilik ve nakışçılıkta yetenekli olan Türk ustalar, burada kendi işlerini sürdürmenin yanı sıra Venedikliler tarafından da çok aranıyorlardı. Aynı zamanda Venedik bu dönemde önemli bir basım merkeziydi ve bu basım evlerinde Türkler de çalışıyorlardı. Bu ustaların kullandıkları geleneksel Türk motiflerinin etkisiyle XVI. yüzyılda, Avrupa'da kitap ciltlerinin büyük bir bölümü Osmanlı tarzında bezeniyor, kapak içlerinde Türk ebruları kullanılıyordu. Bu arada motif örnekleri içeren kitaplarla arabesk, ciltçilikten, kitap süslemesine, maden işçiliğinden nakışa ve dokumaya kadar tüm sanat alanlarında etkili oluyordu. Bunların yanı sıra bugün batıda "Damascene" diye bilinen pirince altın ve gümüş kakma sanatı, Türk kadifeleri ve dîbaları, Bursa ipeklileri ve işlemeleri de Avrupa'da çok ilgi görüyor ve kopya ediliyordu. 1510 tarihinde VIII. Henry'nin maiyetindeki Earl of Essex, "Shrove Sunday" ziyafetine Türk giysisiyle katılmış, Tudor döneminde Türk kıyafetlerinin giyildiği maskeli balolar çok moda olmuştur. Kont Castiglione'nin *Il Cortegiano*'sunda değindiği gibi Türk kıyafetleri İtalyan soyluları arasında çok beğenilmiş, Fransa'da ise bu giysiler içinde yapılan "Branle le Malte" II. Henri'nin sarayında çok sevilen bir dans olmuştur.

XVII. yüzyılda, Osmanlı İmparatorluğu Avrupa'daki sınırlarını genişletmekle birlikte, iç huzursuzluklar, Osmanlı gücünün azalmasına yol açarak, Avrupadaki Türk korkusunu bir ölçüde hafifletmiş, 1699 yılında yapılan Karlofça Antlaşma'sından sonra ise, Türk tehdidinden tümüyle kurtulan batı dünyası, Doğu ile daha rahat ilişkiler kurabilmiştir. Gezi kitaplarında basmakalıp konuların hâlâ egemen olmasına rağmen (R.32)[19], yüzyılın ortasında, Jean de Thévenot gibi daha dikkatli gezginlerin yazdığı kitaplar bu geleneğe yeni bir bakış açısı getirmiştir. XVII. yüzyılda Osmanlı İmparator-

31- Nicolas de Nicolay, "Hamama Giden Bir Türk Kadını ve Halayığı", 1568.
Les Quatres Premiers Livres des Navigations et Pérégrinations Orientales de Nicolas de Nicolay'dan

luğu'nu ziyaret eden sanatçıların en önemlilerinden biri de Hollandalı Cornelius de Bruyn'dur. Sanatçının Yakındoğu ve İran'a yaptığı gezilerine ilişkin gravürleri, dönemin Osmanlı İmparatorluğu'nu en iyi biçimde tanıtan örneklerdir (R.33). Bu arada Osmanlı İmparatorluğu'ndaki günlük olaylardan Batı'yı haberdar eden *La Muse Historique* gibi haftalık yayınlar; 1607, 1618 ve 1640'da Fransa sarayına gönderilen Türk elçileri de birçok önyargının değişmesinde rol oynamıştır[20].

Turquerie (Türk tarzı) Modası

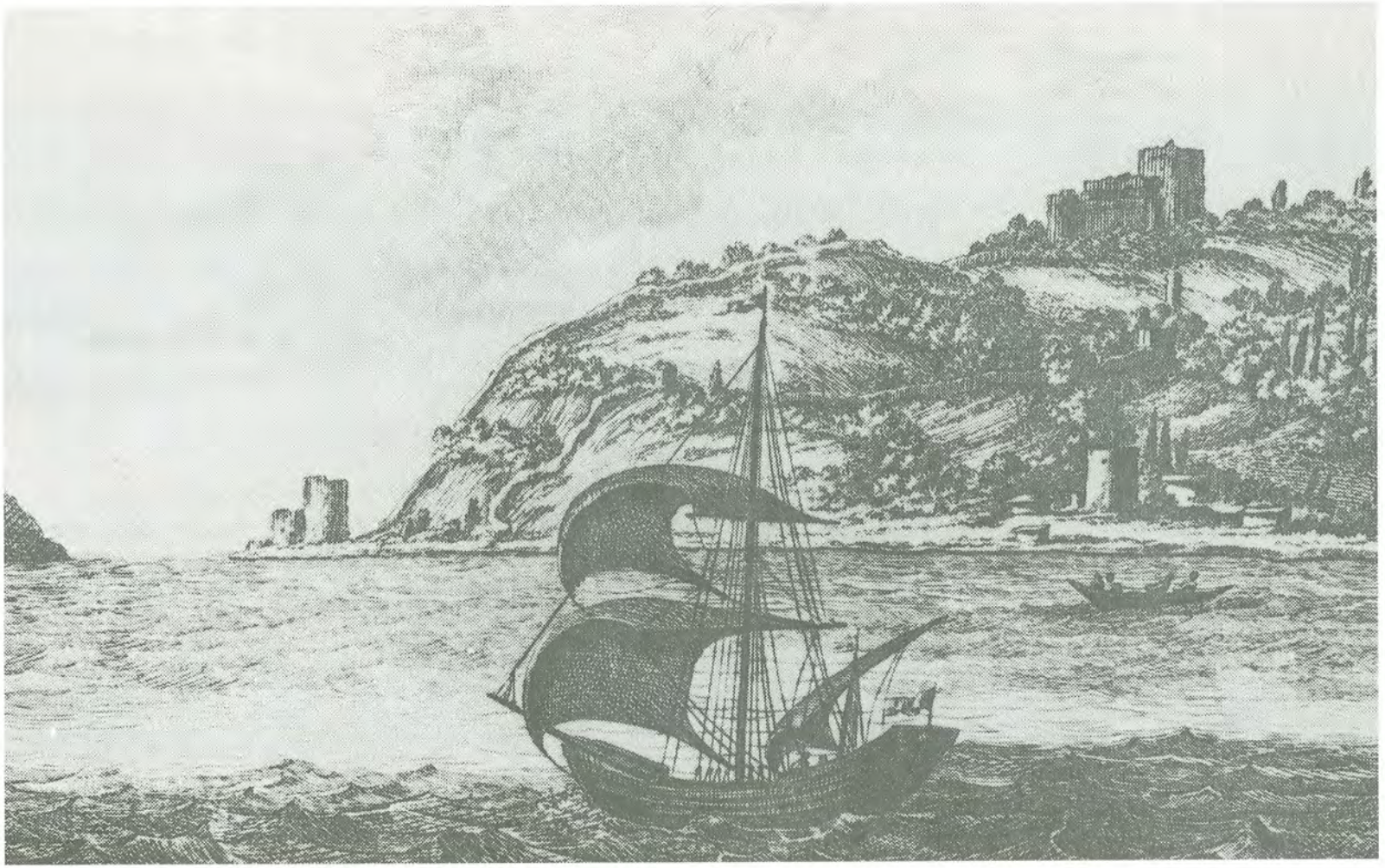
Osmanlılarla batı dünyası arasındaki ilişkiler XVIII. yüzyılda sarayın diplomatik amaçlarla Avrupa'ya yönelmesi sonucu yeni bir boyut kazanmıştır. 1721 yılında Osmanlı Sarayı'nın Elçisi olarak Paris'e giden Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, dönemin egzotik konulara meraklı soylu çevrelerinde o kadar büyük ilgi yaratmıştır ki, çocuk kral XV. Louis, bu yabancıları görmekten büyük zevk duyacağını belirtmiş, değişik kıyafetleri ve kendilerine özgü kibar tavırlarıyla dikkat çeken Elçi ve maiyetinin kabulü sırasında protokol değiştirilerek Kralın çok yakınına kadar sokulmalarına izin verilmiştir. Dönemin ünlü ressamı Parrocel, Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi nin Paris'e girişine ilişkin olarak "hiçbir görüntünün bir ressam için 21 Mart 1721 de Paris'teki görkemli geçit alayı kadar resmi yapılmaya layık olamayacağını" belirtmiştir. Parrocel'in "Türk Atlılarının Geçidi", "Elçi Mehmed Efendinin Tuileries'ye Gelişi" (R.34), "Türk Elçisinin Portresi" gibi sayısız deseni ve resmi vardır. Elçinin Paris'e girişi ve kabul törenleri daha pek çok resim, desen ve goblen halıya konu oluşturmuştur. Paris'de sanat ortamını canlandıran bu olaylar, Fransa'da "Turquerie" (Türköri) modasının yaygınlaşmasının başlıca sebeblerinden biri gibi görülmektedir.

1742 de Çelebi Mehmed Efendinin oğlu Said Efendi, Elçi olarak Paris'e gönderilmiş, böylece XV. Louis'nin yönetimi altında saray çevresi ve Paris, Osmanlı Sultanının olağanüstü görkemiyle bir kez daha karşılaşma olanağını bulmuştur. Said Efendinin elçiliği, "Turquerie" modasına yeni bir canlılık kazandırmıştır. Bu moda Paris'den diğer Avrupa ülkelerine de yayılmıştır.

1748 yılında Roma'da Fransız Akademisi öğrencilerinin ressam Troy'un denetimi altında düzenlenen karnaval ve geçit töreni büyük ilgi toplamıştır. San Pietro Meydanı'nda düzenlenen gösteride Sultanın Sürre Alayı konusunun işlendiği, görkemli doğu giysileri içindeki öğrenciler seyircileri adeta büyülemiştir. Bu törende padişah, gözdeler, sultanlar ve saray muhafızlarıyla çevrili olarak geçmiş; saç biçimleri, kumaşlar, motifler ve davranışlarda aslına uygunluğa büyük bir önem verilmiştir. Kırktan fazla giysinin sergilendiği karnavalda Osmanlı Sarayının başlıca kişileri giysi ve kavukları ile

32- Georges de la Chapelle, "Türk Sultanı", 1648. *Receuil de divers Portraits...*'den

33- Cornelius de Bruyn, "Boğaz'da Bir Ticaret Gemisi", 1702. *Voyage to the Levant*'dan

34- Charles Parrocel, "Elçi Mehmed Efendi'nin 21 Mart 1721'de Tuileries'ye Gelişi". Musée de Versailles

tanıtılmıştır. Bunlar Van Mour'un *Recueil de Cent Estampes* derlemesinden yararlanılarak gerçekleştirilmiştir. Ayrıca Sultan'ın Sürre Alayı Joseph Vien tarafından otuz pano üzerine çizilmiş ve gravür olarak çoğaltılmıştır. Türk konusu bu gösteriyle yeni bir kapsamda sunulmuştur. Daha önceki maskeli gösterilerde, Türk kıyafetlerine tek tek rastlanırken, ilk defa bir Müslüman töreni bu kıyafetlerin topluca sergilenmesi için temsil edilmiştir. Roma'daki "Turquerie" konulu bu karnavalın anıları Fransa'da Kral XV. Louis ve Madame de Pompadour tarafından resmiyet kazandırılarak bir modaya dönüşmüştür. Kral, Charles Coypel'e büyük bir Turquerie ısmarlarken, önce Madame Pompadour, ardından da Madame du Barry, Van Loo'ya kendilerini sultan pozunda gösteren portreler yaptırmışlardır. Bunlar 1756 ile 1775 salonlarında sergilenmiş ve büyük ilgi toplamıştır. Madame du Barry bu resimlerden birinde kahve içerken gösterilmiştir. Coypel'in resminde de kral, sultan görünümünde, bir çadırda gözdelerinin arasında oturmakta ve kahve içmektedir[21]. Fransa'daki Osmanlı elçileri ve maiyetleri, Parrocel, La Tour, Cochin (R.35), Lancret, Van Loo (R.36) gibi Türkiye'ye hiç gitmemiş ressamlar için model oluşturmuştur.

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'nin portresini yapmak için ressam Justinat'ın Elçiden izin aldığını, gerçekleştirdiği portreye Kralın 400 livre ödediğini, ayrıca yine Kralın Pierre Gobert'e Sultanın Elçisinin bir diğer portresini 600 livre'ye ısmarladığı bilinmektedir. Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi Kralla görüşmesinin yansıtıldığı büyük bir tablo için Coypel'e poz vermiştir. Oğlu Said Efendi'nin ressam Aved tarafından yapılan resmi ise Versailles Sarayı'nda korunmaktadır. 1742 Salonu'nda büyük başarı kazanan bu tablo kıyafetin ayrıntılı çalışılması ve Elçinin kültürünü belirlemeye yönelik simgelerin akıllıca düzenlenişiyle ilgiyi çekmiştir (R.37). Fenouil ve La Tour da, Said Efendi'nin portresini yapmıştır, ancak her ikisi de kayıptır. La Tour'un portresi için *Mercure de France*'ın Haziran 1742 de verdiği bilgiye göre, Said Efendi "büyük bir gönül hoşnutluğu, olabildiğince sabır ve kibarlıkla" poz vermiştir. Portreyi görmeye Elçinin dairesine pek çok ziyaretçi gelmiştir, bunlar arasında yer alan şairler resim üzerine şiirler yazmışlardır[22].

XVIII.yüzyılda, resmin yanı sıra, müzik ve edebiyat alanında da "Turquerie" modası çok etkili olmuştur. 1722 de Leonardo Leo, *Bajazette, Imperator de Turchi*'yi, 1753 de Johann Adolf Hasse, *Solimano*'yu, 1782 de Mozart, *Saraydan Kız Kaçırma* operasını yazmış, bunun yanı sıra en azından dört parçasında Türk müziğinden yararlanmıştır. 1721 lerden başlayarak Türk konusu Fransız romanında ele alınmıştır. *Cousin de Mahomet; Sofa; Mahmoud, histoire orientale* (1729); *Abou Mouslu ou les vrais amis, histoire turque* (1737), bunlar arasında en ünlü olanlardır[23].

35- Charles Nicholas Cochin, "Versailles Sarayı'nda Maskeli Balo", 1745.
Bibliothèque Nationale, Paris

36- C. Van Loo, "Gözdesine Konser Verdiren Büyük Türk", 1737. Wallace Collection, Londra

37. Aved, "Mehmed Said Efendi", 1742. Musée de Versailles

XVIII.yüzyılın sonu Avrupa'da "Turquerie" modasının sona ermesine ve onun yerine Yakındoğu'yla romantik bir ilişkinin başlamasına tanık olmuştur. Hıristiyanlığın eski düşmanı Türk, XIX.yüzyılda Rousseau'nun erdemli doğal insanıyla özdeşleştirilen bir imge olarak görülmüş, daha önceleri tek tek ele alınan Osmanlı kültür değerleri, bir bütün olarak değerlendirilmiştir.

Beyoğlu (Pera) daki Yabancı Elçiliklerin Rolü

XVIII.yüzyıl Fransız ressamlarının "Turquerie" konularında kullanmak üzere gerçek modeller bulmak için İstanbul'a gitmeleri gerekmiyordu. Fransa'yı İstanbul'da temsil eden elçiler, akrabaları ve soylu yakınları, Yakın doğu'da geçirdikleri günlerin anısına ülkelerine çeşitli armağanlar getiriyorlardı. Bazıları Krala doğu silahları armağan ederken, diğerleri getirdikleri kıyafetlerle kendi resimlerini yaptırıyor ya da çevrenin ilgisini çekmek için Türk kılığında dolaşıyorlardı. Doğu'da bulunmuş bu elçilerin bir bölümü de kendilerinin de hazır bulundukları, Sultanın görüşmelerini anlatan tablolar ya da diğer Oryantal sahneler ısmarlıyorlardı. Meselâ Kralın ressamı Jean-Baptiste Van Mour'un 1707-1708 de gerçekleştirdiği tabloları Fransız Elçisi de Ferriol, gravür tekniğiyle Le Hay'e çoğalttırmış, 1712-1713 de Paris'te yayımlanan *Recueil de Cent Estampes Représentant Différentes Nations du Levant*, kısa sürede üçüncü baskıyı yapmak zorunda kalmıştır. Bunları bütün Fransız soyluları ve saray çevresi satın almıştır. De Ferriol'u, Marquis de Nointel ve diğer yabancı elçiler izlemiştir. Böylece, XVII.yüzyılın ikinci yarısından başlayarak, İstanbul'daki yabancı elçiliklerin İmparatorluğun Batı'ya tanıtılmasında etkin rol oynadıkları görülmektedir.

XVIII.yüzyılda İstanbul'daki önemli elçiliklerin Türkiye'yi ülkelerinde tanıtmak amacıyla, özel olarak tuttukları ücretli sanatçıları vardı. Gerek elçiliklerde görevli sanatçıların, gerekse dışardan gelen ressamların en çok ilgi duydukları bir alan da Osmanlı İmparatorluğu sınırları içinde kalan tarihî kalıntılardı. Bu dönemde antikiteye duyulan ilgi o kadar fazlaydı ki buralara gelen Avrupalı gezginler genellikle bu eski anıtları resimleyecek desinatörleri de yanlarında getiriyorlardı. İstanbul'da Fransız Elçisi olarak bulunan Choiseul Gouffier'nin yönetiminde Armand-Charles Caraffe, Fauvel, L.-F. Cassas gibi ressam ve desinatörlerden oluşan bir ekiple gerçekleştirilen *Voyage Pittoresque de la Syrie, de la Phénicie, de la Palestine et de la Basse Egypte* bu konuda ilginç bir belgedir. 1763 yılında Nicholas Revett genç topografya sanatçısı William Pars'ı Anadolu'daki Helenistik kalıntıları incelemesi için beraberinde götürmüştür (R.38). Bu geziyi "Society of Dilettanti" adlı kuruluş desteklemiştir. Sir Richard Worsley ise 1786 da yaptığı doğu

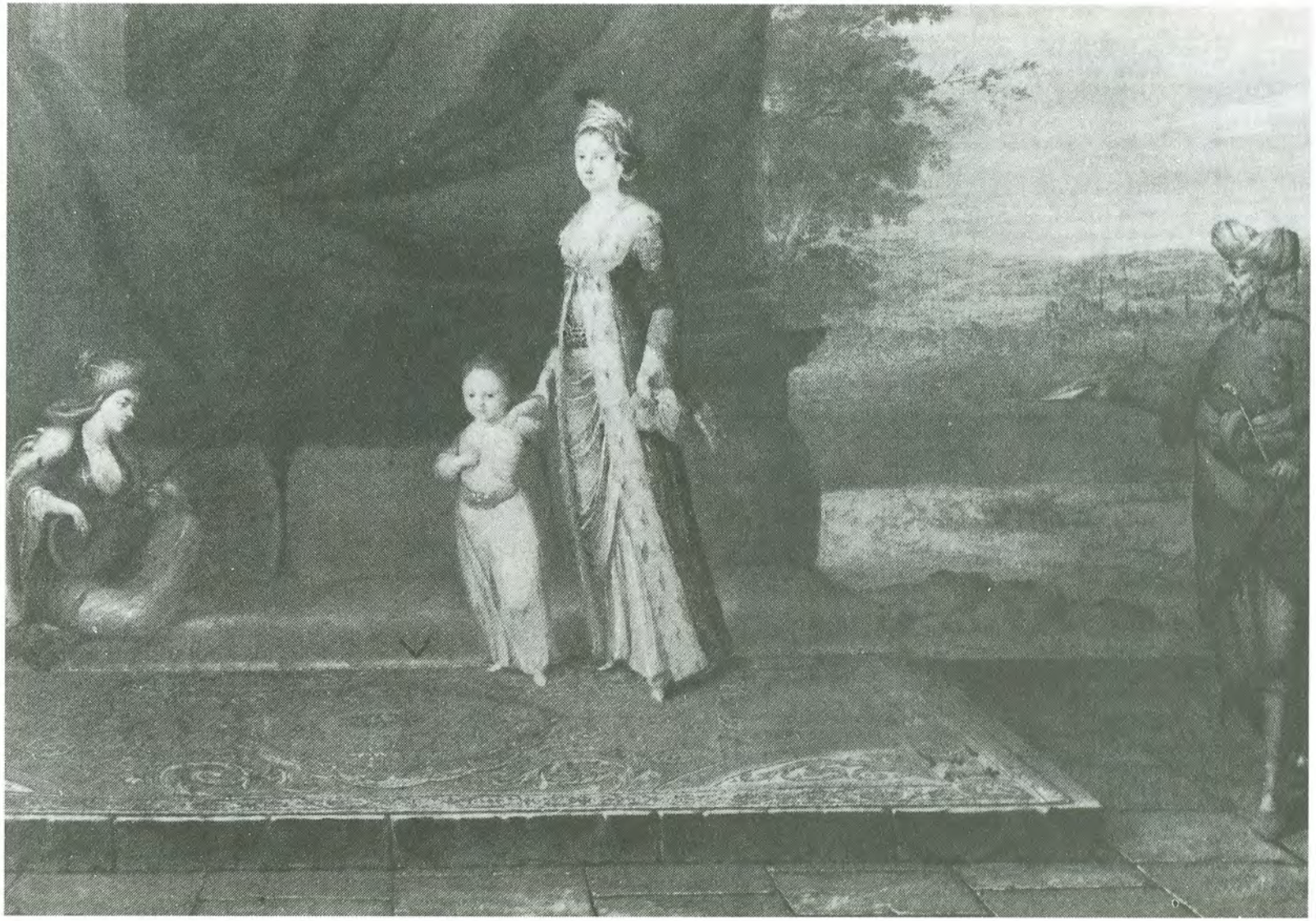
gezisinde yanına mimar ve ressam Willey Reveley'i almıştır. Bu sanatçı *Museum Worsleyanum* adlı kitabı resimlemiştir. 1794-1803 yılları arasında Londra'da iki cilt olarak basılan bu kitapta antik kabartmalar, büst ve heykeller, değerli taşlar tanıtılmakta; bunların arka planında ise doğunun ünlü yöreleri yer almaktadır.

Elçilerle birlikte gelen ve resimleriyle İstanbul'u ve saray hayatını yansıtan ilk önemli sanatçılardan biri Van Mour'dur (1671-1737). Van Mour Fransız Elçisi de Ferriol'le birlikte 1703 yılında İstanbul'a gelmiştir. Sanatçı başlangıçta İstanbul'a gelen Avrupalıların ülkelerine anı olarak götürdükleri kıyafet resimleri yapmıştır. Daha sonra elçi Ferriol'un isteği üzerine yüz estamplık ünlü kıyafet albümünü oluşturan Van Mour'un bu çalışması Fransa'da yayınlandıktan sonra çok ilgi çekmiş, kısa sürede Almanya, İspanya ve İtalya'da benzerleri yapılmıştır. Ayrıca Van Mour Beyoğlu'ndaki elçiler için Boğaziçi ve İstanbul görünümleri de gerçekleştiriyordu. Sanatçı yüksek düzeydeki Osmanlılarla da ilişki kurmuş ve Osmanlı hayatına katılmış, Damat İbrahim Paşa gibi devlet adamlarının kabul törenlerinde bulunmuştur. Giderek ünü çok artan Van Mour'un Beyoğlu'ndaki atölyesi, saray adamlarının, elçilerin, elçilik memurlarının ve İstanbul'a gelen yabancı gezginlerin uğrak yeri olmuştur. Bu ziyaretçilerin çoğu onu atölyesinde çalışırken görmeye geliyor, bazıları anı resmi satın alıyor, bazıları resim ısmarlıyor ya da kendilerini Türk kıyafetleri içinde gösteren portrelerini yaptırıyorlardı (R.39)[24]. Ama, Van Mour, zamanının büyük bir bölümünü, kendi zevkine göre Boğaziçi, Marmara, Sarayburnu ve Adalar'ın görünümlerini yapmaya ayırıyordu. Onun en ilginç tabloları kuşkusuz, saray törenlerini, elçilerin huzura kabul sahnelerini ve ziyafetleri ayrıntılı bir biçimde görüntüleyen resimleridir (R.40). 1726 yılında "Kralın Doğu'daki Ressamı" ünvanını alan sanatçı 1737 de İstanbul'da ölmüştür.

I.Mustafa döneminde, 1762'de İstanbul'a gelen ve de Vergennes ve Saint-Priest'in elçilikleri sırasında kentte bulunan Malta Şövalyesi Antoine de Favray (1706-92) ünlü bir Boğaziçi ressamıdır. Galata'dan yaptığı sayısız İstanbul manzarasının yanı sıra, 1762 yılında, Kaptan Paşa Kalyonu'nun kente girişi dolayısıyla Topkapı Sarayı önlerinde, deniz üstünde yapılan karşılama törenini anlatan bir tablosuyla ün yapmıştır. Sanatçı defalarca tekrarladığı konunun ilk örneğini Fransız Elçisi de Vergennes için gerçekleştirmiştir. De Vergennes'in Türk kılığında bir portresini (R.41) yapan Favray, elçilerin huzura kabul tabloları, kentte yaşayan azınlıkların ve Avrupalıların yaşantısını yansıtan ve doğu kıyafetlerinin ön plana çıkarıldığı resimleriyle ün yapmıştır[25].

38- William Pars, "Milâs'da Mezar Anıtı", 1799. British Museum, Londra

39- J.B. Van Mour, "Lady Mary Wortley Montague ve Oğlu"

40- J.B. Van Mour, "III. Ahmed'in Av Eglencesi", 1711. The Fine Art Society, Londra

1784 yılında İstanbul'a gelen Fransız Elçisi Kont Choiseul-Gouffier (1752-1817) dönemin sultanlarının da onayıyla Beyoğlu'ndaki Fransız Sarayı'nın (elçiliğinin) onarım ve dekorasyon işlerini başlatmış ve bu arada pek çok yabancı sanatçıyı -mimar, ressam, desinatör- İstanbul'a getirtmiştir. Bu yıllarda kente gelen ressamlar arasında J.-B.Hilair, Castellan, Melling, Armand-Charles Caraffe, Fauvel, Michel-François Préaulx ve L.-F. Cassas en ünlüleridir.

I.Abdülhamid döneminde İstanbul'a gelen J.-B.Hilair, panoramik kent görünümleri, Osmanlı hayatı ve gelenekleriyle kıyafetlerini gösteren resimler ve I.Abdülhamid'in guvaj bir portresini yapmıştır. Hilair, daha 1776 da Choiseul Gouffier'nin Doğuya yaptığı bir geziye katılmış ve Gouffier'nin İstanbul'a elçi atanmasında rol oynayan, *Voyage Pittoresque de la Grèce, I* adlı kitabı resimlemiştir. Bunlar, II.Mahmud'un yaptığı yenileşme hareketlerinden önceki İstanbul'u yansıttığı için çok değerli belgelerdir. Sanatçının bu ayrıntılı resimleri daha sonraki doğu konulu pek çok tabloya kaynak olmuştur[26].

L.-F.Cassas (1756-1827) ise İstanbul'a 1784 de Choiseul-Gouffier ile gelmiş, burada birkaç hafta kaldıktan sonra 1784 den 1787 ye kadar Yunan Adaları, Mısır ve Suriye'yi kapsayan bir gezi yapmıştır. Sanatçı bu gezisine ilişkin resimlerini *Voyage de Syrie* adlı kitabında yayınlamıştır. Onun yaptığı İstanbul manzaraları ise 1804 ve 1814 Paris Salonlarında sergilenmiştir. XVIII.yüzyıl sonunda doğu kıyafetleri, gelenekleri ve anıtlarını konu edindiği tabloların yanı sıra, Cassas, gezdiği doğu ülkelerinin çeşitli manzaralarını ve katıldığı törenleri de resimlemiştir[27].

Gene Choiseul-Gouffier döneminde, Osmanlı Devleti tarafından tersanede çalışmak üzere görevlendirilmiş bir grup Fransız mimar ve mühendisle birlikte 1796 da İstanbul'a gelen Michel-François Préaulx, Türk konularıyla ilgilenmiştir. Onun desenlerinden gerçekleştirilen pek çok gravür XIX.yüzyılın ilk yarısında basılan birçok çalışmaya konu oluşturmuştur. Bunlardan General Andreossy'nin 1828 de Paris'de basılan *Constantinople et le Bosphore de Thrace pendant les années 1812, 1813, 1814 et pendant l'année 1826*, adlı kitabı ile Charles Pertusier'nin *Atlas des promenades pittoresques dans Constantinople et sur les rives du Bosphore* adlı albümü en ünlüleridir.

Armand-Charles Caraffe (?-1812) ise 1788 den 1789 a kadar Mısır ve Türkiye'de bulunmuştur. III. Selim'in portresini yapan sanatçı, harem, hamam, müzik, güreş gibi doğu hayatıyla ilgili konuları resimlemiştir[28].

41- A.de Favray, "Türk Kıyafetinde Vergennes Kontu", 1766. Özel kol.

Castellan (1772-1838), 1797 de birkaç ay İstanbul'da kalmış, doğu konularına ve gezilerine ilişkin desenlerini topladığı *Lettres sur la Morée, l'Hellespont et Constantinople* adlı kitabı 1820 yılında yayımlanmıştır. Burada Sultan Ahmed Camii, Yeni Cami, III. Ahmed Çeşmesi gibi anıtları ve İstanbul'un bazı ünlü semtlerini resimlemiştir. Ayrıca doğu gezilerinde aldığı notlardan yararlanarak gerçekleştirdiği altı ciltlik *Moeurs, Usages, Costumes des Othomans et Abrégé de Leur Histoire* adlı, yetmiş iki kıyafet resminin yer aldığı bir albümü 1812 de yayımlamıştır[29].

Choiseul-Gouffier, İstanbul'da çevresinde sanatçıların toplandığı tek yabancı elçi değildi. Gouffier'nin meslekdaşlarından birçoğu içinde yaşadıkları tarihî çevre ve anıtlarla ilgileniyorlardı, diğer bir bölümü ise zaten bu görevlerine, bu alandaki bilgileri ya da koleksiyon merakları nedeniyle getirilmişlerdi. İsveç Ortaelçisi Celsing Doğu ile özel olarak ilgileniyordu; Celsing ve çevirmeni Mouradja d'Ohsson, Hilair ya da Le Barbier'ye ısmarladıkları desenleri 1787 yılında *Tableau général de l'empire Ottoman*, adı altında Paris'de yayımlatmışlardır. İyi bir desen ustası olan İstanbul Avusturya Elçiliği'nin sekreteri Baron de Gudenus Türkiye'de bulunduğu süre içinde sarayı, Türk tiplerini ve anıtları tanıttığı resimler gerçekleştirmiştir. Joseph Ernest Schmidt ile Johann Semler ise 1719 yılında İstanbul'daki Avusturya Elçisi Hugo von Virmoundt'un yanında çalışmışlardır.

Napoli maslahatgüzarının çevirmeni Comidas de Carbognano ise *Descrizione Topografica dello Stato Presenti di Constantinopoli Arrichiata di Figura* adlı kitabı için birkaç İstanbul manzarası çizmiştir.

XVIII. yüzyılın son çeyreğinde Fransız elçiliğiyle yarışmaya başlayan İngiliz elçiliği, Sir Robert Ainslie'nin girişimleriyle, 1776 dan 1792 ye kadar İstanbul'da yaşayan ressam Luigi Mayer'e Avrupa ve Asya'daki Osmanlı topraklarının, Mısır ve Filistin'in yansıtıldığı bir dizi manzara ısmarlamıştır. Bunlar 1801 ile 1810 yılları arasında gravür olarak basılmıştır. Bu sırada, özellikle Lady Mary Wortley Montagu'nün yazıları kültürlü, zevkli ve modern İngilizlerin doğuya gezi yapabileceklerini, Türkler ve Müslümanlar arasında yaşayabileceklerini göstermiş ve pek çok soylu İngiliz, tur programlarına Türkiye'yi de katmışlardır. Bunlardan William Ponsonby yanında İsviçreli ressam Jean Etienne Liotard'ı, Lord Baltimore ise Francis Smith'i getirmiştir. 1763 yılında doğuya gelen Smith, gezisinden çeşitli tablolarla dönmüştür; bunlardan "İstanbul ve Çevresinin Panoramik Görünümü" adını taşıyan bir tablosu 1770 de Londra'daki Krallık Akademisi salonunda sergilenmiştir. Smith'in Sultanın İngiliz Elçisini huzura kabul ederken gösteren bir resmi daha bulunmaktadır (R.42).

42- Francis Smith, "Sultan İngiliz Elçisini Huzura Kabul Ediyor", ykş. 1763.

William Ponsonby ile 1737 de doğuya Yunan Adaları'na, İzmir ve İstanbul'a giden Jean-Etienne Liotard (1702-89) 1743 yılında Viyana'ya dönmüştür. Doğuya yaptığı bu ilk gezi sırasında gerçekleştirdiği desen ve tablolar bu ressama Avrupa'da "Peintre Turc" adının verilmesine yol açmıştır (R.43). İstanbul'da beş yıl kalmış olan sanatçı doğu konulu desenlerinden pek çok gravür gerçekleştirmiştir. Aralarında Bonneval Kontunun bir portresinin de bulunduğu resimlerinin büyük bir bölümünde Osmanlı kadınları, günlük hayat ve kıyafetleri anlatılmıştır. Onun bu desenleri Avrupalı bir sanatçının yüksek sınıftan kişilerin evine rahatlıkla girdiğini, onların ve ailelerinin portrelerini kolaylıkla yaptığını gösteren en iyi kanıttır[30]. Bir süre İzmir'de yaşayan sanatçı sakal bırakmış ve Türk kılığı ile dolaşmıştır.

43- J.E.Liotard, "Coventry Kontesi". Musée d'Art et d'Histoire, Genève

1793 den 1796 ya kadar İstanbul'da Elçi olarak bulunan Sir Robert Liston un yanında çalışan Gaetani Mercati, Türk kıyafet ve görünümlerini resimlemiştir. İngiliz Elçiliği'nde görevli din adamı ve doktor James Dallaway *Constantinople ancient and modern* adlı kitabında Mercati'nin çizimlerinden yararlanmıştır. 1799 yılında elçi olarak İstanbul'a gönderilen Lord Elgin ise Luciari adlı ressamı yanında görevlendirmiştir.

Rus Elçisi Kutusov ile 1793 yılında İstanbul'a gelen Serguiew, Reimers tarafından yayımlanan *Reise der Russich Kaiserlichen ausserordentlichen Gesandtschaft an die Ottomanische Pforte in Jahr 1793* adlı yapıtın resimlenmesinde çalışmıştır.

Bonaparte tarafından Fransız Dışişleri Bakanlığı'na bağlı olarak İstanbul'a yollanan Antoine Ignace Melling (1763-1831), Rus Elçisi Bulgaroff ile bu kente gelmiştir. İmparatoriçe Josephine'in ressamı olan sanatçı, İstanbul'da kısa sürede ün kazanmış, burada resim ve desen dersleri vermiştir. III. Selim'in ve kızkardeşi Hatice Sultan'ın mimarı olan Melling, onların koruyuculuğunda yaşadığı çevreyi rahatlıkla inceleyebilmiş ve serbestçe çalışabilmiştir. Hatice Sultan'ın Ortaköy'de Defterdarburnu'ndaki sarayını ve bahçelerini düzenleyen, bahçelere küçük tapınaklar, zafer takları ve labirentler yerleştiren sanatçı, yaptığı İstanbul haritaları ve kentin panoramik görünümleri ile de ünlüdür. Melling'in desenleri *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore* adlı albümde toplanmıştır. 1809-1819 da Paris'de basılan bu albüm, XVIII. yüzyıl sonu XIX. yüzyıl başında İstanbul'un ve Boğaziçi'nin hayatını anlatması açısından önemli bir belgedir. (R.44)[31].

H. Ashton Barker'in ve Prevost'un panoramik İstanbul görünümlerini ülkelerinde izleme olanağını bulan İngiliz ve Fransızlar, Melling'in albümünün yayınlanmasından sonra kenti daha iyi tanımak amacıyla İstanbul'a gelmişlerdir.

İngiltere'de doğu ülkelerinin tanıtıldığı gravürlü kitaplara duyulan ilgi sonunda, bu pazarı beslemek için, yeni bir profesyonel sanatçı sınıfı ortaya çıkmıştır. Bunların içinde en ünlüleri II. Mahmud döneminde İstanbul'a gelen William Bartlett ve Thomas Allom'dur. Başlangıçta, mimar Francis Goodwin'in yanında çalışan ve daha sonra da "Institute of British Architects"in kurucu üyesi olan Allom (1804-72) döneminin çok tanınmış topografya sanatçısıdır. Onun manzaraları Suriye, Anadolu ve Çin üzerine yazılan birçok kitabı resimlemek için kullanılmıştır. Bunlar arasında *Cons-*

tantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor en ünlüsüdür. Topografik manzara ustaları arasında en verimlisi olan William Bartlett (1809-54), 1854 yılında beşinci Ortadoğu gezisinden dönerken öldüğünde arkasında binin üstünde resim bırakmıştır. Bu desenler pek çok kitapta yayınlanmıştır. Bunlardan biri de Miss Pardoe'nun *Beauties of the Bosphorus* adlı kitabıdır (R.45). Bartlett bunların yanı sıra topografik sanatın daha da popüler bir türü olan dioramalar da gerçekleştirmiştir. Erken Oryantalistler olarak isimlendirilecek bu sanatçılar hem İstanbul'da, Beyoğlu'nda bir sanatçı topluluğunun oluşmasına yol açmışlar, hem de yaptıkları gravür ve desenlerle İstanbul'un batıda tanınmasına büyük katkıda bulunmuşlardır.

44- Antoine Ignace Melling, "Sultanın Hareminden Bir Bölüm", 1811. *Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore'dan*

45- William Bartlett, "Okmeydanı'ndan Görünüm", 1837. *The Beauties of the Bosphorus*'dan

Ondokuzuncu Yüzyıl Oryantalistleri ve Osmanlı Sarayı

XIX. yüzyılın başında İstanbul, yabancıların Beyoğlu gibi semtlerde rahatça yaşayabileceği bir ortam sağlamasının yanı sıra, daha 1826 reformlarıyla batılılaşmamış bir dekor sunması nedeniyle de yabancıları en çok çeken doğu kentiydi.

II. Mahmud'un ordu, eğitim, yönetim ve kıyafet alanında yaptığı reformlar, ülkede batılılaşma alanında atılan ilk adımlardır. Bunları 1839-1876 arasındaki daha radikal yenileşme hareketleri izlemiştir. Bu hareketlerle Avrupalıların Osmanlı İmparatorluğu'ndaki etkileri iyice artmış, buna bağlı olarak kentteki sanat ortamı daha da canlanmıştır. Bu yıllardan başlayarak, batı türü resim sanatına ilgi gösteren Osmanlı Sarayı'nın, bu sanat çevresiyle ilişki kurduğu izlenmektedir. II. Mahmud resim eğitimi için özel olarak Paris'e yolladığı Rupen Manas'a yağlıboya portresini yaptırarak Bab-ı Âli'ye astırmış, askerî bandonun başına Guiseppe Donizetti adlı bir İtalyanın getirilmesiyle Batı türü müzik alanında büyük aşamalar yapılmış; İstanbul'da ilk tiyatro açılmış; mimarlık alanında Ampir üslûbu, Barok üslûbun yanı sıra kullanılmıştır.

XIX. yüzyılın ortalarına kadar, İstanbul'da çalışan yabancı sanatçıların, kentin anıtlarını, doğa görünümlerini ve kıyafetleri konu alan gravür ve desenler yapmalarına rağmen, yüzyılın ikinci yarısından sonra manzaranın yanı sıra yaşantı sahnelerine de önem veren suluboya ve yağlıboya resimler yaptıkları görülmektedir.

II. Mahmud döneminde İstanbul'a gelen Fransız Alexandre-Gabriel Decamps ve Adrien Dauzats; İsviçreli Charles Gleyre; Belçikalı Jacob Jacobs bu türün örneklerini veren ünlü ressamlardır. Gene bu devirde, topografik manzaranın bir özelliği olan panoramik görünümlerin yerini görüş açısı daha sınırlı olan ve içinde figürlü sahnelerin yer aldığı pitoresk manzaralar almıştır.

Lâle Devri'nden başlayarak, Osmanlı Sarayı öncelikle süsleme ve mimarlık alanında, sonra diğer sanat dallarında batı üslûplarının ülkeye girmesine öncülük etmiş ve batı anlamında bir sanat anlayışının yerleşmesine destek olmuştur. Abdülmecid devrinde sarayın resim sanatına gösterdiği ilginin arttığı görülür. Nitekim, arşivlerdeki belgelerden anlaşıldığına göre saraya resim sunan birçok Avrupalı ressama nişan verilmiştir. Bunların arasında

Sultanın resmini yapanlara da rastlanmaktadır. Bu yıllarda Saray'da bir resim sergisi açılmış ve sergi işlerinden anlayan bir sefaret görevlisi Oedeker adlı bir Avusturyalı ressamın tablolarını Padişahın görmesi için özel olarak düzenlemiştir[32]. Gene Abdülmecid devrinde batı başkentlerindeki elçiliklerimize ve Avrupa hükümdarlarına Osmanlı Sultanının resmi yollanmaya başlanmıştır. Bu yıllarda Türkiye'ye gelen Oryantalist sanatçılar içinde en ünlüleri, Alman: Carl Haag, Adolf Schreyer, Maximilian Schmidt; Belçikalı Jan-Baptis Huymans; Fransız: Narcisse Berchère, Alexandre Bida, Hercule Brabazon Brabazon, Benjamin-Constant, Germain-Fabius Brest, Théodore Frère, Eugène Flandin, Constantin Guys, Jules Laurens, Camille Rogier, Adolphe Yvon, Horace Vernet ve Félix Ziem; İngiliz: Richard Dadd, William Holman Hunt, John Frederick Lewis, Edward Lear'dır. Maltalı Amadeo Preziosi ile yine Malta'ya yerleşmiş olan Bavyeralı Jean Schranz Osmanlı ülkesini ziyaret eden veya buraya yerleşmiş olan önemli sanatçılardır.

Tanzimat dönemi sultanları arasında sanata en çok ilgi gösteren Abdülaziz olmuştur. Onun saltanatı devrinde de Türkiye'ye pek çok Oryantalist ressamın geldiği bilinmektedir. Avusturyalı: Rudolph Ernst; İngiliz: Walter Charles Horsley, Frederick Leighton; İsviçreli: Carl Müller, Rudolf Weisse; İtalyan: Alberto Pasini; Fransız: Jean-Léon Gérôme, Léon Bonnat, Charles-Emile de Tournemine, bunlar arasında en tanınmış olanlarıdır. Kendisi de ressam olan Abdülaziz'in maiyetinde ressamlar bulundurduğuna ve onlara görevler verildiğine dair belgeler vardır. Abdülaziz 1863 de Mısır'a yaptığı ziyaret sırasında, Masson adlı bir ressamı da beraberinde götürmüştür. Mısır gezisinden dört yıl sonra Avrupa'ya giden Sultan, 1867 Uluslararası Paris Sergisi'nin açılışında bulunmuş ve sergideki Güzel Sanatlar Galerisi'ne büyük ilgi göstermiştir; Paris'ten sonra gittiği Viyana'da da Belvedere Sarayı'ndaki resimleri incelemiştir. Abdülaziz resim eğitimi için Fransa'da bulunan Ahmed Ali (Şeker Ahmed Paşa) ve Osman Hamdi'nin yardımlarıyla Gérôme, Adolphe Yvon, Gustave Boulanger, Washington, Van Marcke, Huguet, Harpignies, Daubigny ve Schreyer gibi dönemin ünlü ressamlarının tablolarından oluşan bir koleksiyonu saray için satın alarak İstanbul'a getirtmiştir. Abdülaziz devrinde saraya resim sunan ve sarayda çalışan ressamlar arasında Ayvazovski, Guillemet ve Stanislaus Chlebowski en ünlüleridir. Bunlardan Guillemet Sultanın çeşitli resimlerini yapmıştır, bunun dışında Dolmabahçe Sarayı'nda saray kadınlarının portrelerinden oluşan resimleri bulunmaktadır. Fransız asıllı bir sanatçı olan Guillemet, 1874 yılında İstanbul'da, batı anlamında eğitim yapan ilk özel akademiyi kurmuş olmakla tanınmaktadır. Bu özel okulun kuruluşunda, 1867 Avrupa gezisinden sonra Türkiye'de perspektifli resme büyük önem veren Sultanın da desteği olmuştur. İlk öğrencileri arasında uzun yıllar Paris'te yaşamış önemli

Oryantalist ressamlardan Sarkis Direnyan ile Civanyan kardeşlerin de bulunduğu Guillemet Akademisi Beyoğlu'nun merkezinde, Kalyoncu Kulluğu Caddesindeydi[33].

Paris Güzel Sanatlar Okulu'ndaki çalışmalarını bitirerek 1871 yılında İstanbul'a dönen Ahmed Ali'nin Türk ve yabancı ressamların tablolarından oluşan bir serginin hazırlıklarına başlaması, Türk resim tarihi alanında önemli bir adımdır. Basının da ilgisiz kalmadığı bu konudaki ilk haber, 19 Haziran 1871 de yayınlanmıştır. Ancak, sergi iki yıl sonra, 1873 de, Sultanahmet'teki Sanat Okulu'nun bir salonunda açılabilmiştir. Türk basınının yanı sıra yabancı basının da ilgisini çeken sergiyi Şehzade Yusuf İzzetdin Efendi, Sadrazam Ahmed Rüşdü Paşa, Hariciye Nazırı, müşirler, İstanbul daki elçilik mensupları başta olmak üzere pek çok kişi gezmiştir. Ahmed Ali, Mesud Bey, Said Bey, Naim Bey, Yusuf Bahaeddin Bey ve Ahmed Bey sergiye katılan Türk ressamlarıdır. Yabancı sanatçılardan Guillemet, sergiye, Sultan Abdülaziz'i ayakta gösteren bir resim, tepsi taşıyan bir zenci kadın portresi[34], ayrıca bir portre ve dört ölü doğa ile katılmıştı. Madame Guillemet, pastelle yapılmış bir çocuk portresi, Mekteb-i Sultanî resim öğretmeni olan Hayette, yatan bir çıplak kadın tablosu, Acquaroni karakalem iki portre sergilemişlerdi. Bunların yanı sıra, bu sergide mimar Bourmance'ın Moretti'nin, Télémaque'ın, Palombo'nun, Mlle V.de Stozenberg'in, Sanat Okulu, Tıbbiye Mektebi ve Mekteb-i Sultanî öğrencilerinin çalışmaları da sergilenmiştir.

Bu serginin İstanbul'daki etkisi büyük olmuş, halk arasında resme karşı ilgi uyanmış ve bir resim piyasası oluşmuştur. Nitekim, 9, 10, 11, 12 Rebiülevvel 1290 tarihli *Hakayik-ül Vekayi* gazetesinde "Fransa'nın en meşhur ressamlarının eseri olan cedid bir takım yağlıboya resimler ve tunç resimler ve eşyayı saire Galata'da Perşembe Pazarı'nda 28 no.lu mağazada satılmaktadır"; ve 6 Recep 1291 tarih ve 1301 no'lu *Basiret* gazetesinde "Beyoğlu'nda Kale Kapısı Caddesi'nde, mezarlık karşısında çeşmenin yanında Emanuel Zenger'in 675 numaralı dükkânında el ile yapılmış, muşamba üzerine yağlıboya resimler ve gözlükler ve dürbünler ve pertavsız ve çalgılar ve çerçeve ve müteallik eşya vesaire ehven fiatlar ile satılmakta" biçiminde iki ilân çıkmıştır.

1873 Sergisi'ne ilişkin olarak yerli ve yabancı basında çeşitli yazılar yayımlanmıştır. 6 Mayıs 1873 tarihli *Hakayik-ül Vekayi* gazetesinde çıkan yazıda, "Mekteb-i Sanayî'de küşad olunan resim sergisi rağbet-i umumiyeyi celbettiğine binaen Maarif Nezaret-i Celilesi'nin taht-ı idaresinde bulunmak üzere

an karib Der Saadet'te bir Sanayi-i Bedia Mektebi küşad olunacağı işitilmiştir" denilerek, bir Güzel Sanatlar Okulu'nun kurulacağına ilişkin ilk haber çıkmıştır[35]. Görüldüğü gibi, 1873 Sergisi hem bir Güzel Sanatlar Okulu kurulması düşüncesini uyandırmış, hem de İstanbul'da Guillemet Akademisi gibi bir resim okulunun açılmasına ve özel resim derslerinin verilmeye başlamasına yol açmıştır. Guillemet'nin "Desen ve Resim Akademisi" adını taşıyan bu okulunda suluboya ve pastel ile figür, manzara, çiçek ve süsleme dersleri veriliyordu. Atölyeler Pazar dışında her gün açıktı. Salı ve Cumartesi günleri yalnızca kadınlara ayrılmıştı.

Ahmed Ali'nin 1873 de düzenlediği ilk sergiyi 1875 yılında Darülfünun binasında açılan ikinci bir sergi izlemiştir. Hükûmetin yeni açılan Darülfünun binasını sergiye ayırmış olması Sarayın sanata gösterdiği ilginin bir kanıtıdır. 5 Ağustos 1875 tarihli *La Turquie* gazetesindeki bir yazıda belirtildiği üzere "Padişahın bu sergi ile çok ilgilendiği ve Majestelerinin birçok tuvali saraya götürüp dikkatlice incelediği bilinmektedir. Sanatçılara mükafatlar vaadedilmiştir. Bu bakımdan eser teşhir edenleri teşvik etmek ve sayılarını artırmak için herşey işbirliği etmektedir". Bu ikinci sergiye beşi Türk olmak üzere otuz sanatçı katılmıştır[36].

1877 yılında bir resim akademisi kurulması düşünülmüş ise de 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı nedeniyle açılışı ertelenen Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âli'si ancak 1883 yılının 3 Mart günü resmen açılmıştır. Böylece, yüzyılın başından beri sürdürülen batılılaşma çabaları, gerek Türkiye'ye gelen yabancı sanatçıların gerekse resim eğitimi için Avrupa'ya gönderilen Türk sanatçılarının katkısı, İstanbul'da ardı ardına açılan resim sergileri ve bu alandaki diğer çalışmalar, Sarayın büyük desteğiyle ürününü vermiştir. Türkiye'de resmî bir Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurulmasıylà o güne kadar Avrupalıların ve azınlıkların tekelinde olan resim sanatına Türk sanatçılar da katılmaya başlamıştır.

II.Abdülhamid'in uzun süren saltanat yılları daha önceki devirlerde sanat alanında yapılan atılımların sonuçlarının görüldüğü bir dönem olmuştur. Avrupa'da Oryantalizm'in yeniden canlandığı bu yıllarda Türkiye'ye gelen Avrupalı ressamların çokluğu dikkati çekmektedir. 1890-1900 lü yıllarda çok canlı bir kent olan İstanbul'a gelenler arasında Alman: Ferdinand Max Bredt, Fransız: Albert Aublet, Edouard Debat-Ponsan, Jean Lecomte du Nouÿ, Paul Leroy, Jean-Léon Gérôme, Emile Bernard; İngiliz: Frank Brangwyn, Edwin Weeks; Hollandalı: Marius Bauer; Amerikalı: John Singer Sargent öncelikle yer alan sanatçılardır.

II.Abdülhamid devrinde, bir Güzel Sanatlar Akademisi'nin kurulması kadar, İstanbul Salonlarının açılışı da sanat ortamının canlanması açısından

büyük önem taşımaktadır. 1901 yılında Sanayi-i Nefise Mektebi Mimarlık Bölümü hocası olan Fransız mimar Alexandre Vallauri ile *Le Stamboul* gazetesinin müdürü Régis Delbeuf, İstanbul'lu ressam ve heykeltraşların bir araya gelerek çalışmalarını sergileyecekleri bir "Salon"un kurulması yönünde bir girişimde bulunmuşlar ve ilk "İstanbul Salonu", Bourdon adlı bir Fransız tüccarının Beyoğlu'nda Pasaj Oriental'daki konağında açılmıştır. Bu sergide Osmanlı sanatçılarından Osman Hamdi Bey, Ahmed Ali Paşa, Halil Paşa, Âdil Bey; Lövanten sanatçılardan E.Della Sudda, Stefano Farnetti, Lina Gabuzzi; Sanayi-i Nefise Mektebi hocalarından Oskan Efendi, Salvatore Valeri, J.Warnia Zarzecki, P.Bellò; Avrupalı Oryantalist ressamlardan Fausto Zonaro ve L.De Mango katılmıştı. İstanbul Salonları'yla ilgili yazılar yazan Adolph Thalasso 1901 sergisine ilişkin olarak "Salon'dan yayılan ilk etki onun Oryantal rengidir. Bu herşeye egemendir. Tuvallerin üçte ikisinde İstanbul, safirlerini, yakut kırmızılarını, zümrüt yeşillerini ve altın rengini ortaya döküyordu" demektedir[37].

Aynı kişilerin girişimleriyle 1902 ve 1903 yıllarında da sergiler düzenlenmiştir. 1902 Salonu'nda üç yüz yirmi beş eser sergilenmiştir. Sergiye katılan sanatçıların en önemlileri Osman Hamdi, Salvatore Valeri, J. Warnia Zarzecki, Oskan Efendi, P.Bellò, Ahmed Ali Paşa, Halil Bey, Fausto Zonaro ve L.De Mango'dur. 1903 Salonu ise iki yüz seksen üç eser ile açılmış, sergi, resim, hakkâklık, elişleri ve mimarlık olarak bölümlere ayrılmıştı. Bu salonun ilk ikisine oranla daha az kaliteli olduğu, o yılların ünlü sanatçılarının sergiye katılmamış olmalarından anlaşılmaktadır. *Malûmat* dergisinin 388. sayısında konuya ilişkin olarak şöyle denmektedir: "Kendi fevkalade eserlerinin bir takım müptediyane eser arasında bulunmasını istemeyenler, bazılarının söylediğine göre, resim sergisi değil de resim pazarı şeklini almış olan bu sergide resim teşhirinin, bir ressam için, ancak, değerini yükseltme değil belki de azaltacağını düşünenler sergiye katılmaktan çekindiler. Veyahut da başka sebeplerden dolayı sergiye katılmaya tenezzül etmeyenler oldu..."[38].

Bu üç salonda sergilenen örneklerin büyük bölümü, Boğaziçi, Adalar, Üsküdar gibi kentin pitoresk semtlerini konu alan manzaralar ile iç mekân resimleri, portreler, dervişler, çingeneler, hamallar, çeşmebaşı sahneleri, sucular, balıkçılar gibi gündelik hayattan alınmış görüntüleri yansıtan figürlü resimlerden oluşuyordu. Kısaca, İstanbul Salonları'nda sergilenen bu resimlerde Oryantalist akıma özgü konular ele alınmıştı. "Kaplumbağa Terbiyecisi", "Âb-ı Hayat Çeşmesi" gibi tablolarını bu Salonlarda sergileyen Osman Hamdi Bey, ilk Türk Oryantalisti sayılmaktaydı. Dolayısıyla uzun yıllar Avrupalı sanatçılara konu olan Türkiye, doğulu gözüyle yapılan ilk Oryantalist resimlerin de gerçekleştirildiği ayrıcalıklı bir yere sahipti. XIX.yüzyılın sonu, XX.yüzyılın başlarında Türkiye, doğu ülkeleri içinde, çekici kıyafetle-

rin terkedildiği, görkemli geleneklerin kaybolduğu ve sanayileşme alanında ilk adımların atıldığı bir ülke durumundaydı. Théophile Gautier ve Pierre Loti gibi Romantik yazarlar Avrupalılarla ilişkiye giren doğu ülkelerinin ruhunu yitirdiğinden yakınmışlardır. Nitekim, 1869 yılında İstanbul'a gelen İmparatoriçe Eugénie, sultanların Worth'dan giyindiklerini gördüğünde düşkırıklığına uğramış, Fabius Brest ve Félix Ziem gibi Oryantalist ressamların Boğaziçi manzaralarında yer yer fabrikalar görülmeye başlamıştır. Böylece XIX.yüzyılın başlarında batılılaşma sürecine giren Türkiye, bir yandan çekici özelliklerini kaybederken öte yandan Oryantalizm'in önemli bir merkezi olmaktan çıkıyordu.

Buna karşılık, II.Meşrutiyet sonrası kültür hayatında artık Türk sanatçılarının etkili olduğu görülmektedir. Ancak, asıl kimliğini Cumhuriyet döneminde bulacak olan Türk resim sanatının, biçimlenme sürecinde, Oryantalizmin, gerek figürlü kompozisyon anlayışının yerleşmesinde, gerekse pitoresk kavramının resme girmesinde büyük katkısı olduğu bir gerçektir.

Türk Koleksiyonlarındaki Oryantalist Resimler

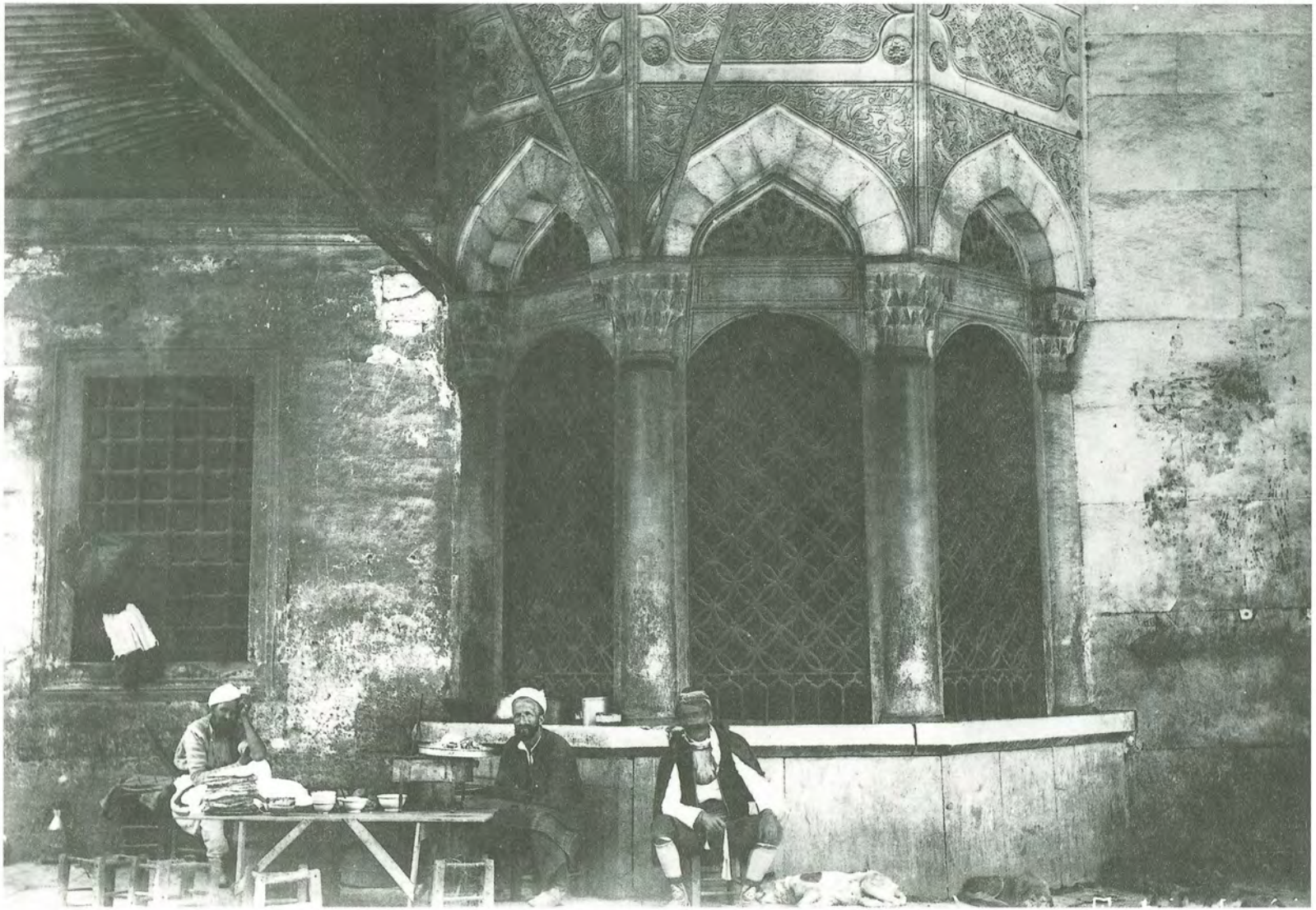
Oryantalizm, konuları arasında Türkiye'nin önemli yer tutmasına ve Türk resminin gelişmesindeki rolüne rağmen günümüz Türkiyesi'nde yeterince tanınmayan bir akımdır. Bu akımın Türkiye'de yeniden gündeme gelmesi ise, Türk resim sanatıyla ilgili bilimsel bir araştırmaya bağlı olarak değil, ama, Batı'daki Oryantalist resim piyasasının 1970 ler sonrası canlanmasına bağlı görülmektedir. Amacımız, bu ters gelişmeye doğru bir yön vermek, Türk resminin içine doğduğu bu çevreyi tanıtmak ve ülkemizde bu konuda yapılacak olan bilimsel çalışmalara katkıda bulunmaktır.

Oryantalizm, yakın bir tarihte yaşanmış olmasına rağmen, Akademik Sanatın birdenbire gözden düşmesi ve yerini XX. yüzyıl başının modern sanat akımlarına bırakmasıyla, önemini kaybetmiştir. Eldeki veriler zamanında değerlendirilmediğinden bugün bunları sağlıklı bir biçimde yorumlamak güçleşmiştir. Bu konuda önemli kaynak oluşturan sergi katalogları, atölye satış kayıtları, gazete ve dergi haber ve makaleleri ve bazı monografiler araştırıcılara kolaylık sağlamakla birlikte bunların arasında sık rastlanan çelişkiler sağlıklı bir sonuca varılmasını olumsuz yönde etkilemektedir. Ayrıca dönemin bazı ünlü sanatçıları ile ilgili çok malzeme olmasına rağmen, bazı sanatçılar hakkında hemen hiç bilgi yok gibidir. Bu alanda yapılacak

bilimsel araştırmaların güçlülüğüne batılı yazarlar da değinmektedir. Avrupa'da durum böyle iken, Türkiye'de gerek yazılı kaynakların sınırlı oluşu, gerekse tabloların satış ve kayıt belgelerinin bulunmayışı bu konuda çalışmayı bir kat daha güçleştirmektedir.

XVIII. ve XIX.yüzyıl boyunca pek çok batılı ressamı kendine çeken İstanbul, bugün Türkiye'de Oryantalist resim koleksiyonuna sahip olan en önemli merkezdir. Ancak, İstanbul'a gelerek, kenti ve günlük hayatı resimleyen sanatçıların gerçekleştirdikleri Oryantalist konulu resimler, daha başlangıcından beri Avrupalı alıcılar için yapıldığı ve yurt dışına götürüldüğü için, İstanbul'da kalan örneklerin sayısı, kentin bu akımda oynadığı role oranla çok azdır. Sanat tarihi açısından ilginç olmalarının yanı sıra Türkiye'nin ve özellikle İstanbul'un, batılılaşma sürecinde değişen görünümlerini günümüze ulaştıran birer belge niteliğine de sahip olan bu resimlerin büyük bölümü bugün yurt dışında çeşitli koleksiyonlara dağılmış durumdadır.

Elimizde bulunan ve çalışmamıza konu olan örneklerin çoğu saray koleksiyonlarında bulunmakta, bunların yanı sıra özel koleksiyonlarda da sınırlı sayıda Oryantalist resimlere rastlanmaktadır. Saray koleksiyonlarındaki tabloların bir bölümü, İstanbul'da çalışmış olan Avrupalı sanatçıların Saraya sundukları veya Saray tarafından satın alınan resimlerden, diğer bölümü ise Osmanlı sultanlarınca Avrupa'dan getirtilen örneklerden oluşmaktadır. Bunların seçiminde Saray etkili olduğu için, Oryantalist resimlerin vazgeçilmez konuları olan erotik çağrışımlı hamam ve harem sahneleri, vahşet sahneleri gibi Batı'nın Doğu'ya karşı önyargılı görüşünü yansıtan örneklere pek rastlanmaz. Buna karşılık doğa içinde bedevilerin hayatı, kent ve anıt görünümleri, savaş sahneleri, atlılar, mahalli kıyafetli tipler çok görülen konulardır.

19yy. Yeni Camii Sebili Fotoğrafı.

Monografiler

Bu bölümde yer alan resimler XIX.yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu sınırları içindeki toprakları ve günlük hayatı konu alan, yabancı sanatçılara ait tablolardır. Bu gezgin sanatçıların tablolarının bir bölümünden oluşan örneklerle XIX.yüzyıl Oryantalist resminin bir kesiti tanıtılmaktadır.

Bu monografilerde yararlanılan kaynaklar her bir sanatçı için tek tek belirtilmemiş olup kitabın arkasındaki genel kaynakça bölümünde verilmiştir. Ancak, E.Bénézit, Thieme-Becker ve A.M. Comanducci'nin sanat sözlükleri; Mary A. Stevens'ın *The Orientalists*, B.Llewelyn ve C.Newton'un *The People and Places of Constantinople: Watercolors by Amadeo Count Preziosi 1816-1882*, A.Thalasso'nun *Les Premiers Salons de Peinture de Constantinople* adlı sergi katalogları; G.Ackerman'ın *Les Orientalistes, Jean-Léon Gérôme*, C.Juler'in *Les Orientalistes de l'Ecole Italienne*, L.Thornton'un *The Orientalistes: Painter Travellers 1828-1908* ve yine A.Thalasso'nun *L'Art Ottoman, Les Peintres de Turquie* adlı kitapları bu monografilerin hazırlanmasında yararlanılan başlıca kaynaklardır.

46- I.K.Ayvazovski, "Sarayburnu", 1874. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

İvan Konstantinoviç Ayvazovski
Feodosiya 1817 - Feodosiya 1900
Rus Okulu

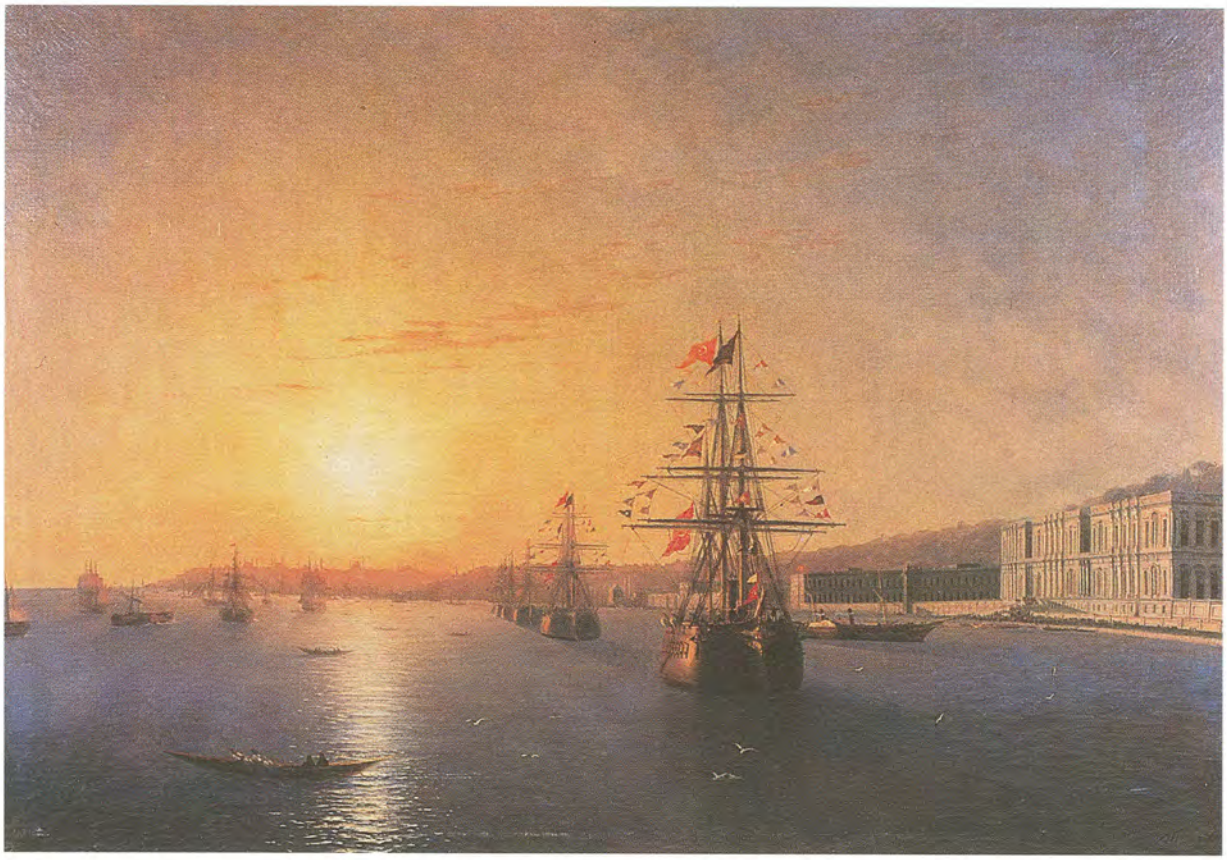
Osmanlı uyruklu bir Ermeni ailesinin oğlu olan Ayvazovski 1817 yılında Kırım'da Feodosiya kentinde doğmuştur. Resim çalışmalarına küçük yaşta başlayan Ayvazovski'nin Sinferopol'da lisede okurken yaptığı eskiz ve krokiler Çar I.Nikola'nın ilgisini çekmiş ve sanatçı onun emriyle 1833 yılında Petersburg'daki Çarlık Güzel Sanatlar Akademisi'ne kabul edilmiştir. Bu dönemde en çok Salvator Rosa, Ruisdael, Claude Lorrain ve deniz ressamı Théodore Gudin'den etkilenen Ayvazovski bir süre sonra sarayda çalışan Fransız deniz ressamı Philippe Tanneur'ün yanına yardımcı atanmıştır. 1840 yılında çalışmalarını ilerletebilmesi için yurt dışına gönderilen sanatçı dört yıl boyunca İtalya, İspanya, Portekiz, Fransa, İngiltere, Hollanda ve Malta'da inceleme gezileri yapmış, bu arada resimlerini de sergilemiştir.

Ayvazovski Rusya'ya dönüşünde Deniz Bakanlığı'na birinci ressam sıfatıyla ataşe atanmış, 1844 de Petrograd'daki Güzel Sanatlar Akademisi'ne üye, 1847 de de Profesör seçilmiştir. Bizzat gördüğü ve resimlediği Kırım Savaşı'ndan sonra, 1857 de Paris'e giden sanatçı, "Salon de Peinture"de kişisel bir sergi açmış, altın madalya almış, "Légion d'Honneur" nişanıyla ödüllendirilmiştir.

Rus deniz ressamlarının en ünlü temsilcisi olan Ayvazovski gerek yurt içinde, gerek yurt dışında pek çok gezi yapmış, sayısı beş bine ulaşan tablolarında deniz resimlerinin yanı sıra dünya tarihinden olayları, geleneksel halk öykülerini, Kutsal Kitabı, kent ve doğa görünümlerini konu olarak seçmiştir.

Ayvazovski 1845 yılında Rus Coğrafya Cemiyeti'nin kurucusu Amiral F. Lütke kumandasındaki bir gemiyle ve Rus Veliahdı Grandük Konstantin Nikolayeviç ile Anadolu kıyıları ile Ege Adalarını kapsayan bir geziye çıkmış ve İstanbul'u ilk defa bu gezi sırasında ziyaret etmiştir. Sultan Abdülmecid döneminde iki kere daha İstanbul'a gelen sanatçı, Padişaha bir resmini hediye etmiş ve dördüncü rütbeden bir Nişan-ı Alî almıştır. Sultan Abdülaziz devrinde, 1874 yılında İstanbul'da iki ay kalan Ayvazovski, konuğu olduğu mimar Sarkis Balyan aracılığıyla Padişaha takdim edilmiş, Dolmabahçe Sarayı için birçok resim yapmış, ikinci rütbeden Osmanî nişanıyla ödüllendirilmiştir. Dönemin gazetelerinde sanatçının Abdülaziz'in yağlıboya bir

portresini yaptığına ilişkin haberler de çıkmıştır. Ayvazovski sekiz defa ziyaret ettiği İstanbul'u gün doğuşu, gün batışı ya da mehtaplı gece gibi romantik ortamlarda yansıtmış, bunun yanı sıra "İstanbul'da Kayığa Binenler", "Tophane İskelesinde Bir Kahvehane", "V. Murad'ın Portresi" gibi figürlü tablolar da gerçekleştirmiş ve bunları İstanbul'da açtığı birçok sergide teşhir etmiştir. Bu sergilerin en önemlisi ve sonuncusu 1888 de sanatçının yeğeni aracılığıyla düzenlenmiş ve yirmi dört tablo sergilenmiştir. Ayvazovski'nin Türkiye'deki resimleri Dolmabahçe Sarayı, Küçüksu Kasrı, Askerî Müze, Deniz Müzesi, Şale Köşkü, Ermeni Patrikhanesi, Çankaya Köşkü ve özel koleksiyonlarda bulunmaktadır.

47- I.K.Ayvazovski, "Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması", 1875. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

48- I.K.Ayvazovski, "Ay Işığında Eyüp", 1874. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

49- Philippe Bellò, "Yalıda Kadınlar". Halit Cıngıllıoğlu kol., İstanbul

Philippe Bellò
Venedik 1831 - İstanbul 1911
İtalyan Okulu

1831 yılında Venedik'te doğan Bellò, mimarlık ve resim alanında kendi kendini yetiştirmiş, bu iki sanatın çeşitli dallarında tiyatro dekorlarından pastel çalışmalara kadar ürün vermiştir. Çok küçük yaşta seyahat etmeye başlayan sanatçı İtalya ve İsviçre'ye gitmiş, yedi yıl Rusya'da, dört yıl Mısır'da yaşamış, Fransa, Almanya ve Avusturya'dan geçerek Kırım Savaşı sırasında Türkiye'ye gelmiştir. İlk resim çalışmalarını İstanbul'daki Naum Tiyatrosu'nun yöneticisi Merlo ile yapan sanatçı 1866 da İstanbul'da bir Lövanten ile evlenmiştir.

1886 yılında Venedik'e giden Bellò, daha sonra 1893 de İstanbul'a dönerek Yeşilköy'e yerleşmiş ve 1909 yılına kadar Sanayi-i Nefise Mekteb-i Âli'sinde Alexandre Vallauri'nin yanında mimarlık eğitimine katkıda bulunmuştur. Aslında, suluboya ressamı olan sanatçı, 1901 yılında açılan I. İstanbul Salonuna katılmış ve büyük başarı kazanmıştır. Bu başarısı 1903 Salonu'nda daha da artmıştır. "Türk Mezarlığı", "Çingenelerin Çadırı", "Sütçü", "Yelkenli Mavna", "Balık Pazarından Görünüm", "Türk Kayıkçılar", Hamalların Oyunu", "Kırda Türk Kadınları" ve "İstanbul Limanından Görünüm", İstanbul'a özgü yerel özelliklerin ve tiplerin ele alındığı başlıca çalışmalarıdır. 1906 da alegorik bir triptik yapmış olan Bellò, bu resminde "İnsanın Üç Çağı"nı anlatmış ve resimde doğu kılıklı figürler kullanmıştır. Bellò, uzun yıllar sahne dekoru ressamlığı eğitimi görmüş ve fırsat buldukça bunu uygulamıştır. Rusya'da bulunduğu yıllarda Odesa Tiyatrosu için İstanbul'da Naum Tiyatrosu için, İtalya'da Scala için dekorlar yapmıştır. Sanatçı 1911 yılında Yeşilköy'de ölmüştür.

50- Narcisse Berchère, "Manzara", 1868. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Narcisse Berchère
Etampes 1819 - Asnières 1891
Fransız Okulu

Ressam, gravürcü ve taş baskı ustası olan Berchère, XIX. yüzyıl Fransız sanatçısıdır. Renoux ve Rémon gibi ustalardan ders alan sanatçı kısa bir süre Güzel Sanatlar Okulu'na devam etmiştir. 1830'lu yılların güçlü ustaları Théodore Rousseau, Paul Huet, Corot ve Jules Dupré grubuna karışmadan onların etkisinde kalmış, bu ustaların manzara anlayışına bir yenilik ve canlılık getirmeyi amaçlamıştır.

1841 yılında tarihî manzara dalında Büyük Ödül'ü kazanan Berchère resimlerini ilk defa 1843 Salonu'nda sergilemiştir. Tablolarının konularını doğadan alan sanatçı Fransa'nın çeşitli yörelerinde çalışmıştır. Sanat çevreleri ve izleyiciler tarafından oldukça ilgi gören Berchère, Fontainebleau, Provence ve 1847 de İspanya'da bulunmuş, giderek Akdeniz doğasına büyük ilgi duymuştur. 1849-1850 yıllarında Mısır, Suriye, Türkiye, Yunanistan, Ege Adaları ve Venedik'i kapsayan bir gezi yapmıştır. Bundan sonra, kendi yolunu bulan sanatçı doğu ressamı olarak adını duyurmuş; Gérôme, Belley ve Bartholdi ile ikinci defa Mısır'a gitmiş, 1860 yılında Ferdinand de Lesseps tarafından Süveyş Kanalı Şirketi'nde desinatör-ressam olarak görevlendirilmiştir. Burada altı ay kalan ve Arap obalarının hayatıyla yakından ilgilenen Berchère, izlenimlerini, *Le désert de Suez; cinq mois dans l'isthme, (1863)* adlı bir kitapta toplamıştır. 1869 yılında Gérôme, Fromentin, Tournemine, Guillaumet, Charles Blanc, Philippe de Chennevières gibi dönemin ünlü Oryantalist ressamlarıyla bir Mısır gezisi daha yapan Berchère, Kuzey Afrika'yı ve özellikle Mısır'ı en doğru olarak yansıtan sanatçılardan biridir. "Nil Kıyıları", "Nil Kıyısında Kadınlar", "Çöl", "Cami Önünde", "Kudüs Surları", "Kervan", "Kervanın Molası", "Doğu Çarşısı", "Baalbek Harabeleri", "Bir Kervansaray", "Boğaziçi'nde Gecenin Etkisi" gibi suluboya ve yağlıboya çalışmaları onun Oryantalizm anlayışını ortaya koyan başlıca örneklerdir.

51- Gustave Boulanger. "Sudan Geçen Bedeviler". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Gustave-Clarence-Rudolphe Boulanger
Paris 1824 - Paris 1888
Fransız Okulu

Küçük yaşta yetim kalan Boulanger, amcası tarafından evlat edilmiş, 1845 yılında amcasının işleriyle ilgilenmek için Cezayir'e gitmiş ve burada kaldığı süre içinde birçok resim yapmıştır. Paris Güzel Sanatlar Okulu'nda Paul Delaroche'un ve Jollivet'nin öğrencisi olan sanatçı, 1848 yılında ilk kez Salon'a katılmış, 1849 da Roma Ödülü'nü kazanmış ve 1882 de Akademi üyeliğine getirilmiştir. Hamon, Picou ve Gérôme'la birlikte çalışan Boulanger'nin eserleri ya klasik antikiteyi konu alan tarihî resimler ya da Oryantalist konulu tablolardı. Sanatçı bunların hepsinde akademik kurallara bağlı kalmıştır. "Sahrada Atlılar", "Bir Odalık", "Bir Cami İçi", "İki Arap", "Arap Kampı" Oryantalist konulu resimlerinden bazılarıdır.

R.51'den ayrıntı

52- Fabius Brest, "İstanbul Manzarası". Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

Germain-Fabius Brest
Marsilya 1823 - Marsilya 1900
Fransız Okulu

Marsilya'da Emile Loubon'un, Paris'de Troyon'un öğrencisi olan Brest "Sainte-Baume Ormanının İçinden" adlı tablosuyla ilk defa 1851 yılında Salon'a katılmıştır. Oryantalist resim türünde uzmanlaşan sanatçı 1855 yılından başlayarak dört yıl Türkiye'de yaşamış; İstanbul ve Anadolu'da yaptığı "Türk Kahvesi", "Boğaziçi Kıyıları", "İstanbul'da Bir Sokak" "Boğaziçi'nde Balıkçılar", "Trabzon'da Cami", "Boğaziçi Anısı", "İstanbul Surları", "Boğaziçi Görünümü", "At Meydanı" gibi tablolarıyla üne kavuşmuştur. Onun zengin bir renk düzenine sahip bu tablolarında mimarî unsurlar önemli yer tutar. Brest, Oryantalist resimlerin sergilendiği salonlarda resimleriyle Türkiye'yi temsil eden bir sanatçı olmuştur.

R. 52'den ayrıntı

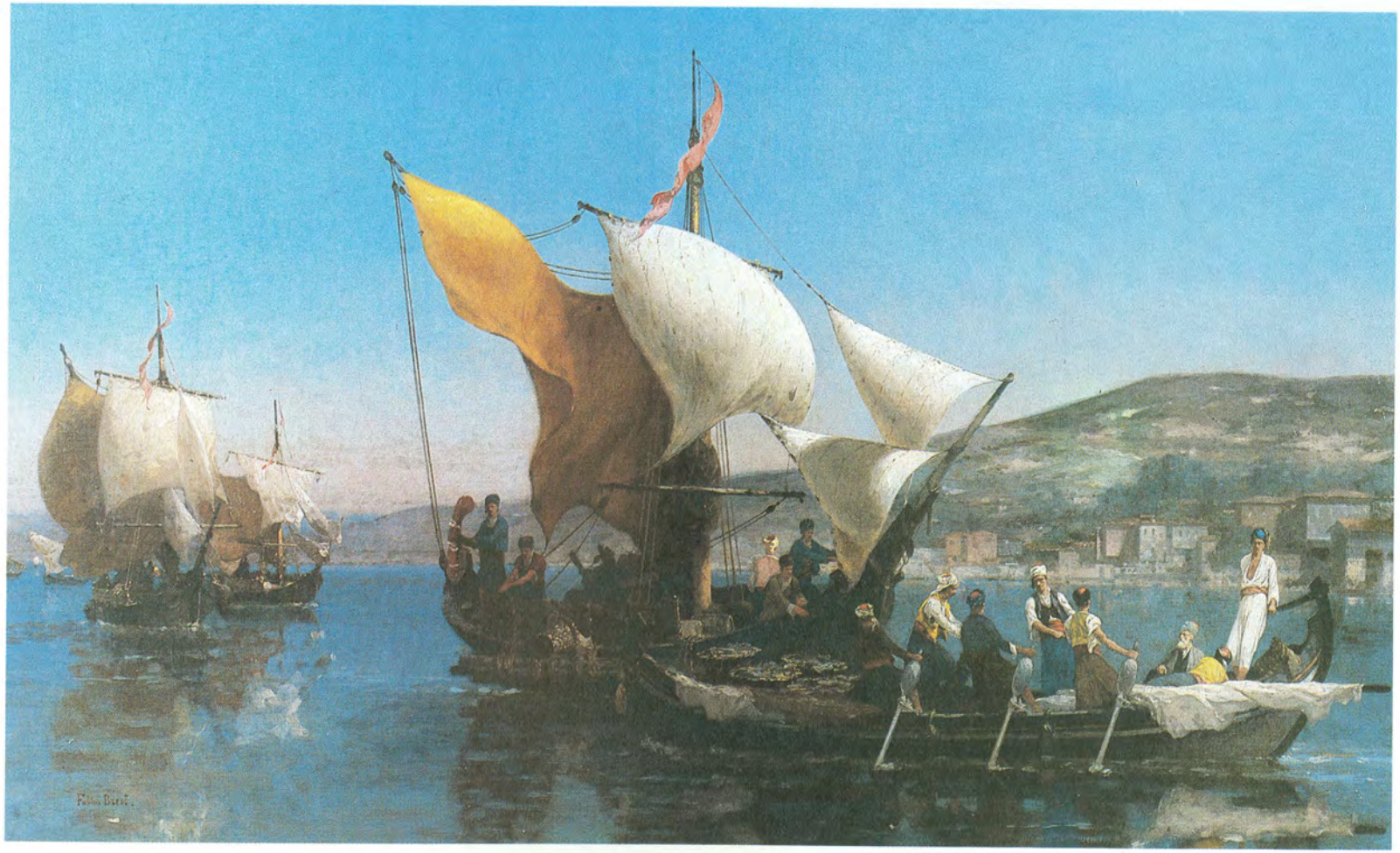
53- Fabius Brest, "Üsküdar". Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

54- Fabius Brest, "Cami Önü". Erol Aksoy kol., İstanbul

55- Fabius Brest, "Kapalıçarşı", Özel kol., İstanbul

56- Fabius Brest, "Boğaz'da Yelkenliler". Özel kol., İstanbul

57- Jean Brindesi, "Mısırçarşısı". R.P. kol., İstanbul

Giovanni (Jean) Brindesi

İstanbul'da 1850-1877 yılları arasında çalışmıştır.
İtalyan Okulu

İstanbul'dan yaptığı pitoresk hayat sahneleriyle üne kavuşmuş olan İtalyan sanatçının desenleri *Anciens Costumes Turcs de Constantinople* ve *Souvenir de Constantinople* adlı iki albümde toplanmıştır. Bunlardan birincisi, 1856 yılında Lemercier tarafından Paris'de yayımlanmıştır. Yirmi iki renkli planştan oluşan albümün sayfalarında tipik kıyafetler içinde ve gruplar halinde figürler bulunmaktadır. Bu figürler arasında Sultan II. Mahmud, askerler, denizciler gibi gruplar yer almaktadır. İkinci bölümde ise Göksu'da kır sefaları ve İstanbul'dan günlük hayata ait görünümleri resimlemiştir. Bu albümlerin orijinal guvajları, İstanbul Topkapı Sarayı Müzesi'nde ve İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'nde bulunmaktadır.

R.57'den ayrıntı

58- Alfred de Dreux, "Şahlanmış At". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Alfred de Dreux (Dedreux)
Paris 1810 - Paris 1860
Fransız Okulu

Mimar Pierre-Anne de Dreux'nün oğlu olan Alfred de Dreux, L. Cogniet'nin öğrencisidir. 1831 yılında Salon'a ilk kez katıldığında at resimleriyle dikkati çekmiştir. Tablolarında, özellikle saf kan İngiliz atlarını ele almasıyla ünlüdür. Resimleri Fransa ve İngiltere'de büyük ilgi uyandırmıştır. Daha çok hayvan resmi uzmanı olan sanatçı yaşantı sahneleri de resimlemiştir. Av sahneleri, atlı figürler en çok ele aldığı konular olmuştur.

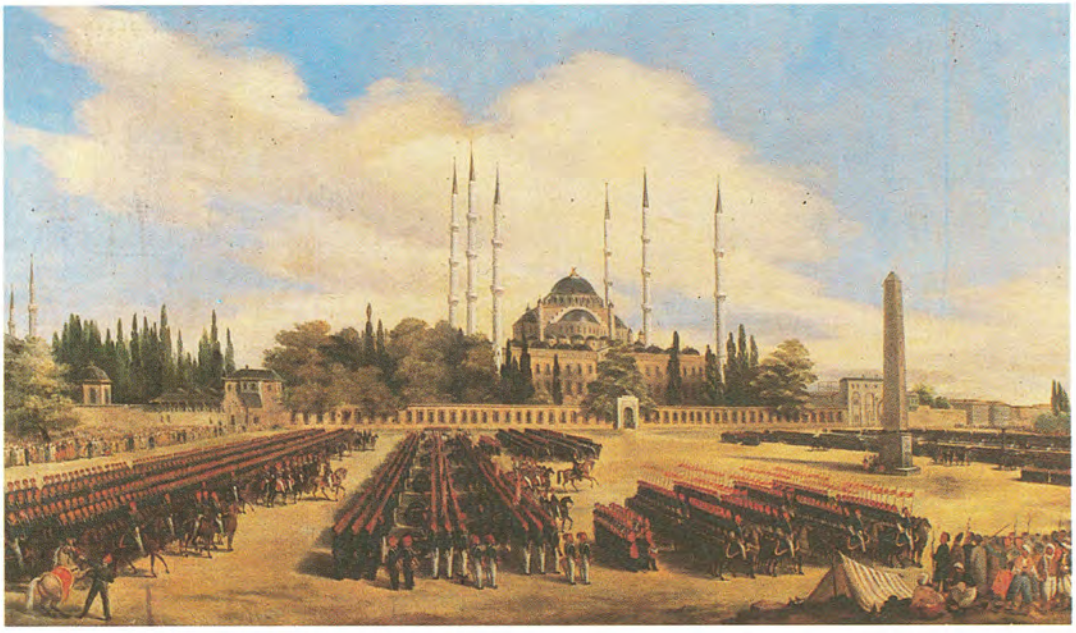
R.58'den ayrıntı

59- François Dubois, "Bâb-ı Hümayun". Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

François Dubois
Paris 1790 - Paris 1871
Fransız Okulu

1813 yılında Güzel Sanatlar Okulu'na giren sanatçı Regnault'nun öğrencisi olmuştur. 1817 yılında Roma İkincilik Ödülü'nü, 1819 da da Birincilik Ödülü'nü kazanan Dubois 1814 den 1861 yılına kadar tablolarını sergilemiştir. Tarihî konulu resimler ve özellikle portre dalında ünlüdür.

60- François Dubois, "Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Geçit Töreni".
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

61- Jean-Baptiste-Etienne de Forcade, "Yıldız Hamidiye Camii", 1889.
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Jean-Baptiste-Etienne de Forcade
Layrac - XIX. yüzyıl
Fransız Okulu

Bu Fransız portre ve manzara ressamı Jacquesson de la Chevreuse'ün öğrencisi olmuş, Antonello de Messina'dan yaptığı bir desen ile ilk defa 1868'de Salon'a katılmıştır.

R.61'den ayrıntı

62- Eugène Fromentin, "Nil Kıyısı", 1870. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Eugène Fromentin
La Rochelle 1820 - Saint-Maurice 1876
Fransız Okulu

Ressam ve yazar olarak çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Fromentin, taşralı bir burjuva ailenin çocuğudur. İlk gençlik yıllarını La Rochelle'de geçiren sanatçının büyükbabası parlementer ve avukat, babası doktordu. Resme, özellikle de manzara türüne meraklıydı. Fromentin'in ince duyarlılığı ve kültürü, onun başından beri iyi bir eğitim almış olmasına bağlanabilir.

Parlak bir öğrenci olan Fromentin, 1839 yılında hukuk öğrenimi için Paris'e gitmiş ve burada bir yandan hukuk diploması almaya hazırlanırken öte yandan edebiyat, şiir, tarih, doğa ve sanatla ilgilenmiştir. Daha lisedeki öğrencilik yıllarında bölge gazetelerinde şiirleri yayımlanmış olan sanatçı, Paris'de bulunduğu süre içinde özellikle şiir üzerine yazılar yazmıştır. Bu arada 1845 Salonu üstüne bir de eleştirisi vardır. Resimle ilgilenmesinde, ailesinden kaynaklanan güçlü bir resim merakının payı olduğunu göz ardı etmemek gerekir. Bu yıllarda, onda uyanan resim sevgisi, sanatçının hukuk

63- Eugène Fromentin, "Arap Süvarileri". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

doktorasını yapmaktan vazgeçmesine yol açmıştır. Fromentin, bu konudaki bilgisini arttırmak için, ailesinin de rızasını alarak, manzara ustası Rémond un yanına girmiştir. Bir yıl sonra Nicolas-Louis Cabat'nın atölyesine geçen sanatçı en çok Delacroix, Decamps ve Marilhat'dan etkilenmiştir. Bu ressamlar, özellikle Marilhat'nın 1844 Salonu'ndaki tabloları Fromentin'in Doğu dünyasına karşı ilgisini uyandırmıştır.

1846 yılında Cezayir'e giden sanatçı orayı kendisinden önceki gezgin ressamların anlattığı Doğu'dan çok farklı bulmuş, kısa sürede bu ülkeyi o zamana kadar denenmemiş bir tarzda yansıtabileceğini anlamıştır. Fromentin, Eylül 1847 de Cezayir'e sekiz ay için geri dönmüş, bu defa Sahra sınırında Biskra'ya ve Constantin'e gitmiştir. Bu yolculuğu arkadaşı Armand du Mesnil ile yapmış ve kısa bir süre sonra Armand du Mesnil'in yeğeni ile evlenmiştir. 1847 yılında Salon'a ilk defa "La Rochelle Çevresinde Manzara", "Cezayir Yakınında Bir Cami" ve "Şuffa'nın Boğazları" adlı resimlerle katılmıştır. 1850 Salonu'nda Biskra'dan yaptığı on bir tablosunu sergileyen Fromentin, 1852 yılında Cezayir'e yeni eşiyle bir üçüncü gezi daha yapmış, Mustafa ve Blida'da hemen hemen bir yıl kalmış, sonra da tek başına güneye Lagua'ya kadar gitmiştir. İki yıl kadar süren bu geziden sanatçı sayısız desen ve ileride gerçekleştireceği tabloları için projelerle dönmüştür. Bu son gezisinin anıla-

64- Eugène Fromentin, "Mısır'da Sahil Kasabası", 1872. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

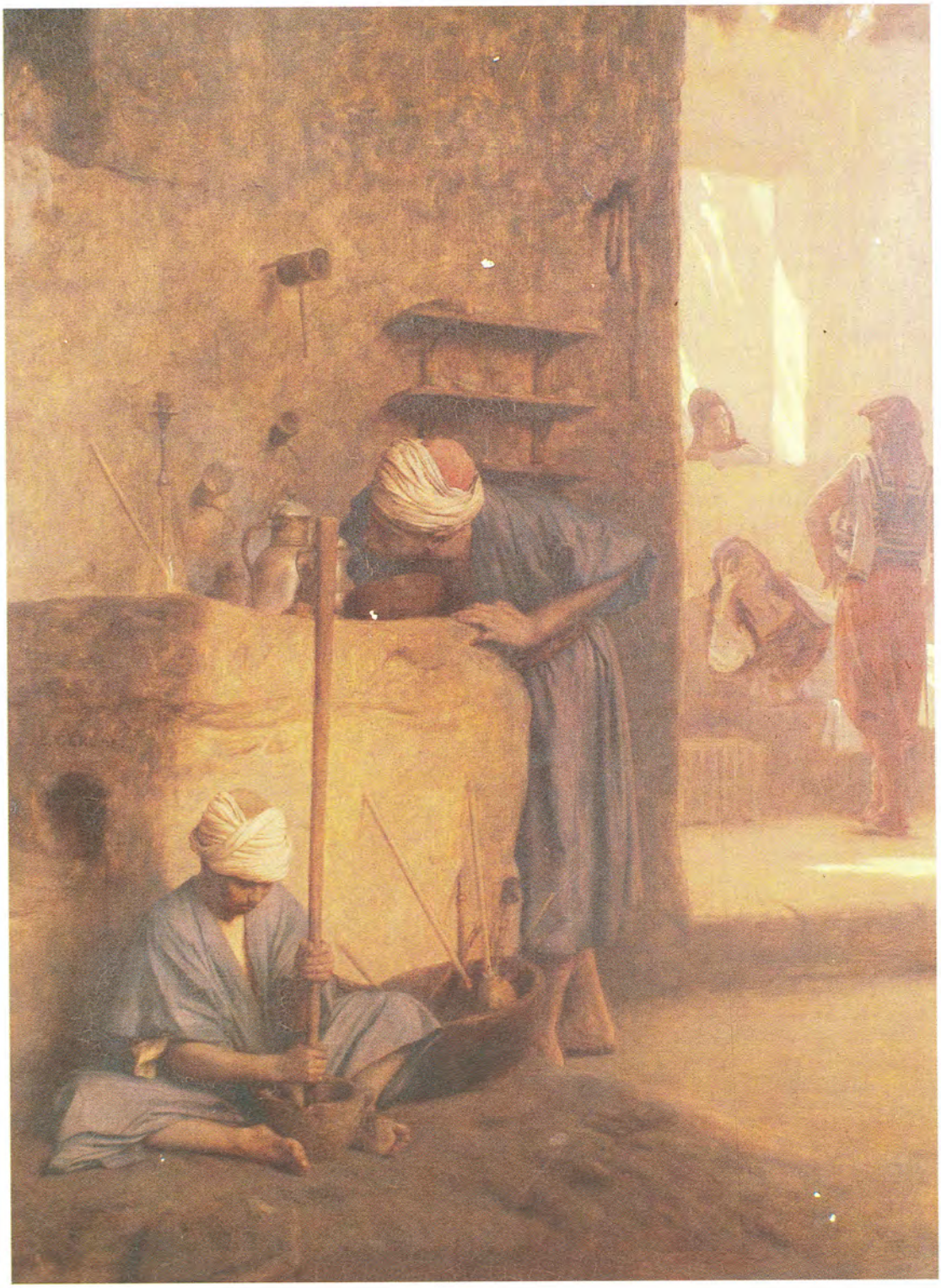
rını hayatının sonuna dek koruyan sanatçı "anılarda dolaşırken, gerçek, bir şiire, manzara, bir tabloya dönüşüyor" diye yazmaktadır.

Yeşil ve bulutlu Sahil'in, hatta haşin ve sıcaktan kavrulmuş Sahra'nın yoğun ışığının bile göz kamaştırıcı olmayıp, herşeyin gri görünmesine yol açtığını, gölgelerin ise genellikle resimlendiği gibi karanlık değil, saydam ve renkli olduğuna değinen sanatçı, 1856 da, görüşlerini resimli gezi notlarıyla birlikte *Un été dans le Sahara* başlığı altında bir kitap olarak yayınlamıştır. Bunu iki yıl sonra *Une année dans le Sahel* izlemiştir. Bunlar, onun romantik romanı *Dominique* (1863) ve klasik bir sanat eleştirisi olan *Les Maîtres d'autrefois* ile birlikte, Fromentin'in bir edebiyat adamı olarak isim yapmasını sağlamıştır.

1859'da ve 1867 Uluslararası Paris Sergisi'nde birinci dereceden madalya ile ödüllendirilen sanatçı, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılışına davet edilmiştir. Sanatçının Mısır gezisi sırasında yaptığı resimleri az tanınmakla beraber en iyi olanlarıdır. Fromentin, 1876 da La Rochelle yakınında geçirdiği bir kaza sonucu elli altı yaşında ölmüştür.

Sanatının gelişmesi açısından Fromentin, geç klasik manzaracılarından Rémond ve Cabat'nın öğrencisidir, bir oranda da Corot'ya yakınlık gösterir. Oryantalist ressamlardan Delacroix ve Decamps'dan açık etkiler taşır. Oryantalistlerin içinde en burjuvası olan sanatçı, kültürü ve bilgisi sayesinde, eski ustaları inceleyerek edindiği teknik bilgi ile kendi ifade yolunu seçmeyi başarmış, her zaman beğenilen, ilk bakışta etkileyici tablolar gerçekleştirmiştir. Kuşkusuz, her şeyden önce Hollandalılardan, özellikle Wouverman'dan ve Van der Meulen'den, resmin parlaklığı, manzara içinde figürlerin oranları, fırça vuruşları ve genel renk düzeni açısından yararlanmıştır. Onun resimleri, boya kalınlığı az olan, "bitirilmiş" olmakla beraber "yalama" olmayan, tazeliğini koruyan örneklerdir. Sanatçının, kabile ve göçebe hayatına ilişkin resimleri, özellikle geniş açık alanlarda yer alan atlıları, gazel avcıları yada şahin avı en ünlü tablolarını oluşturur.

Fromentin'in resimleri Fransız ve Amerikalı koleksiyoncular arasında çok tutulmuştur. Resimlere duyulan talebin fazlalığı çok kere, sanatçıyı, aynı tablodan birden fazla üretmeye zorlamıştır. Meselâ onun en önemli resmi olan "Şahin Avı" kara kalem, suluboya ve yağlıboya ile tekrarlanmıştır. Sanatçı, öğrenci kabul ettiği bir atölyesi olmamakla beraber, Fernand Cormon, Henri Gervex, Ferdinand Humbert ve Léon Lhermitte gibi genç sanatçılara öğüt ve cesaret vermekten kaçınmamıştır. Adolf Schreyer, Georges Washington, Victor Huguet ve daha sonra Henri Rousseau, onun geniş açık alanlardaki at grupları geleneğini sürdürmüşlerdir.

65- Jean-Léon Gérôme, "Mısır'da Kahve", 1865. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Jean-Léon Gérôme
Vesoul 1824 - Paris 1904
Fransız Okulu

Üçüncü Cumhuriyet'in yetiştirdiği ünlü Fransız sanatçı Jean-Léon Gérôme 11 Mayıs 1824 yılında Vesoul'da doğmuş ve burjuva bir aile çevresinde yetişmiştir. Doğduğu kentte klasik bir eğitim alan sanatçı, Yunanca, Latince ve desen öğrenmiştir. On altı yaşında bakalorya sahibi olması, ailesinin, onun, Paris'de Paul Delaroche'un atölyesinde çalışmasına izin vermesine imkân sağlamıştır. Gérôme, Delaroche'un atölyesinde çalıştığı süre içinde kopyalar yapmış, gazeteler için desenler çizmiştir. Bu arada bir yıl süreyle hocasıyla İtalya'ya gitmiş, XVIII. yüzyıldan beri önemini koruyan tarihî konulu büyük duvar resimlerini yerinde görme imkânına kavuşmuştur.

Gérôme'un sanat çevrelerince tanınması 1847 Salonu'na "Horoz Döğüştüren Yunanlı Gençler" adlı usta işi tablosuyla katılmasıyla başlar. Salon'un ünlü eleştirmeni Théophile Gautier'nin tabloyu coşkuyla övmesi, o sıralar sanatçıya önemli destek sağlamıştır. Anılarında, "göçebe bir ruha sahip olduğunu" yazan sanatçı, Fransa'daki 1848 devrimiyle kesilen çalışmalarını, bu tarihten sonra Doğu'ya yönelerek sürdürmüştür. Onun Yunanistan'a ve Doğu'ya karşı saplantılı bir tutkusu olduğu görülmektedir. Doğunun, ışıklı gökyüzü, parlak renkleri, farklı insan ırkları sanatçıyı çekmiş, ilk doğu gezisini 1854 de Almanya ve Macaristan üstünden İstanbul'a yapmıştır. 1856 yılında, bir grup yakın dostu ile Mısır'a bir gezi düzenlemiş, burada, çevreden derlediği ifadeli eskizlerinde, karakteristik görünümler yakalamaya ve etnografik özellikleri yansıtmaya büyük özen göstermiştir. Fransa'ya bu gezinin verimli ürünleriyle dönen sanatçı, yoğun çalışmalarla geçen bu yıllarda, bir resim türünden diğerine geçmiş, ama daha çok ilginç ayrıntılara sahip egzotik manzaralar ve konularını antikiteden alan tarihî resimler yapmıştır.
1864 yılında Paris Güzel Sanatlar Okulu'na atölye hocası olarak atanan Gérôme, 1865 de Fransız Enstitüsü'ne üye seçilmiştir. Bu arada 1862 yılında yeniden Mısır'a ve Suriye'ye gittiği bilinen sanatçı, kırk yaşlarında ünlü tablo taciri Goupil'in kızıyla evlenmiştir. Onun, gerek Fransa'da, gerekse Amerika gibi dış ülkelerde tanınmasında Goupil'in, sanatçının tablolarından gerçekleştirdiği fotogravürleri pazarlamasının büyük önemi vardır.

1874 yılında Gustave Boulanger ile çıktığı Cezayir gezisinden sonra, 1875 ve 1879 da İstanbul'a gelen sanatçı, çağının modern İslam kentleri olarak, özellikle Kahire ve İstanbul'la ilgilenmiştir. Topkapı Sarayı'nın fotoğraflarından yararlanarak gerçekleştirdiği, "Köşkte Harem Kadınları", "Sultan ve

İki Muhafız", "Muhafız", "Saray Taraçası", "Haremde Yıkanan Kadınlar" ve "Akağalar Başı" adlı tabloları, onun Oryantalist konulu resimleri arasında en ünlülerindendir. 1878 Uluslararası Sergisi'ne, Gérôme, heykeltraş olarak katılmıştır. Son yıllarında resmi bırakıp kendini heykel çalışmalarına veren sanatçı 10 Ocak 1904 yılında Paris'te ölmüştür.

Gérôme'un resimleri 1847 den başlayarak otuz yıl boyunca Salon'un en gözde tabloları olarak kalmış, kendisi, dönemin Fransa'sında resmî sanatçı ve Güzel Sanatlar Okulu'nda atölye sahibi olarak, ününü hayatının sonuna değin korumuştur. Akademik gerçekçi bir anlayışla resim yapmasına rağmen, eleştirmenlerce ve sanat çevrelerinde Oryantalist konuları işlediği tuvalleri diğerlerine açıkça tercih edilmiştir. Çağının ideolojisini yansıtan, Fransız burjuvazisinin övgüsünü kazanan dönemin edebî görüşleriyle desteklenmiş bu örnekler, kendisinin de en çok benimsediği resimler olmuştur. Klasik antikite ve Oryantal antikite arasında ayrım yapan sanatçı, birinde arkeolojik bulgulara önem verirken, diğerinde doğu ülkelerinin günlük hayatını ön plana almıştır. Bu tablolarında çoğunlukla, olayın geçtiği cami avluları, hanlar, uzaktan görülen minareler, İslam kültürünün resim içindeki simgeleri olarak kullanılmıştır. Ortadoğu'yu konu alan çalışmalarında Türkiye'ye ve Osmanlı-Türk tiplerine büyük yer ayırmış olan Gérôme, mimarî özellikleri, bezemeyi, yazıları büyük bir dikkatle incelemiş, insan unsuruna yönelerek kıyafetlerden davranışlara kadar bütün örf ve adetleri yansıtmıştır. "Halı Tüccarı", "Yılan Oynatıcısı", "Esir Pazarı", "Hamamda Kadınlar", "Bursa'da Büyük Havuz", "Tutuklu", "Kudüs'de Türk Kasap", "Arnavut Beyinin Evinde Dua", "Türk Nöbetçi", "Müezzinin Çağrısı" onun Ortadoğu hayatını yansıttığı sayısız resimden yalnızca bir kaçıdır.

Gérôme, Türk resim tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Osman Hamdi Bey, Şeker Ahmed Paşa ve Halil Paşa gibi XIX. yüzyıl sonu Türk resminde ön planda yer alan sanatçıların, Fransa'ya resim öğrenimi için gittiklerinde onun atölyesinde çalıştıkları bilinmektedir. Ayrıca Gérôme'un, iki bin dolayındaki öğrencileri arasında Ali Cemal ve Théodore Ralli gibi diğer Osmanlı ressamlarının adlarına da rastlanmaktadır. Öte yandan Türkiye'de ilk resim koleksiyonunun oluşturulmasında sanatçının bir danışmanlık rolü üstlendiği anlaşılmaktadır. Bilindiği gibi öğrencisi Şeker Ahmed Paşa, Abdülaziz'in isteği üzerine, iki batılı resim koleksiyonunun, tablo seçiminde Gérôme'a danışarak oluşturmuştur. Bu koleksiyonun bir parçası olan Géroma'un 1865 tarihli "Mısır Kahve" adlı tablosu bugün Dolmabahçe Sarayı'nda bulunmaktadır. Sanatçının koleksiyona alınmış olup, 1878 Paris Uluslararası Sergisi'ne yollanan, ancak sonradan ne oldukları konusunda bir bilgiye rastlanılmayan diğer iki resim de "Zeybek Oynayanlar" ve "Yatmış Aslan"dır.

Pierre Désiré Guillemet
Lyon 1827 - İstanbul 1878
Fransız Okulu

Lyon'da doğan sanatçı, Paris'te eğitim görmüş, H. Flandrin'in öğrencisi olmuş, 1857-1863 yılları arasında portreler ve tarihî resimlerle Paris Salonuna katılmıştır.

Abdülaziz döneminde, Sultanın portresini yapmak üzere İstanbul'a çağrılan Fransız ressam Guillemet, İmparatorluğun saray ressamı olarak görevlendirilmiştir. İstanbul'da ilk defa bir resim okulu kuran sanatçı, "Académie de dessin et de peinture" adı verilen bu okulda, eşi Madam Guillemet ile beraber batı türü resim ve desen dersleri vermekteydi. 1865 yılı Mart ayından beri İstanbul'da yaşayan Guillemet'nin 1874 yılında Beyoğlu'nda açtığı resim akademisi, Türkiye'de o zamana kadar iyi tanınmayan resim ve heykel gibi sanatların gelişmesine büyük önem veren Abdülaziz tarafından da desteklenmiştir. Dolmabahçe Sarayı'nın fresklerini yapmakla da görevlendirilen sanatçının Türkiye'ye gelmeden önceki gelişimi hakkında bilgiler çok sınırlıdır. Ancak Guillemet'nin Türk resim sanatı ve eğitimi alanında önemli bir yere sahip olduğuna kuşku yoktur. Sultan Abdülaziz'in pek çok portresini, bu arada saray kadınlarının da resimlerini yapan sanatçı, 1873, 1875 ve 1877 sergilerine katılmıştır. Guillemet 1877 - 1878 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında göçmenlere yardım çalışmalarında bulunurken, tifoya yakalanıp 30 Nisan 1878 de İstanbul'da ölmüştür. Feriköy, Latin Katolik mezarlığında gömülüdür.

R. 66'dan ayrıntı

66- Pierre Désiré Guillemet, "Saraylı Kadın", 1874. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

67- Pierre Désiré Guillemet, "Saraylı Kadın", 1875. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

68- François-Claude Hayette, "Çingeneler". Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

François-Claude Hayette
Lyon 1838 - ?
Fransız Okulu

1852-1858 yılları arasında Lyon Güzel Sanatlar Okulu'nda öğrenim gören Hayette, 1863 de Paris'e giderek, Güzel Sanatlar Okulu'na girmiştir. Burada Bonnefond, Léon Cogniet ve Pils gibi ustalarla çalışan sanatçı, 1865-1866 da Paris'de, 1866 dan 1886 ya kadar da Lyon'da resimlerini sergilemiştir. 1860 larda İstanbul'a gelen ve 1868-1890 arasında Mekteb-i Sultanî resim öğretmeni olan Hayette, 1873 yılında Şeker Ahmet Paşa'nın düzenlemiş olduğu ilk sergiye, "Yatan Çıplak" konulu bir resimle katılmıştır.
Portreleri ve İstanbul'a ait günlük yaşantı sahneleriyle ilgi çeken sanatçı, 1875 yılında İstanbul Darülfünun binasında açılan sergiye de "Nargileci", "Türk Berber", "Sarayburnu'ndan Manzara", "Türk Nöbetçi" adlı resimler ve ayrıca üç portreyle katılmıştır. Aynı sergideki diğer tablolarla karşılaştırıldığında sanatçının Oryantalist konulara en çok eğilen ressam olduğu, dönemin gazetelerinde sergi ile ilgili çıkan yazılardan anlaşılmaktadır. Hayette'in katıldığı diğer bir sergi de 8 Nisan 1881 de Tarlabaşı Belediye Bahçesi'nde açılan Sanayi-i Nefise Sergisi'dir.

R.68'den ayrıntı

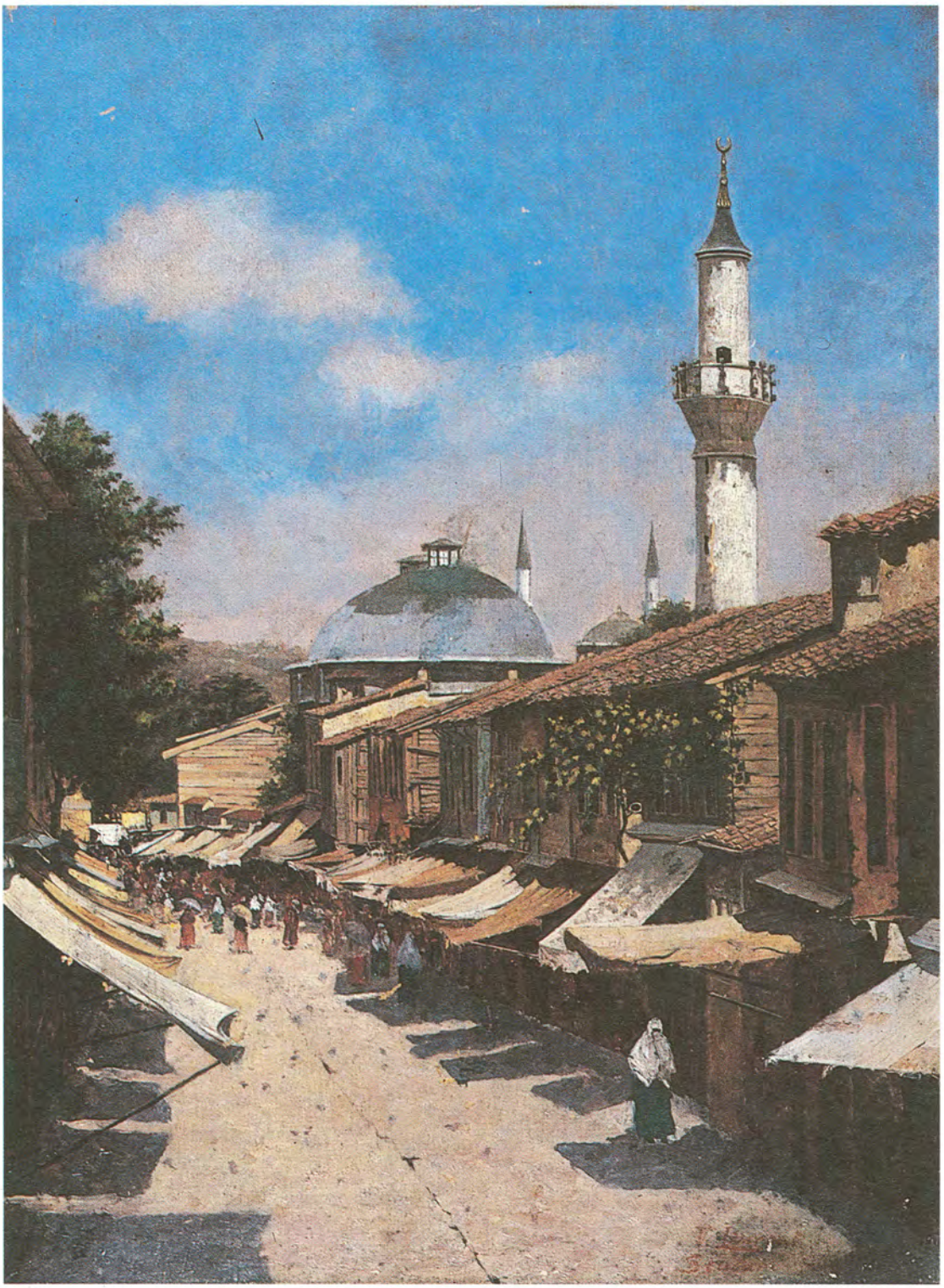
70- Adolf Kaufmann, "Haliç". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Adolf Kaufmann
Troppau 1848 - Viyana 1916
Avusturya Okulu

Deniz ve manzara ressamı olan Kaufmann kendi kendini yetiştirmiş, daha sonra Paris'de Emile van Marcke ile çalışmıştır. Avrupa'da ve Doğu'da geziler yapan sanatçı bir süre Paris, Berlin, Düsseldorf ve Münih'de yaşamış, 1890 da Viyana'ya yerleşmiş ve orada kadınlar için bir resim okulu açmıştır. 1890 ile 1913 arasında Viyana'da daha sonra Münih'de sergilere katılmış, 1900 Paris Uluslararası Sergisinde Bosna adına Saraybosna'nın Diorama sını yapmıştır. Barbizon ressamlarından çok etkilenmiş olan Kaufmann, Sultan Hamid için "İstanbul Limanına Giriş" adlı büyük bir tablo yapmıştır. Bu Dolmabahçe Sarayı'ndaki "Haliç" adlı resim olabilir. Sanatçının Troppau ve Baden Baden müzelerinde resimleri vardır.

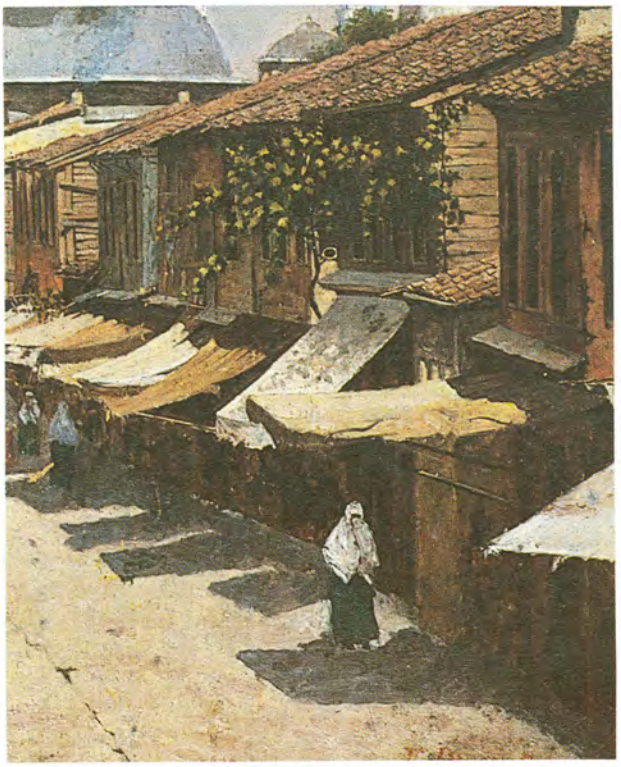
R.70'den ayrıntı

71- Jean-Emile Laurent, "Çarşı". Hilâl Arslan kol., İstanbul

Jean-Emile Laurent
Paris 1906 - ?
Fransız Okulu

Uzun süre Fas'da çalışmış olan Fransız sanatçı Marsilya Güzel Sanatlar Okulu'nda yetişmiştir. Fas'a yerleşen ve Paris sanat çevreleriyle ilişkisini çok sınırlı tutan Laurent, göçebe bir hayat sürmüş, mahallî konuları ifadeden çok renge önem vererek resimlemiştir. Yağlıboya alanında olduğu kadar suluboya ve baskı dalında da ünlü olan sanatçı, bir zanaatçı anlayışı ile kendi kendine kitaplar resimlemiş ve basmıştır. Kuzey Afrika sanat çevrelerinde çok tanınan sanatçı Fas Hastanesi'ne freskler yapmıştır. Fas ve Marsilya müzelerinde resimleri bulunmaktadır.

R.71'den ayrıntı

Leonardo De Mango
Bisceglie 1843 - İstanbul 1930
İtalyan Okulu

Çocukluğunda resim yapmaya başlayan İtalyan sanatçı, yirmi yaşına kadar kendi kendine resim çalışmış, ancak 1862 yılında, çevresinin desteğiyle bir desen yarışmasına katılmıştır. Birincilik ödülünü aldığı bu yarışma ona Napoli Akademisi'nin yolunu açmıştır. Burada sekiz yıl boyunca D'Auria, Malderelli, Postiglione, Mancinelli ve Domenico Morelli gibi hocalarla çalışan L.De Mango, 1867 yılında desen alanında büyük ödülü kazanmıştır. Öğrenimini tamamladıktan sonra, geziler yaparak sanat bilgi ve görgüsünü geliştirmek isteyen sanatçı, dönemin modası uyarınca, özellikle doğu ülkelerini tanımayı amaçlamıştır.

Venedik'ten sonra 1874 de Suriye'ye giden L.De Mango ülkeyi baştan başa gezmiş ve sonunda Beyrut'a yerleşmiştir. Burada geçirdiği dokuz yıl süresince, portreler, dinî konulu tablolar ve manzaralar yapmış ve bu arada Beyrut Cizvitler Koleji'nde desen hocalığına atanmıştır. Sanatçının bu dönemdeki kompozisyonlarında, saydam ve sıcak bir ışığı aradığı, ışık-gölge etkilerinin elde edilişinde ve tonlamalarda ünlü Oryantalist Decamps'ın etkisinde kaldığı anlaşılmaktadır. "Şam'da Midan Sokağı", "Midan Sokağının Arkası" gibi resimleri bu dönemin ürünleridir.

Suriye'de geçirdiği yıllardan sonra, yeni ülkeler görme merakı yeniden uyanan sanatçı, bu defa Kahire'ye geçmiş, burada, kenti, Nil nehrini ve piramitleri gösteren resimler yapmıştır. Mısır'dan sonra Trablus'a giden L.De Mango burada aylarca kalmış, "Afrika, Trablus'dan Genel Görünüm", "Trablus Yakınlarında Gün Batışı", "Sidi-Manzur Al Hammancı Magrebîsi" ve "Marc Aurèle Zafer Tâkı" gibi, çölün sonsuz kumullarının, vahanın yeşilliğinin ve antik kalıntıların görkeminin işlendiği resimler gerçekleştirmiştir. Bundan sonra, artık L.De Mango'nun Doğu'ya tamamen bağlandığı izlenmektedir. Sanatçı bir kaç hafta Milano'da kaldıktan sonra 1883 yılında İstanbul'a gelmiş ve buraya kesin olarak yerleşmiştir.

İstanbul'da Zonaro, Valeri ve Bellò gibi diğer İtalyan sanatçıları ile aynı dönemde çalışmış olan L.De Mango, kentin Fener, Eyüp, Adalar, Büyükdere, Göksu gibi semtlerinden görünümler yapmış ve bunları daha çok Beyoğlu'nda yaşayan Avrupalılara satmıştır. 1906 yılında "Società Operaia" ya daha önceki yıllarda yapmış olduğu yirmiden fazla tuvali armağan etmiştir. Onun "Büyükada'dan Deniz Görünümü" adlı resmi Roma'da Chigi Sarayı için alınmıştır. L.De Mango 1911 yılında Trablus Savaşı sırasında kısa

bir süre Türkiye'den ayrılmış, ancak dönüşünden sonra 1930 da ölümüne kadar burada kalmıştır. İstanbul Salonlarının dördüne katılan De Mangonun "Küçüksu Çeşmesi'nde Cuma", "Eyüp'de Sokaktan İzlenim", Fener'de Gece", "Çeşmede" adlı tabloları en ünlü olanlardır.

72- Leonardo De Mango, "Cami Kapısı Önünde Dilenci".
Yılmaz Akar kol., İstanbul

73- Félix Parmentier, "Boğaz'da Kahve". Özel kol., İstanbul

Fèlix Parmentier
1821 - ?
Fransız Okulu

Tür ve portre ressamıdır. Léon Cogniet'nin öğrencisi olan Fransız sanatçı 1845 yılında Salon'a katılmaya başlamıştır.

R.73'den ayrıntı

74- Amadeo Preziosi, "Çarşı". Ersin Börteçen kol., İstanbul

Amadeo Preziosi
Valetta 1816 - İstanbul 1882
Malta Okulu

1816 yılında Malta'da, Valetta'da doğan Preziosi ülkenin yönetiminde etkin olan soylu bir ailenin oğludur. İlk resim çalışmalarına Giuseppe Hyzler'in atölyesinde başlayan sanatçı eğitimini Paris'de Güzel Sanatlar Okulu'nda sürdürmüştür. Malta'ya dönüşünde başından beri ressam olmasına karşı çıkan babasının tutumunda direttiğini gören Preziosi, çözümü vatanından ayrılıp İstanbul'a yerleşmekte bulmuştur.

1842 yılının sonlarında İstanbul'a geldiği sanılan Preziosi, kısa sürede çağdaş İstanbul hayatını yansıtan bir ressam olarak ün yapmıştır. Sanatçının resimleri konu açısından İstanbul tipleri ve görünümleri olarak ikiye ayrılabilir. O, İstanbul halkının kültür çeşitliliğini yansıttığı birinci grup resimlerinde modellerini günlük hayatın içinde vermeye çalışmış, çeşitli mesleklerden Türklerin yanı sıra, Rum, Arnavut, Ermeni, Bulgar ve Yahudi gibi Osmanlı toplumunun diğer etnik halklarını da resimlemiştir. İnsanları kadar İstanbul'un görünümleri ve günlük hayatı da Preziosi'nin ilgisini çeken konulardır. O, bu resimlerinde sahneleri doğal çekici yönleri ile belirtmiştir.

Preziosi'nin kalem ya da mürekkeple çizip daha sonra suluboyayla renklendirdiği bu resimleri İstanbul'a gelen turistlerin en çok satın aldıkları gezi anıları arasındaydı. Bugün bu resimlerin büyük bir bölümünün Türkiye dışında olmasına rağmen İstanbul'daki Resim ve Heykel Müzesi'nde, Deniz Müzesi'nde, Topkapı Sarayı'nda ve özel koleksiyonlarda bazı örnekler vardır. Sanatçının bu resimlerinin taşbaskıları ise 1858 de *Stamboul Recollections of Eastern Life*, 1861 de de *Stamboul Souvenir d'Orient* adı altında iki albümde yayınlanmıştır.

Tablolarını 1858 de Paris'de, 1863 de Londra'da, 1867 de gene Paris'de Uluslararası Sergi'de, 1880 ve 1881 de İstanbul'daki ABC Kulübü'nün sergilerinde teşhir eden Preziosi, 1860 larda İstanbul'un batılılar için eski çekiciliğini yitirdiğini görmüş ve konu dağarcığını genişletmek amacıyla 1862 de Mısır'a, 1868 ve 1869 da Romanya'ya giderek oraları görüntülemiştir. Sanatçının hayatının son yıllarına ilişkin çok az şey bilinmektedir. II. Abdülhamid'in saray ressamı olmuştur. Yeşilköy'de yaşamakta, Beyoğlu'ndaki atölyesinde çalışmalarını sürdürmektedir. Preziosi, 27 Eylül 1882 tarihinde Yeşilköy'de bir av kazasında yaralanmış, ertesi gün ölmüş ve San Stefano (Yeşilköy) Katolik Mezarlığı'na gömülmüştür.

75- Amadeo Preziosi, "Kapalıçarşı", 1853. Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

76- Amadeo Preziosi, "Çamlıca", 1853. Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

77- Amadeo Preziosi, "Manda Arabası", 1853. Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

78- Amadeo Preziosi, "Eyüp'ten Görünüm", 1853. Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

79- Amadeo Preziosi, "Kahve Getiren Kız". R.P. kol., İstanbul

80- Amadeo Preziosi, "Sultan Mecid'in Beylerbeyi'ne Gelişi". Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

81- Jean Schranz, "Boğaz Görünümü". Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

Jean Schranz
1794 - 1872
Malta Okulu

Sanatçı, Doğu Akdeniz ve İstanbul'a ilişkin topografik görünümlerde uzmanlaşmış geniş bir ressam ailesindendir. Aslen Bavyera kökenli olmakla beraber, Malta'yı merkez edinen bu aileyi XIX. yüzyıl ortalarında bu bölgeye gelen gezginler çok iyi tanırdı. On iki çocuğun en büyüğü olan Jean (ya da Giovanni) Schranz 1830 larda ve büyük bir ihtimalle daha sonra özellikle Türkiye'de çalışmış, İstanbul'un ve Boğaz'ın ayrıntılı panoramik görünümlerine ağırlık vermiştir. Bu resimlerin bazısı Paris'te taş baskı olarak basılmıştır.

82- Jean Schranz, "Boğaz Görünümü". Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

83- Adolf Schreyer, "Arap Süvarisi". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Adolf Schreyer
Frankfurt 1828 - Kronberg 1899
Alman Okulu

Kuzey Afrika ve Doğu Avrupa'nın kırsal ortamlarında resimlenen süvari ve at görüntülerinde uzmanlaşmış Adolf Schreyer, gerek Avrupalı soylular gerekse milyoner Amerikalı koleksiyoncular arasında çok tanınmıştı. Bir süre Frankfurt'daki "Städelsches Kunstinstitut" da çalışan sanatçı, daha sonra Düsseldorf Akademisi'ne gitmiş, Stuttgart ve Münih'te de çalışmıştır. Daha sonra Viyana'ya gelen Schreyer, 1848 ya da 1849 yılında Thurn und Taxis Prensiyle Macaristan, Eflak ve Güney Rusya'yı gezmiş, Prensin kumanda ettiği alayla sanatçı-muhabir olarak Kırım Savaşı'na katılmış ancak Kırım'a kadar gitmeyip Avusturya ordusunun savaştığı Tuna ağzında kalmıştır.

1856 ya da 1859 yılında Suriye ve Mısır'a, 1861 de Cezayir'e giden sanatçı, bedevilerin arasında yaşamış, birkaç Arap lehçesi öğrenmiştir. Schreyer 1862 yılında Paris'e yerleşmiş ve Fransız-Prusya Savaşı'na dek bu kentte yaşamış, savaş çıkınca Kronberg'e göç etmiş ama Paris'e de sık sık dönmüştür. Mecklenburg Grandükü'nün saray ressamı olan sanatçı resimlerini Paris Salonu'nda ve diğer Avrupa kentlerinde sergilemiştir. Anvers ve Rotterdam akademilerinin üyesi olan Schreyer, 1863 yılında Brüksel'de, 1864, 1865 ve 1867 de Paris'de, 1876 da Münih'de madalya ile ödüllendirilmiştir.

Schreyer, her şeyden önce bir tür ressamıdır, Rusya veya Kuzey Afrika gibi çeşitli ülkelerin halklarının göreneklerini yansıtmaya çalışan bir sanatçıdır. O, özellikle her yönüyle verdiği atların resimlerini yapmaktan büyük zevk almıştır. Bunlar ya onun gençliğinde Eflak, Moldavya ve Rusya'da gördüğü köylülerin veya askerlerin atlarıdır, ya da Arap atlıları ve atlarıdır. Schreyer, bu Cezayir atlılarını başlangıçta şiddetli hareket içinde göstermiş ancak daha sonra sakin bir biçimde at sürerken yansıtmıştır. O, bu konu seçiminde Fromentin'den esinlenmiştir, ancak figürleri Fromentin'in resimlerinde olduğu gibi orta planda değil, yakın planda verilmiştir. Sanatçının "Çeşmede Mola", "Arap Süvarileri", "Şeyh" gibi resimlerinde renk şeması da ona özgüdür: beyaz ve kırmızı giysiler, kırmızı eyerler ve dizginler, bulutlarla dolu soluk mavi bir gökyüzü ve kahverengi, pas rengi ve toprak sarımsı bir toprak. Bu renkler cesur fırça vuruşlarıyla sürülmüştür.

84- Sandor Alexander Swoboda, "Haremde Kadınlar". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Sandor Alexander Swoboda
XIX. yüzyıl
Macar Okulu

Bağdad'da doğmuş bir Macar ressamıdır. Budapeşte'de Barabas'ın yanında, sonra Venedik'te eğitim görmüştür. 1845-1847 de Budapeşte'de tablolarını sergilemiştir.

85- Sandor Alexander Swoboda, "Saraylı Kadın". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

86- Stefano Ussi, "Sürre Alayı", 1873. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul.

Stefano Ussi
Floransa 1822-Floransa 1901
İtalyan Okulu

Sanat eğitimine Floransa Akademisi'nde başlamış olan Stefano Ussi, burada Enrico Plastrini, Giuseppe Bezzuoli ve Pietro Benvenuti gibi tarihî konularda uzmanlaşmış sanatçılarla çalışmıştır. Öğrenciliği sırasında, Floransalı ilerici pek çok sanatçı ve yazarla ülkelerinin geleceği üstüne tartışmalara katılmış olan Ussi, 1849 yılında Toskanalı gönüllülere katılmış ve Montanara'da Garibaldi için savaşmıştır. Avusturyalılar tarafından yakalanıp Theresienstadt'da bir süre tutuklu olan sanatçı, bu acı tecrübesini serbest bırakıldıktan sonra yaptığı "Sürgün ve Ailesi" adlı tablosunda yansıtmak istemiştir. Floransa'ya dönüşünde bir kahraman gibi karşılanmış olan Ussi'ye "Atina Dükü'nün Bozgunu" adlı bir tablo sipariş edilmiştir. İtalyan Birliği için savaşılan o dönemde, konusunu XVI. yüzyıl Floransa'sının özgürlüğe kavuşmasından alan bu resim, 1861 Floransa Sergisi'nde yer almış ve bir vatanseverlik simgesi olarak yorumlanmıştır.

Ussi'nin Doğu ile ilgilenişi, 1869 yılında Süveyş Kanalı'nın açılışı için düzenlenen törenlere katılmak üzere Mısır'a gidişiyle başlamıştır. sanatçı, ününü Hıdiv İsmail Paşa'nın sarayında da duyurmuş ve burada Nubar Paşa'dan bir sipariş almıştır. "Dua Eden Bedevî" adını taşıyan bu tabloyu gören Hıdiv, Ussi'ye Sürre Alayı'nın anlatılacağı bir resim ısmarlamıştır. Her yıl Mekke'ye gönderilen Kâbe örtüsünün Mekke'ye götürülüşünü anlatan bu tablo, 1873 yılında Viyana'da sergilenmiştir. Bugün Dolmabahçe Sarayı koleksiyonunda bulunan resimde, Kahire'den yola çıkarak Kâbe'ye armağanlar götüren deve kervanı, kervanla giden hacılar ve onları koruyan Türk atlıları anlatılmaktadır.

Mısır'da bulunduğu süre içinde küçük yağlıboya eskizler de çizmiş olan Stefano Ussi, bu örneklerde Kahire ve çevresinin manzaralarını, mimarî anıtları ve Arapların hayatını resimlemiştir. Onun Mısır'ı konu alan eskizlerinin bir bölümü bugün Floransa'da Palazzo Pitti'de bulunmaktadır.

Ussi, Mısır'dan sonra 1875 de Cesare Biseo ve İtalyan Elçisi Scovasso ile Fas kentine gitmiştir. Scovasso'nun gezi grubunda yazar ve gazeteci Edmond De Amicis de bulunmaktaydı. Amicis'in Fas dönüşü yayımladığı gezi anıları, bu iki sanatçı tarafından resimlenmiştir. Ussi'nin Fas'da yaptığı pek çok yağlıboya resim Roma'da Galleria Nazionale d'Arte Moderna'da yer almaktadır. Bunlar arasında bulunan "Fas'ta İtalyan Elçisinin Kabulü" ve "Genel Vali

Bin Auda ve Oğlu İtalyan Elçisi ile Beraber" adlı tablolar en ünlüleridir. Bu koleksiyonda, sanatçının Kuzey Afrika'yı ve Arapların hayatını anlatan daha pek çok resmi vardır. Aralarında tarihsiz ve büyük boyutlarda örneklerin de bulunduğu bu resimlerin en ünlüleri "Dua Eden Bedevi", "Çölde Arap Ailesi ve "Faslı" adlı tablolardır.

1880 ve 1881 de Torino ve Milano sergilerine bir grup Oryantalist konulu resimle katılan Ussi, 1877 ve 1882 yıllarında tekrar Yakındoğu'ya geziler yapmıştır. Hayatının son yıllarında çok az sayıda resim yapan sanatçının tablolarının büyük bölümü ölümünden sonra Floransa'daki Academia di Belle Arti'ye kalmıştır.

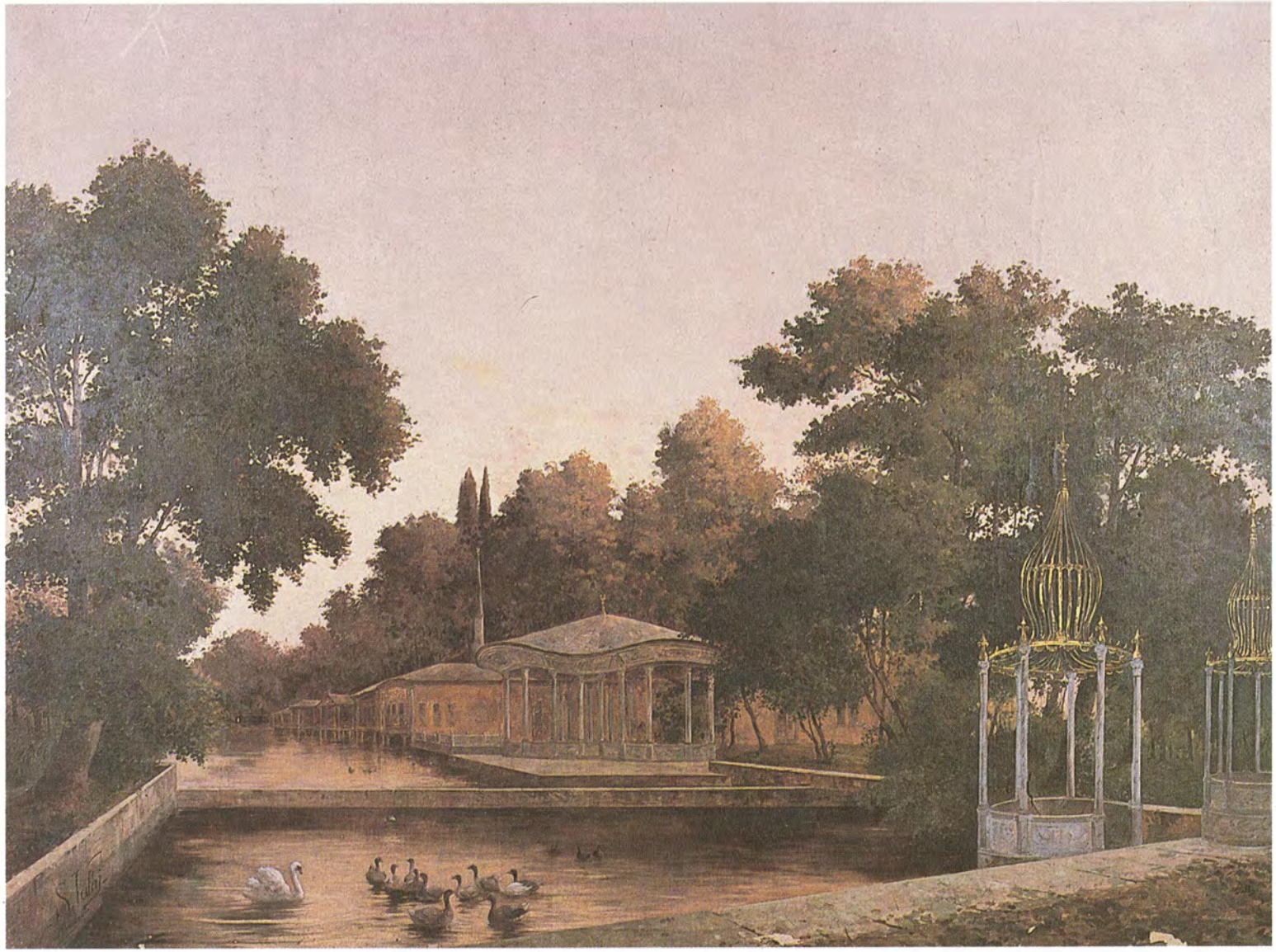
R.86'dan ayrıntı

Salvatore Valéri
Nettuno 1856 - Nettuno 1946
İtalyan Okulu

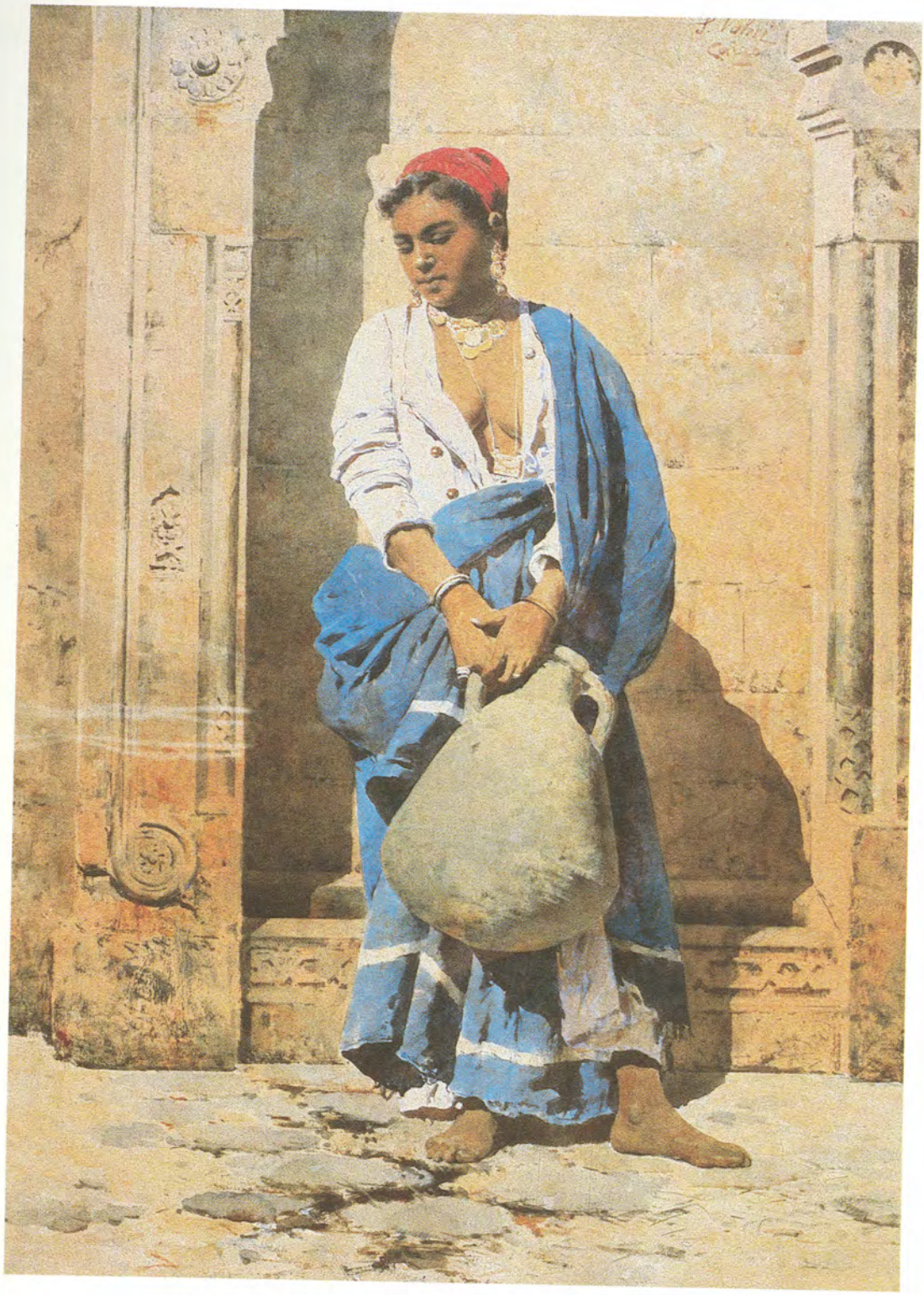
Roma'nın güneyinde Nettuno'da doğmuş olan Valéri, San Luca Akademi sinde resim öğrenimi görmüştür. 1870 li yıllarda Cesare Maccari'nin öğrencisi olduğu anlaşılan sanatçı, 1871 yazında, bir desen yarışmasında üçüncülük kazanmıştır. 1880 lerin başında, İstanbul'a gelmek üzere İtalya'dan ayrılan Valéri, burada İngiliz elçisi Lord Dufferin'in tavsiyesi üzerine o sırada yeni kurulan Sanayi-i Nefise'ye, yağlıboya atölyesine hoca tayin edilmiştir. Şişli'de küçük bir atölyesi olan sanatçı, bu görevde 1883 Mart'ından 1915 Ağustos'una kadar kalmıştır. II. Abdülhamid'in oğullarına özel resim dersleri veren Valéri, Sultan tarafından "Şehzadelerin öğretmeni" ünvanı ile ödüllendirilmiştir.

Çalışmalarında yağlıboya, pastel ve suluboya gibi çeşitli malzemelerden yararlanan sanatçı, portre dalında büyük başarı sağlamış, modelinin iç dünyasını yansıtmayı amaçlamış ve çoğunlukla figürü tek başına vermiştir. Onun, en önemli resimleri İstanbul tiplerini büyük bir titizlikle yansıttığı örneklerdir. Bu resimlerinde kişisel özelliklerin yerini daha genel özelliklere bıraktığı izlenmektedir. "Saka", "Çingene Kadın", "Seyyar Kundura Tamircisi", "Oynayan Çingene Kadın" ve "Gitar Çalan Adam" bu grup içinde ele alınabilecek örneklerdir. Oryantalist sanatçılarca pek sevilen "Kervan" konusunda da bir tablosu bulunan Valéri, resminde sonsuz bir kum çölünde, kızgın güneş altında ilerleyen bir kervanı anlatmıştır. Kalabalık figürlü az sayıdaki resimlerinden olan "Kervan"da peçeli kadınlar, Arap askerleri, esirler yer alır. Geri planda, yüksek hurma ağaçlarıyla gölgelenmiş bir kent görülür. Oryantalist resimlerde egemen olan güçlü bir ışık ve renk kompozisyona hareket kazandıran ögelerdir.

Valéri 1901, 1902 ve 1903 İstanbul Salonları'na katılmıştır. Sanayi-i Nefise Mektebi'nde çeyrek yüzyıl süren hocalığı dolayısıyla Türk ressamları üstünde önemli etkileri olan bir sanatçıdır. I. Dünya Savaşı sırasında Türkiye'den ayrılarak doğum yeri olan Nettuna'ya yerleşen Valéri, burada özel bir resim okulu açmıştır.

87- Salvatore Valéri, "Kağıthane'den Görünüm". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

88- Salvatore Valéri, "Arap Kızı". Metin Kaşo kol., İstanbul

89- Georges Washington, "Atlılar". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Georges Washington
Marsilya 1827 - Paris 1901
Fransız Okulu

Georges Washington takma adıyla tanınan bu Fransız ressam, Paris'de tarihî ve askerî konuların ressamı François-Edouard Picot ile çalışmıştır. Salon'a ilk defa 1857 de katılan Washington, resimlerini yaklaşık elli yıl boyunca burada sergilemiştir. Bu resimlerin hemen tümü Cezayir (Sahra, Constantin, Kabylia ve El Kantara) ve Fas'ı konu alır. Sanatçının Avrupa' daki at yarışlarını yansıttığı "Chantilly'de Derby" veya "Vincennes'da Steeplechase" (Arabalı At Yarışı) gibi birkaç resmi de vardır.

Washington'un, Fromentin'i hatırlatan, kır ve göçebe hayatını yansıttığı resimlerinin başlıca konusu genellikle atlılardır. Bu atlılar ağaçların gölgesi altında verilmiştir. Onun Arapların eğlenmelerini veya esirlerin götürülüşünü yansıtan resimleri ise daha hareketlidir. Sanatçının ünü, "Kışın Sahra'da Göçebeler" adlı resmiyle başlayarak artmış, ancak, Washington hayatının son yıllarında hemen hemen tamamen unutulmuştur. Washington'un Dunkerque, Limoges ve Sète müzelerinde "Arap Süvarileri", "Yalak Başında Arap Atları" ve "Arap Fantazisi" gibi tabloları vardır.

R.89'dan ayrıntı

90- Georges Washington, "Kervana Saldırı". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

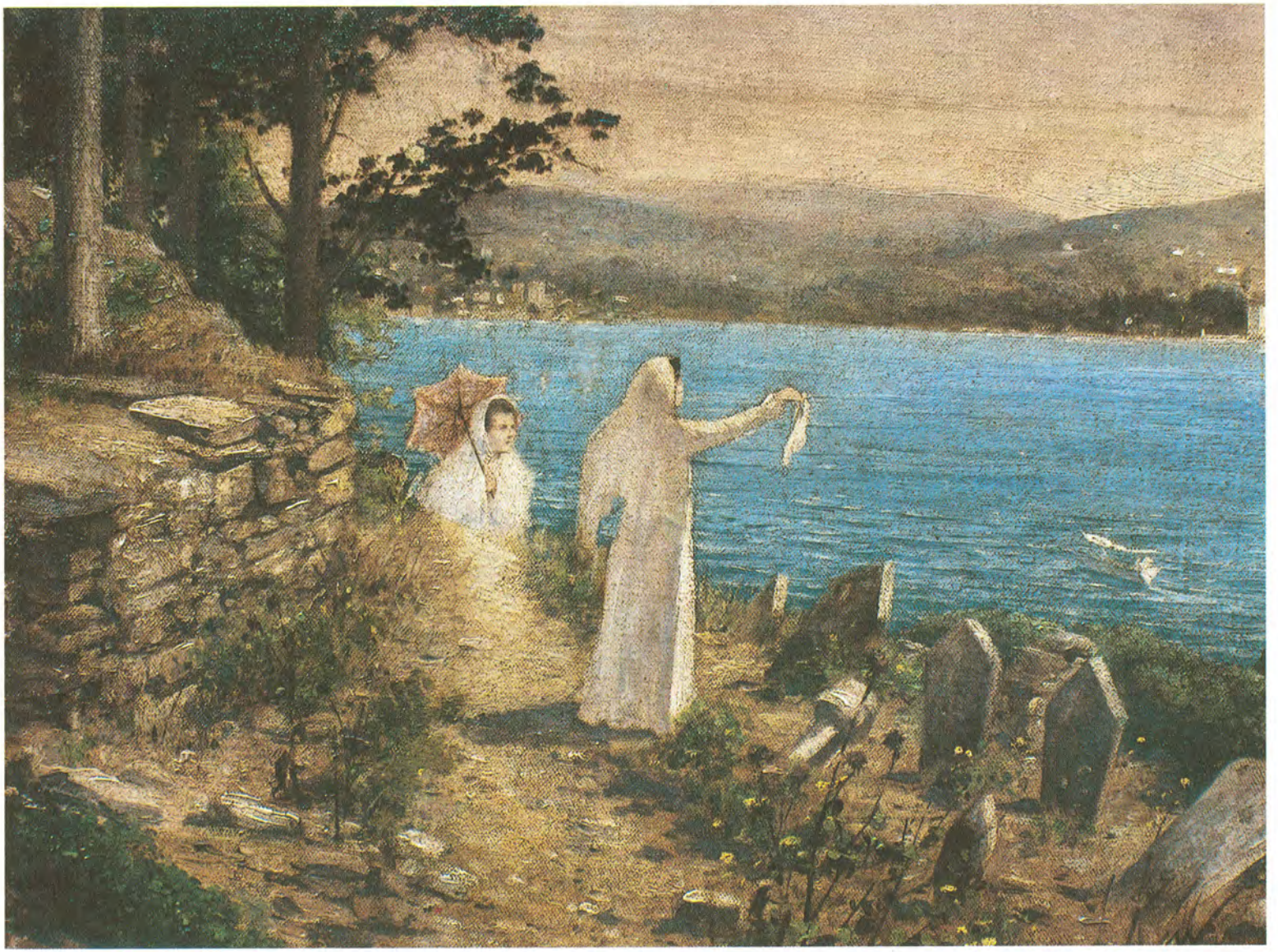
91- Georges Washington, "Arap Süvarileri". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

92- Georges Washington, "Arap Süvarileri". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

93- Georges Washington, "Arap Süvarileri". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

94- Joseph Warnia Zarzecki, "Boğaziçi Kıyıları Anısı". Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

Joseph Warnia-Zarzecki
Nantes 1850 - ?
Polonya Okulu

XIX. yüzyılın ortasında Nantes'da doğan Polonyalı sanatçı J. Warnia-Zarzecki resim öğrenimine Varşova Güzel Sanatlar Okulu'nda başlamış, burada ünlü ressam Gerson'un atölyesinde desen öğrenmiştir. Daha sonra, Münih Sanat Akademisi'ne giden sanatçı, Anschütz, Barth ve Seitz'in öğrencisi olarak renk konusundaki bilgilerini geliştirmiştir. Öğrencilik yıllarından sonra daha on yıl Bavyera'da kalan Warnia-Zarzecki, Ratisbon, Ingolstadt, Augsburg ve Nürmberg'i ziyaret etmiş, Karl-Theodor von Piloty, Knaus, Defregger gibi sanatçıların atölyelerinde bulunmuştur. Bu dönemde, Alman ustalarının yöntemleri ve ifade yolu, sanatçının estetik anlayışının biçimlenmesinde ve resimlerinde duyarlılığın büyük yer tutmasında önemli rol oynamıştır.

Avrupa'da yaptığı gezilerinde Avusturya'dan Romanya'ya geçen sanatçı, Viyana ve Bükreş'te bulunmuştur. Aldığı siparişlerden ötürü uzunca bir süre Bükreş'te kalan Warnia-Zarzecki, 1883 yılında İstanbul'a gelmiştir. İstanbul un olağanüstü panaroması, kentteki kıyafet, tip ve ırk zenginliğinin sağladığı sanatla ilgili konuların çeşitliliği, onun İstanbul'da uzun süre için yerleşmesine yol açmıştır. Aynı yıl açılan Sanayi-i Nefise Mektebi'nde yağlıboya atölyesinde görevlendirilen sanatçı, psikolojik anlatıma önem verdiği, Oryantalist konulu resimler yapmıştır. "Seyyar Çalgıcı", "Paşanın Keyfi", "Çingene Dansözler", "Meşrutiyet Sonrasında Keyif", "Boğaziçi Kıyılarından Anı", onun, İstanbul hayatından sahneleri yansıttığı, Türk konulu resimlerdir.

R.94'den ayrıntı

Felix François Georges Philibert Ziem
Beaune (Côte d'Or) 1821 - Paris 1911
Fransız Okulu

Deniz manzaraları ressamı ve mimar olan Ziem, Burgonyalı bir anne, Hırvat bir babanın oğludur. Dijon Mimarlık Okulu'nda öğrenim görmüş, 1839 yılında desen ve mimarlıkta birincilik ödülünü kazanmıştır. Sanatçı Marsilya'da inşaat ustası iken, Cezayir'den yeni dönen Orléans Düküne suluboyalarını göstermiş, bunu siparişler izlemiştir. 1841 yılında İtalya'ya giden Ziem, orada Prens Grigori Gagarin'le tanışmış ve 1843 de onunla birlikte Rusya'ya gitmiş, burada kaldığı iki yıl boyunca Petersburg (Leningrad) da çar ailesine ders vermiştir. O tarihten sonra Avrupa'nın soyluları arasında parlak bir hayat süren sanatçının müşterileri her yıl artmıştır.

Ziem'in Rusya gezisini yalnız Avrupa'ya değil aynı zamanda Cezayir, Tunus, Fas, Mısır ve Anadolu'ya yaptığı geziler izlemiştir. Sanatçı Türkiye'yi ilk defa 1848 de görmüş, 1856 da İstanbul, Beyrut ve Kahire'yi kapsayan gezisinde buraya yeniden gelmiş, ancak o tarihten sonra Kuzey Afrika'ya da Yakındoğu'ya da bir daha dönmemiştir. Buna karşılık sık sık İtalya'ya geziler yapan Ziem için Doğu dünyası Venedik'i de içermekteydi. 1860 dan sonra yaz aylarını Paris'de Montmartre'da, kışlarını ise Nice yakınında Sainte-Hélène de geçiren sanatçı, resimlerini ilk defa 1849 Salonu'nda sergilemiş ve sergiye "Boğaziçi Manzarası" ve "Venedik'te Büyük Kanal" adlı tablolarıyla katılmıştır.

Ziem yetmiş yıl resim yapmasına rağmen, Venedik ve doğu görünümlerini sadece 1849-1868 arasında ve 1888 den sonra salonlarda sergilemiştir. Arapça okuyup yazan, atölyesini doğu tarzında döşeyen sanatçı çok başarılı olmuş, birçok ödül almış, resimleri koleksiyoncular tarafından yüksek fiatlarla satın alınmıştır.

Ziem'in atölyesinde yaptığı ve ona özgü olan büyük resimler modern uygarlıktan etkilenmemiş Venedik'i ve İstanbul'u gösterir. Sanatçı daima tekrarladığı konular olan sultanlar, haremler, Venedik, Haliç, Boğaz'da kayıklar ve kır eğlencelerinde yansıttığı görünümün doğal ışığını kullanmaz. Bu resimlerde esas konunun yer aldığı ışıklı orta plan Napoli sarısı, pembe karışımı bir renkle, ön plan daha koyu tonlarda, arka plan ise bütün resimlerde değişmeyen bir maviyle boyanmıştır. Onun en başarılı ve kişisel olan resimleri ise yağlıboya taslakları ve suluboyalarıdır. Açıkhavada yapılan bu resimler Ziem'in doğudaki gündelik hayat sahnelerine olan ilgisini yansıtır.

Zamanla bu hazırlık taslakları gitgide özgürleşmiş ve sonunda ön hazırlık çizimleri ortadan kalkıp, yerini konuyu anlatmaktan çok ima eden sarı renk izleri ve lekelerine bırakmıştır. Sanatçının suluboyaları bitmiş resimlerinin tersine çoğunlukla tarihli olup, bazen saati bile belirtilmiştir. Ziem, 1905 de yüz tablosunu Paris'deki Petit Palais Müzesi'ne bağışlamıştır. 1912 de, sanatçının ölümünden sonra atölyesinde kalan resimlerinin büyük bir bölümü eşi tarafından Beaune, Dijon ve Marsilya müzeleriyle Martigues'deki Ziem Müzesi'ne verilmiştir.

95- Felix Ziem, "İstanbul Manzarası". Özel kol., İstanbul

96- Fausto Zonaro, "İstanbul Manzarası".Özel Kol., İstanbul

Fausto Zonaro
Masi 1854 - San Remo 1929
İtalyan Okulu

1854 yılında Padova'ya bağlı Masi'de doğan Fausto Zonaro meslek hayatına duvarcı çırağı olarak başlamıştır. Erken yaşlarda ortaya çıkan sanat eğilimini, günlük geçimini sağlamak için verdiği hayat kavgası engelleyememiş, genç sanatçı, Lendinara'da yaptığı desen çalışmalarından sonra, hem duvarcılık hem ressamlık mesleğini birlikte sürdürerek bütün İtalya'yı dolaşmıştır. Taş yontucusu olarak başladığı sanat hayatında Zonaro, Verona'da Accademia Cignaroli'de bir süre eğitim görmüş, daha sonra Roma Güzel Sanatlar Akademisi'nden diploma almıştır. Bu diploma ona resim hocalığı yapma imkânı sağlamıştır. Resim öğrenimi gördüğü yıllarda, o dönem İtalyan resmini çok etkilemiş olan renkleri karıştırmadan, küçük fırça darbeleriyle resim yapma yöntemini benimsemiştir. 1880 li yıllarda tablolarını İtalya'da sergileyen Zonaro, bu dönemde Paris'e gitmiş ve 36, Boulevard de Clichy'de bir atölye tutmuştur. Paris'te bulunduğu sırada bazı Fransız İzlenimci ressamlarla da tanışan sanatçı, 1889 Salonu'na katılmıştır. Onun, resimlerinde Akdeniz insanını ve havasını yansıtması Venedik ve Napoli'ye yaptığı geziden sonra başlamıştır. Zonaro, gezi izlenimlerini daha sonra tuvallerinde yararlanmak üzere not etmiştir. "Dikenler ve Güller", "Eski Tanıdıklar", "Mesih'in Bayramı" adlı ilk çalışmaları bu dönemin ürünleridir. Zonaro, 1891 yılına kadar, gezgin sanatçıların bohem hayatını sürdürmüştür. Gezilerinde, doğa ile yakından ilgilenmesi, onun ışık ve saydamlık üstüne olan bilgilerinin gelişmesine ve manzara türündeki başarısına büyük katkıda bulunmuştur. Ancak başarısına ve ününe rağmen pek az resim satabilen sanatçı, 1890 da Padova'ya ve Venedik'e resim hocalığı yapmak üzere geri dönmüştür. Bu sırada, sonradan karısı olacak Elisa Pante ile tanışan Zonaro, onun isteği üzerine İstanbul'a gitmeye karar vermiştir. Nitekim, İstanbul'a ilk gelen, bu kenti Edmondo De Amicis'in yazdığı ve Cesare Biseo'nun resimlediği *Constantinopoli* adlı kitaptan tanımış ve sevmiş olan Elisa'dır. İstanbul'un bir ressam için nasıl bir zenginliğe sahip olduğunun bilincine varan Elisa, Zonaro'yu buraya gelmeye razı etmiştir. 1891 yılında Venedik'ten ayrılarak İstanbul'a gelen sanatçı ve eşi Taksim civarında ahşap bir eve yerleşmişlerdir. Zonaro'nun bu yıllarda, kentin merkezî semtlerinde sehpasını kurarak yaptığı resimler onun sanat hayatının en ilginç örnekleridir.

97- Fausto Zonaro, "Kayığa Binen Kadınlar". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

1896 da ilk askerî konulu tablosunu yapan sanatçı, bu çalışmasında "Ertuğrul Alayı"nı Karaköy Köprüsü'nden geçerken resimlemiştir. Ünü Sultanın kulağına giden Zonaro'nun bu resmi II. Abdülhamid tarafından alınmış, kendisi birinci dereceden Mecidiye nişanıyla ödüllendirilmiştir. Resim daha sonra Sultan tarafından Fransız politikacısı Paul Deschanel'e hediye edilmiştir.

Bu kent onun yeteneğinin açıldığı, geliştiği ve sanatının benimsendiği yer olmuştur. Sanatçıyla giderek daha çok ilgilenen Sultan, 1893 de kendisine Boğaziçi'nde bir köşk ve bir de atölye vermiş, 1896 da "Ressam-ı Hazret-i Şehriyarî" ünvanıyla onurlandırmıştır. Saray tarafından Zonaro'ya pek çok portre sipariş edilmiştir. Özellikle harem kadınlarının resimlerinin yapılmasında eşi Elisa'nın büyük katkısı olduğu anlaşılmaktadır. Paris'e gidip orada on sekiz ay fotoğrafçılık öğrenimi gören Elisa, İstanbul'a dönüşünde haremdeki kadınların resimlerini çekmiş ve Zonaro bunları boyalı tablolara dönüştürmüştür. Fotoğraflardan bazıları ressamın ailesinde bulunmaktadır. Bu çabalarına karşılık Sultan, Elisa'ya sarayın resmî portrecisi ünvanını vermiştir.

İstanbul'a gelişinden sonra binden fazla resim yapan sanatçı, tarih, savaş, deniz, manzara ve portrenin yanı sıra özellikle Türk ressamıdır. Bu hayatı, çeşitli görünümleriyle gerçekçi bir biçimde yansıtmıştır. İnsan kalabalıklarını vermekte büyük ustalığa sahip olan Zonaro, "Hücum", "Ertuğrul Alayı", "Sürre Alayı", "Valide Camii", "Bayram", "Tulumbacılar" gibi tablolarında kalabalık figürlerin hareketiyle ilgilenmiştir. Osmanlı halkının, askerinin ve dinî hayatının bu önemli sanatçısı için A. Thalasso, "şaşırtıcı ve yorulmak bilmez bir üretime sahip bu büyük sanatçı, yalnızca bugünün ve Türkiye'nin değil, ama bütün dönemlerin ve ülkelerin en büyük Oryantalistlerinden biridir" demiştir.

1894, 1895 ve 1905 yıllarında İstanbul'da resim sergileri açmış, Birinci ve İkinci İstanbul Salonlarına katılmış olan sanatçı özellikle İkinci İstanbul Salonu'nda sergilediği otuz dört tablonun hepsinde "Doğu" konusunu işlemiştir. 1907 de Sultan Abdülhamid'in tahta çıkışının otuz birinci yıldönümü dolayısıyla ve Sultan iradesiyle Eylül ayında İstanbul'da düzenlenen sergiye de katılan Zonaro, "Gün Doğarken Balıkçılar", "Kayıkta", "Odalık", "Ney Çalan Derviş", "Arzuhalciler", "Rufai Dervişleri", "Doğuluların Ahengi" adlı tablolarıyla büyük ün kazanmıştır. Portre ve manzara türlerinde uzman olan Zonaro'nun birbirinden farklı iki resim anlayışı vardır; biri doğanın ve İtalyan hayatının, diğeri doğanın ve Türk hayatının yansıtılmasıdır. Yalnızca Osmanlı sarayı değil, Yunanistan ve İtalya Krallık sarayları da onun tablolarına sahiptir.

1908 de Osmanlı İmparatorluğu'nun Anayasa'ya kavuşmuş olmasını kutlamak amacıyla Fausto Zonaro bir resim yapmıştır. Büyük bir kompozisyonda "Özgürlüğün Simgesi"ni resimleyen sanatçı, tuvale ilk fırça darbelerini Ekim ayının ilk günlerinde Abdülaziz'in oğlu Abdülmecid Efendi'nin huzurunda vurmuştur. Zonaro'nun aynı yıl Kasım ayında açtığı sergi büyük etki yapmış, sanatçının üç yüz tablo sergilediği bu açılışa "İttihat ve Terakki fıkrası temsilcileri büyük ilgi göstermiştir. Ayrıca İngiltere ve İtalya Elçileri, mareşal ve generaller, mabeyinciler sergiyi ilk onurlandıranlardır. Zonaro'nun bu sergisi bir yandan Türk sanat hayatında yeni bir dönemi belirlerken bir yandan da Osmanlı sanatının bağımsızlaşma sembolü sayılmıştır.

1891-1911 arasında Avrupa'da da sık sık resim sergilemiş olan sanatçının Türk konulu pek çok tuvali 1895-1896 da ve 1903 de Roma'da "Società-degli Amatori e Cultori di Belle Arti" tarafından düzenlenen sergilerde yer almıştır.

1911 de Trablusgarp Savaşı sırasında karısı ve dört çocuğu ile İstanbul'dan üzülerek ayrılan Zonaro, bundan sonra San Remo'ya yerleşmiştir. I. Dünya Savaşı'ndan sonra Fransız yazar ve şair Adolphe Thalasso'nun İstanbul üstüne yazdığı *Derise'adet* ya da *Stamboul porte du bonheur, scènes de la vie turque* adlı kitap Zonaro tarafından resimlenmiştir. 1925 yılında Paris'te üç yüz adet olarak basılan kitabın ilk on bir sayısı sanatçının orijinal suluboyalarını içermektedir. Ölümünden sonra İtalya'da, 1948 de Floransa'da ve Milano'da, 1949 da Masi'de, 1950 de Salsomaggiore'de, 1979 da Floransa da sergileri düzenlenen Zonaro'nun, İstanbul'u yansıttığı ve izlenimci bir teknikte yapılmış pek çok resmi ailesine ait Mafalda Zonaro Meneguzzer Koleksiyonundadır.

98- Fausto Zonaro, "Venedik Görünümü". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

99- Fausto Zonaro, "İstanbul Manzarası". Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

100- Fausto Zonaro, "Kayser Wilhelm ve Eşi Yıldız'da", 1899. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

101- Fausto Zonaro, "Dolmabahçe Rıhtımında Kayser Wilhelm", 1898. Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Dipnotlar

1. A.N. St. Clair, *The Image of the Turk in Europe*, New York, 1973, s. 10.
2. XV. ve XVI. yüzyıl Venedik resim sanatında Mantegna'nın bu tablosu ile XV. yüzyıl sonlarına ait anonim bir diğer "Kralların Secdesi" resmi, Osmanlı figürlerinin topluca gösterildiği tek örnektir. Dönemin diğer resimlerinde Osmanlı figürleri "membra disjecta" olarak kalmış, Osmanlı dünyası bir resim içinde bütünüyle verilmemişti. Sanatçılar Osmanlı ortamını ya da Osmanlı mimarlığının herhangi bir özelliğini resimleme yönünden bir çaba göstermemişlerdir. Dolayısıyla bu resimlerde yer alan tek tük Türk tipinin tematik bir önemi yoktur. Osmanlı modasının böylesine sınırlı bulunması kaynakların kısıtlı oluşuyla açıklanabilir. J. Raby, *Venice, Dürer, and The Oriental Mode*, London, 1982, s. 21.
3. Venedik'deki doğu modası kendini üç biçimde göstermiştir: Osmanlı, Memlûk ve Carpaccio tarzında. Bunlardan birincisinde Gentile Bellini'nin büyük etkisi olmuştur. Raby, *Venice...*, y.a.g.e., s. 19
4. Venedik Oryantalizminin en önemli temsilcilerinden olan Carpaccio'nun Doğuyu gördüğüne ilişkin herhangi bir kesin kanıt yoktur. Onun Oryantalizmi daha çok türetilmiş bir Oryantalizmdir. Carpaccio, Venedik'te gördüğü Müslümanlar; B. von Breydenbach'ın *Pérégrinationes*, kitabındaki tahta baskı resimleri, Gentile Bellini'nin resimleri ve Memlûk modasını Venedik'e tanıtan, anonim bir ressamın yaptığı "Elçilerin Kabulü" tablosu gibi değişik kaynaklardan esinlenmiştir. Dolayısıyla, sanatçının Oryantalist resimleri birbirlerinden tamamen farklı bu etkilerin karmaşık bir bileşimidir. Raby, *Venice...*, y.a.g.e., ss. 66-76.
5. Mansueti'nin "Aziz Markos Anianus'u İyileştiriyor" tablosuyla, Aziz Markos dizisine ait diğer iki resimde Memlûklular anlatılmıştır. Figürlerin elbiseleri tipik Memlûk kıyafetleri olup, yapılarda Memlûk amblemlerine yer verilmiştir. Raby, *Venice...*, y.a.g.e., s. 35.
6. Raby, *Venice...*, y.a.g.e., ss. 21-25.
7. H. and O. Kurz, "The Turkish dresses in the costume book of Rubens", *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek*, 23 (1973), ss. 275-276.
8. S. Searight, *The British in the Middle East*, London, 1979. s. 241.
9. E.W. Said, *Orientalism*, Middlesex, 1985, s. 51.
10. C. Bugler, "Innocents Abroad: Nineteenth-Century Artists and Travellers in the Near East and North Africa", *The Orientalists: Delacroix to Matisse*, London, 1984, s. 28.
11. Ingres'in bu tablosunda bir diğer esin kaynağı da Nicolas de Nicolay'ın *Les Quatres Premiers Livres des Navigations et Pérégrinations Orientales*. kitabındaki hamama giden Türk kadınlarına ilişkin tahta baskıdır. Bkz. (R. 31) Kurz, *The Turkish dresses....*, a.g.e., s. 285.
12. M. Stevens, "Western Art and Its Encounter with the Islamic World", *The Orientalists: Delacroix to Matisse*, London, 1984, s. 19'dan Flaubert in Egypt, Chicago, 1979, s. 75.
13. *Eastern Encounters: Orientalist Painters of the Nineteenth Century*, London, 1978, s. 10.

14. M. Warner, "The Question of Faith: Orientalism, Christianity and Islam", *The Orientalists: Delacroix to Matisse*, London 1984, s. 34.

15. L. Nochlin, "The Imaginary Orient", *Art in America*, 1983, C. 71, s. 125.

16. Warner, "The Question of Faith...", y.a.g.m., s. 37.

17. H. de Callias, "Le Salon de 1864-XVII: Les Italiens et les Orientaux", *L'Artiste* 1864, C.I, s. 198.

18. L. Thornton, *The Orientalists: Painter Travellers 1828-1908*, Paris 1983, s. 21.

19. Fransız Elçisi M. de La Haye ile İstanbul'a gelen George de la Chappelle'in *Recuel de divers portraits de principales dames de la porte....*, (Paris, 1648) adlı kitabında Türk Sultanı diye verilen kadının Beyoğlu sırtlarında feracesiz ve peçesiz olarak gösterilmesi dönemin basmakalıp konularına bir örnektir. St. Clair, *The Image...*, a.g.e., s. 14.

20. y.a.g.e., ss. 10-15.

21. İlk defa Viyana kuşatmasından sonra Avrupa'da tanınan kahve, Fransa'ya IV. Mehmed tarafından XIV. Louis Sarayı'na görevli olarak gönderilen Süleyman Ağa ile girmiştir. Süleyman Ağa'ya sarayın gösterdiği ilgi Molière'in *Le Bourgeois Gentilhomme* adlı oyununda eleştiri konusu olmuştur. Ancak daha sonraki yıllarda kahve günlük hayatın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir.

22. A. Boppe, *Les Peintres du Bosphore du XVIII. Siècle*, Paris, 1911, ss. 101-143.

23. y.a.g.e., s. 114.

24. y.a.g.e., s. 20.

25. y.a.g.e., ss. 57-100.

26. y.a.g.e., ss. 215-216.

27. y.a.g.e., ss. 209-210.

28. y.a.g.e., ss. 207-208.

29. y.a.g.e., ss. 210-212.

30. y.a.g.e., s. 111.

31. y.a.g.e., ss. 165-182, 198-200.

32. M. Cezar, *Sanatta Batıya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul, 1971, ss. 72-81.

33. A. Thalasso, *L'Art Ottoman*, s. 11.

34. Guillemet'nin bu portresi bugün Sakıp Sabancı Koleksiyonu'nda bulunmaktadır.

35. M. Cezar, y.a.g.e., ss. 398-399.

36. y.a.g.e., ss. 402-407.

37. A. Thalasso, *Les Premiers Salons de Peintures de Constantinople*, Paris, 1906, s. 3.

38. M. Cezar, y.a.g.e., ss. 403-424.

Kaynakça

Ackerman, Gerald. *Les Orientalistes, Jean-Léon Gérôme*, Paris, ACR Edition, 1985.

Ahmed Rasim. *Tarih ve Muharrir*, İstanbul, 1329.

Ahmed Refik. "Sultan Abdülmecid Han'ın Sarayında Doktor Spitser'in Hatıratı", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, Sayı 34, altıncı sene, İstanbul, 1333.

Alazard, Jean. *L'Orient et la peinture française au XIXe siècle*, Paris, 1930.

Bénédite, Léonce. "Les Peintres orientalistes français", *Gazette des Beaux Arts*, C. XXI, 1899, ss. 239-247.

Bénézit, E. Dictionnaire des Peintres, Sculpteurs, Dessinateurs et Graveurs, Paris, Librairie Gründ, 1956.

Bezombes, Roger. *L'Exotisme dans l'Art et la Pensée*, Bruxelles, Elsevier, 1953.

Boppe, A. *Les Peintres du Bosphore au XVIIIe Siècle*, Paris, Hachette, 1911

Cezar, Mustafa. *Sanatta Batı'ya Açılış ve Osman Hamdi*, İstanbul, İş Bankası Yayınları, 1971

Comanducci, A.M. *Dizionario illustrato dei pittori, designatori* Milan, 1970, 1975.

Cruysmans, Philippe. *Peinture Orientaliste Orientalisme Réaliste du XIXe siècle*, Bruxelles, Laconti et Berko, 1982

Dietz, Petra. "Quelques aspects de l'orientalisme aux Salons de 1865 à 1892"(Tours Müzesi sergi kataloğu), 1980.

Eastern Encounters; Orientalist Painters of the Nineteenth Century (sergi kataloğu), London, The Fine Art Society, 1978.

Eyice, Semavi. "Avrupa'lı Bir Ressamın Gözü ile Kanunî Sultan Süleyman", *Kanunî Armağanı*", Ankara, T.T.K. Basımevi, 1970.

Great Cities; in the 19th Century (sergi kataloğu), London, The Fine Art Society, 1985.

Halil Edhem. *Elvah-ı Nakşiye Koleksiyonu*, İstanbul, 1340 (1924).

Juler, Caroline. *Les Orientalistes de l'Ecole Italienne*, Paris, ACR Edition, 1987.

Jullian, Philippe. *Les Orientalistes*, Fribourg, Office du Livre, 1977.

Llewelyn, Briony and Newton Charles, *The People and Places of Constantinople: Watercolours by Amadeo Count Preziosi 1816-1882* (sergi kataloğu), London, Victoria and Albert Museum, 1985.

Öndes, Osman. *İstanbul Aşığı Ressam Preziosi*, İstanbul Milliyet Yayınları, 1972.

Kurz, Hilde and Otto. "The Turkish dresses in the costume book of Rubens", *Nederlandes, Kunsthistorisch Jaarboek 23, Fibula, Van Dischoeck, Bussum, 1973.*

Nochlin, Linda. "The Imaginary Orient", *Art in America*, C. 71 (May 1983), ss. 118-131, 187-191.

Raby, Julian. *Venice, Dürer and the Oriental Mode*, London, Islamic Art Publications, 1982.

Renan, Ary. "La Peinture Orientaliste", *Gazette des Beaux-Arts, C. XI, 1894, ss. 43-53.*

Renda, Günsel. *Batılılaşma Döneminde Türk Resim Sanatı: 1700-1850*, Ankara, Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 1977.

Renda, Günsel, " 'Türk Ressamı' diye anılan Jean Etienne Liotard" *Sanat Dünyamız*, Sayı 13, Mayıs 1978.

Reyhanlı, Tülay. *İngiliz Gezginlerine Göre XVI. Yüzyılda İstanbul'da Hayat*, Ankara, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

Rouillard, Clarance Dana. *The Turk in French History, Thought, and Literature (1520-1660)*, Paris, Etudes de Littérature Etrangère et Comparée, 1938.

Said, Edward W. *Orientalism*, Middlesex. Penguin Books, 1985.

Searight, Sarah. *The British in the Middle East*, London, East-West Publications, 1979.

St. Clair, Alexandrine. *The Image of the Turk in Europe* (sergi kataloğu), New York, The Metropolitan Museum of Art, 1973.

Stevens, Mary Anne, ed. *The Orientalists; Delacroix to Matisse*, (sergi kataloğu), London, Royal Academy of Art, 1984.

Thalasso, Adolphe. *L'Art Ottoman, Les Peintres de Turquie*, Paris, Librairie Artistique Internationale, 1910.

Thalasso, Adolphe. *Les Premiers Salons de Peinture de Constantinople*, Paris, 1906.

Thalasso, Adolphe. "Fausto Zonaro", *L'Art et les Artistes*, No.46, (Janvier 1909).

Thalasso, Adolphe. "Première Exposition Artistique Ottoman", *L'Art et les Artistes*, (Avril, 1907).

Thieme-Becker Allgemeines Lexikon der Bildenden Künstler, Leipzig, Engelmann, 1907.

Thornton, Lynne. *The Orientalists; Painter Travellers 1828-1908*, Paris, ACR Edition, 1983.

Travellers: Beyond the Grand Tour, (sergi kataloğu), London, The Fine Art Society, 1980.

Tuğlacı, Pars, *Ayvazovski Türkiye'de*, İstanbul, İnkilap ve Aka, 1983.

Verrier, Michelle. *The Orientalists*, London, Academy Editions, 1979.

Yenal, Engin. *Karşılaştırmalı Tarihsel Perspektiv'de (1453-1923) Osmanlı Başkenti İle İlgili Batı Kaynaklarından Seçilmiş Bir Kaynakça Denemesi*, İstanbul, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, 1986.

Resim Listesi

1
Mantegna
"Kralların Secdesi"
Uffizi, Floransa

2
Pinturicchio
"Azize Katerina Tartışması"ndan ayrıntı
Vaticano

3
Carpaccio,
"Aziz Giorgio Ejderhayı Yeniyor"
S. Giorgio degli Schiavoni, Venedik

4
Giovanni Mansueti
"Aziz Markos Anianus'u İyileştiriyor"
Accademia, Venedik

5
Albrecht Dürer
"Osmanlı Süvarisi"
Albertina, Viyana

6
Rembrandt
"Doğu Kıyafetli Bir Erkek Portresi"
Rijksmuseum, Amsterdam

7
Anthony van Dyck
"Sir Robert Sherley"

8
Delacroix
"Sardanapal'ın Ölümü"
Louvre, Paris

9
Ingres
"Türk Hamamı"
Louvre, Paris

10
Antoine Gros
"Ebukir Savaşı"
Musée de Versailles

11
Alexandre-Gabriel Decamps
"Okul Çıkışı"
Wallace Collection, Londra

12
Théodore Chassériau
"Konstantin Halifesi Ali Bin Hamid"
Musée de Versailles

13
Horace Vernet
"Yahuda ve Tamar"
Wallace Collection, Londra

14
A.E. Duranton
"Jean-Léon Gérôme'un Atölyesi"
Gallerie Tanagra, Paris

15
Jean-Léon Gérôme,
"Yılan Oynatıcısı"
Sterling and Francine Clark Institute, Williamstown, Mass.

16
Edward Lear
"Beytüllâhm"
The Fine Art Society, Londra

17
David Roberts
"Dendera Tapınağı"
The City of Bristol Museum and Art Gallery

18
John Frederick Lewis
"Harem Hayatı, İstanbul"
The Laing Art Gallery, Newcastle upon Tyne

19
William Holman Hunt
"Günah Keçisi",
Lady Lever Art Gallery, Port Sunlight

20
Ludwig Deutsch
"Türbede Dua, Kahire"
B. Chalmers Collection, Houston

21
Roberto Raimondi
"Esnaf"
Mathaf Gallery, Londra

22
Jean-Jules-Antoine Lecompte de Nouÿ
"Beyaz Esire"
Musée des Beaux-Arts, Nantes

23
Gustave Bauernfeind
"Kudüs'de Sokak Sahnesi"
Mathaf Gallery, Londra

24
William Holman Hunt
"Hz. İsa Tapınakta",
Birmingham Museum and Art Gallery

25
Rudolph Ernst
"Rüstem Paşa Camii'nin İçi""
Mathaf Gallery, Londra

26
William Pars
"Atinadaki Akropolis'te Erekhtheion Tapınağı"
British Museum, Londra

27
Antoine Ignace Melling,
"Beyoğlu'ndan İstanbul'un ve Sarayburnu'nun Görünümü"
Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore'dan

28
Erhard Reuwich
"Türk Askerî Bandosu"
Sanctae Peregrinationes...'den

29
Pieter Coecke van Aelst
"Cenaze Sahnesi"
Ces Moeurs et fachons de faire de Turcz...'den

30
Melchior Lorichs
"Sipahi"
Wolgerissene und geschnittene Figuren...'den

31
Nicolas de Nicolay
"Hamama Giden Bir Türk Kadını ve Halayığı"
Les Quatres Premiers Livres des Navigations et Pérégrinations Orientales de Nicolas de Nicolay'dan

32
Georges de la Chapelle
"Türk Sultanı"
Receuil de divers Portraits...'den

33
Cornelius de Bruyn
"Boğaz'da Bir Ticaret Gemisi"
Voyage to the Levant'dan

34
Charles Parrocel
"Elçi Mehmed Efendi'nin 21 Mart 1721'de Tuileries'ye Gelişi"
Musée de Versailles

35
Charles Nicholas Cochin,
"Versailles Sarayı'nda Maskeli Balo"
Bibliothèque Nationale, Paris

36
C. Van Loo,
"Gözdesine Konser Verdiren Büyük Türk"
Wallace Collection, Londra

37
Aved
"Mehmed Said Efendi"
Musée de Versailles

38
William Pars
"Milâs'da Mezar Anıtı"
British Museum, Londra

39
J.B. Van Mour
"Lady Mary Wortley Montague ve Oğlu"

40
J.B. Van Mour
"III. Ahmed'in Av Eğlencesi"
The Fine Art Society, Londra

41
A. de Favray
"Türk Kıyafetinde Vergennes Kontu"
Özel kol.

42
Francis Smith
"Sultan İngiliz Elçisini Huzura Kabul Ediyor"

43
J.E. Liotard
"Coventry Kontesi"
Musée d'Art et d'Histoire, Genève

44
Antoine Ignace Melling
"Sultanın Hareminden Bir Bölüm"
Voyage Pittoresque de Constantinople et des rives du Bosphore'dan

45
William Bartlett
"Okmeydanı'ndan Görünüm"
The Beauties of the Bosphorus'dan

46
I.K. Ayvazovski
"Sarayburnu"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

47
I.K. Ayvazovski
"Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

48
I.K. Ayvazovski
"Ay Işığında Eyüp"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

49
Philippe Bellò
"Yalıda Kadınlar"
Halit Çıngıllıoğlu kol., İstanbul

50
Narcisse Berchère
"Manzara"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

51
Gustave Boulanger
"Sudan Geçen Bedeviler"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

52
Fabius Brest
"İstanbul Manzarası"
Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

53
Fabius Brest
"Üsküdar"
Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

54
Fabius Brest
"Cami Önü"
Erol Aksoy kol., İstanbul

55
Fabius Brest
"Kapalıçarşı"
Özel kol., İstanbul

56
Fabius Brest
"Boğa'da Yelkenliler"
Özel kol., İstanbul

57
Jean Brindesi
"Mısırçarşısı"
R.P. kol., İstanbul

58
Alfred de Dreux
"Şahlanmış At"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

59
François Dubois
"Bâb-ı Hümayun"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

60
François Dubois
"Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Geçit Resmi"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

61
Jean-Baptiste-Etienne de Forcade
"Yıldız Hamidiye Camii"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

62
Eguène Fromentin
"Nil Kıyısı"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

63
Eugène Fromentin
"Arap Süvarileri"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

64
Eugène Fromentin
"Mısır'da Sahil Kasabası"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

65
Jean-Léon Gérôme
"Mısır'da Kahve"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

66
Pierre Désiré Guillemet
"Saraylı Kadın"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

67
Pierre Désiré Guillemet
"Saraylı Kadın"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

68
François-Claude Hayette
"Çingeneler"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

69
Victor Huguet
"Çölde Bedeviler"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

70
Adolf Kaufmann
"Haliç"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

71
Jean-Emile Laurent
"Çarşı"
Hilal Arslan kol., İstanbul

72
Leonardo De Mango
"Cami Kapısı Önünde Dilenci"
Yılmaz Akar kol., İstanbul

73
Félix Parmentier
"Boğaz'da Kahve"
Özel kol., İstanbul

74
Amadeo Preziosi
"Çarşı"
Ersin Börteçen kol., İstanbul

75
Amadeo Preziosi
"Kapalıçarşı"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

76
Amadeo Preziosi
"Çamlıca"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

77
Amadeo Preziosi
"Manda Arabası"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

78
Amadeo Preziosi
"Eyüp'ten Görünüm"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

79
Amadeo Preziosi
"Kahve Getiren Kız"
R.P kol., İstanbul

80
Amadeo Preziosi
"Sultan Mecid'in Beylerbeyi'ne Gelişi"
Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

81
Jean Schranz
"Boğaz Görünümü"
Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

82
Jean Schranz
"Boğaz Görünümü"
Topkapı Sarayı Müzesi, İstanbul

83
Adolf Schreyer
"Arap Süvarisi"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

84
Sandor Alexander Swoboda
"Haremde Kadınlar"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

85
Sandor Alexander Swoboda
"Saraylı Kadın"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

86
Stefano Ussi,
"Sürre Alayı"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

87
Salvatore Valéri
"Kağıthane'den Görünüm"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

88
Salvatore Valéri
"Arap Kızı"
Metin Kaşo kol., İstanbul

89
Georges Washington
"Atlılar"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

90
Georges Washington
"Kervana Saldırı"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

91
Georges Washington
"Arap Süvarileri"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

92
Georges Washington
"Arap Süvarileri"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

93
Georges Washington
"Arap Süvarileri"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

94
Joseph Warnia Zarzecki
"Boğaziçi Kıyıları Anısı"
Resim ve Heykel Müzesi, İstanbul

95
Felix Ziem
"İstanbul Manzarası"
Özel kol., İstanbul

96
Fausto Zonaro
"İstanbul Manzarası"
Özel kol., İstanbul

97
Fausto Zonaro
"Kayığa Binen Kadınlar"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

98
Fausto Zonaro
"Venedik Görünümü"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

99
Fausto Zonaro
"İstanbul Manzarası"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

100
Fausto Zonaro
"Kayser Wilhelm ve Eşi Yıldız'da"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

101
Fausto Zonaro
"Dolmabahçe Rıhtımında Kayser Wilhelm"
Dolmabahçe Sarayı, İstanbul

Dizin

A

ABC Kulübu, 137

Abdülaziz, 82, 83, 91, 120, 121, 170

Abdülhamid I, 72

Abdülhamid II, 84, 129, 137, 153, 169

Abdülmecid, 81, 82, 91

Abdülmecid Efendi, 170

Acquaroni, 83

Aelst, Pieter Coecke van, 53,
Cenaze Sahnesi, 55

Allom, Thomas, 34, 47, 77

American Oriental Society, 19

Andreossy, General, 72; *Constantinople et le Bosphore de Thrace pendant les années 1812, 1813, 1814 et l'année 1826*, 72

Anschütz, Hermann, 163

Arabian Nights, 21

Aramon, Gabriel de, 57

Artistes Français, 127

Aublet, Albert, 84

Aved, Jacques, 63;
Mehmet Said Efendi, 66

Ayvazovski, İvan, Konstantinoviç, 82, 91, 92,
Çırağan Sarayı Önünde Osmanlı Donanması, 92,
Sarayburnu, 90, *Ay Işığında Eyüp*, 93

B

Ballesio, Francesco, 41

Baltimore, Frederick, Lord, 74

Balyan, Sarkis, 91

Barabas, Miklos, 149

Barbizon, 123

Barker, H. Ashton, 77

Barth, Franz-Xaver, 163

Bartholdi, Frederich-Auguste, 97

Bartlett, William, 34, 47, 77, 78
Okmeydanı'ndan Görünüm, 80

Basiret, 83

Bauer, Marius, 84

Bauernfeind, Gustav, 37;
Kudüs'de Sokak Sahnesi, 45

Befani, Achelli Formis, 41

Belley, 97

Bellini, Gentile, 11, 15

Bellò, Philippe, 84, 85, 95,
Yalıda Kadınlar, 94, 132

Belvedere Sarayı, Viyana, 82

Belzoni, Giovanni Battista, 20

Bénédite, Léonce, 52

Benjamin-Constant, Jean-Joseph, 31

Benvenuti, Pietrò, 151

Berchère, Narcisse, 82, 97;
Le désert de Suez; cinq mois dans L'Ishtme, 97,
Manzara, 96

Berger, Durand, J.B.H, 127

Bernard, Emile, 84

Beyrut Cizvitler Koleji, 132

Bezzuoli, Giuseppe, 151

Bida, Alexandre, 82

Biseo, Cesare, 41, 151 167

Blanc, Charles, 97

Bonnat, Léon, 82

Bonnefond, Claude, 117

Bonneval, Claude-Alexandre, Kont, 75

Bossoli, Carlo, 37

Boulanger, Gustave-Clarence-Rudolphe, 82,
99, *Sudan Geçen Bedeviler*, 98, 119

Bourdon, 85

Bourmance, 83

Borticelli, Sandro, 11

Brabazon, Hercule Brabazon, 82

Brangwyn, Frank, 84

Bredt, Ferdinand Max, 84

Brest, Germain-Fabius, 82, 86, 101; *İstanbul Manzarası*, 100, *Üsküdar*, 102; *Cami Önü* 103, *Kapalıçarşı*, 104, *Boğazda Yelkenliler*, 105

Breydenbach, Bernhard von, 53 *Sançtae Peregrinationes*, 53

Brindesi, Giovanni (Jean), 107, *Anciens Costumes Turcs de Constaninople*, 107, *Souvenirs de Constantinople*, 107, *Mısır Çarşısı*, 106

Bruyn, Cornelius de, 59, *Boğaz'da Bir Ticaret Gemisi*, 61

Bulgaroff, 77.

Burckhardt, Jacob, 20

Busbecq, Ogier Ghiselin de, 53

Byron, George Gordon, Lord, 21
Childe Harold, 21, *The Giaour*, 21, *The Bride of Abydos*, 21, 23, 27

C

Cabat, Nicolas-Louis, 116, 117

Caffi, İppolito, 41

Callias, Hector de, 51

Carbognano, Comidas de, 74; *Descrizione Topografica dello Stato Presenti di Constantinopoli Arrichiata di Figura*, 74

Carpaccio, Victor, 11,
Aziz Giorgio Ejderhayı Yeniyor, 13

Caraffe, Armand-Charles, 72, 74

Carrey, Jacques, 18

Cassas, Louis-François, 47, 72;
Voyage de Syrie, 72

Castellan, Antoine-Laurent, 72; *Lettres sur la Morée, l'Hellespont et Constantinople, Moeurs; Usages, Costumes des Othomans et Abrégé de Leur Histoire*, 74

Castiglione, Baldasare, 57; *Il Cortegiano*, 57

Celsing, 74

Choiseul-Gouffier, Marie-Gabriel-Florent-Auguste, 72, 74

Champollion, Jean-François, 20

Charles, Walter, 82

Chassériau, Théodore, 27; *Konstantin Halifesi Ali Bin Hamed* 29

Chateaubriand, François René de, 21;
Itinéraire de Paris à Jérusalem, 21

Chlebowski, Stanislaus, 82

Chennevières, Philippe de, 97

Chevreuse, Jacquesson de la, 113

Civanyan, 83

Cochin, Charles Nicholas, 63;
Versailles Sarayı'nda Maskeli Balo, 64

Cogniet, Léon, 109, 125, 135

Coleridge, Samuel Taylor, 21;
Kubla Khan, 21

Constant, Jean-Joseph Benjamin, 82

Cook, Thomas, 20

Cormon, Fernand, 117

Corot, Camille, 97, 117

Corrodi, Hermann David Saloman, 41

Coypel, Charles, 63

Crivelli, Carlo, 11

Ç

Çarlık Güzel Sanatlar Akademisi,
St. Petersburg, 91

D

Dadd, Richard, 82

D'Auria, 132

Dallaway, James, 77; *Constantinople ancient and modern*, 77

Damad İbrahim Pasha, 68

Danet, Louis, 57

Darülfünun, 84, 125

Daubigny, Charles-François, 82

Dauzats, Adrien, 27, 81

De Amicis, Edmondo, 151, 167
Constantinopoli, 167

Debat-Ponson, Edouard, 84

Decamps, Alexandre-Gabriel, 22, 23, *Okul Çıkışı*, 28, 81, 116, 132

Deck, Théodore, 9

Defregger, Franz von, 163

Dehodencq, Alfred, 31

Delbeuf, Régis, 85

Della Sudda, E., 85

De la Chapelle, Georges, 60 *Türk Sultanı*, 60

Delacroix, Eugène, 19, 22, 23,
Sardanapal'ın Ölümü, 24, 116, 117

Delaroche, Paul, 99, 119

De Mango, Leonardo, 85, 132, 133, *Cami Kapısı Önünde Dilenci*, 133

Denon, Dominique-Vivant, Baron, 47

Deschanel, Paul, 167

Deutsch, Ludwig, 37, *Türbede Dua*, 40

Dijon Mimarlık Okulu, 164

Diorama, 47, 129

Direnyan, Sarkis, 83

Donizetti, Guiseppe, 81

Dreux, Alfred de, 109
Şahlanmış At, 108

Du Barry Marie Jeanne Becu, Kontes, 63

Dubois, François, 111, *Bab-ı Hümayun*, 110, *Asakir-i Mansure-i Muhammediye'nin Geçit Resmi*, 111

Dufferin, Frederick Temple Blackwood, 153

Dupré, Jules, 97

Duranton, A.E. 32
Jean-Léon Gérôme'un Atölyesi, 32,

Dürer, Albrecht, *Osmanlı Süvarisi*, 15

Dyck, Anthony van, 16, *Sir Robert Sherley*, 17

E

East India Company, 34

Enderun, 57

Ernst, Rudolph, 37
Rüstem Paşa Camii'nin İçi, 48, 82

Eugénie-Marie de Montijo de Guzman, (İmparatoriçe), 86

F

Farnetti, Stefano, 85

Fatih Sultan Mehmed, 15

Fauvel, Louis-François Sébastien, 67, 72

Favray, Antonie de, 18, 68, *Türk Kıyafetinde Vergennes Kontu*, 73

Fellows, Charles, 20, 34

Ferriol, de, 67, 68

Fitzgerald, Edward, 21

Flandin, Eugène, 82

Flandrin, Hippolyte-Jean, 121

Flaubert, Gustave, 23

Forcade, Jean-Baptiste-Etienne de, 113
Yıldız Hamidiye Camii, 112

Fossati, Gaspare, 41

Fossati, Guiseppe, 41

Fra Angelico, 11

Fransız Enstitüsü, 119

Frère, Thédore, 82

Fromentin, Eugène, 21, 31, 51, 97, 115, 116, 117, *Un été dans le Shara*, 117, *Une année dans le Sahel*, 117, *Dominique*, 117, *Les Maîtres d'autrefois*, 117, *Arap Süvarileri*, 115, *Nil Kıyısı*, 114, *Mısır'da Sahil Kasabası*, 116, 127, 147, 157

G

Gagarin, Grigori, 164

Gambart, Ernest, 51

Gautier, Théophile, 9, 21, 27, 51, 86, 119

Gérôme, Jean-Léon, 22, 31, *Yılan Oynatıcısı*, 33, 51, 82, 84, 97, 99, 119, 120, *Mısır'da Kahve*, 118

Gerson, Adalbert de Woicieck, 163

Gerve, Henri, 117

Gleyre, Charles, 22, 81

Goethe, Johann Wolfgang von, *Westostlicher Diwan*, 19

Goodwin, Francis, 77

Goupil, Adolphe, 51, 119

Gros, Jean Antoine, Baron, 23 *Abukir Savaşı*, 26

Gudenus, Baron, 74

Gudin, Théodore, 91

Guillaumet Akademisi, 83, 121

Guillemet, Gustave, 31, 51, 97

Guillaumet, Pierre Désiré, 82, 83, 84, 121, *Saraylı Kadın*, 122, *Saraylı Kadın*, 123

Guys, Constantin, 82

Güzel Sanatlar Akademisi, (İstanbul), 84

H

Haag, Carl, 82

Hakayik-ül Vekayi, 83

Halil Paşa, 85, 120

Hamon, Jean-Louis, 99

Harpignies, Henri-Joseph, 82

Hayette, François-Caude, 82, 125, *Çingeneler*, 124

Hayez Francesco, 41

Hasse, Johann Adolf, 63 *Solimano*, 63

Heine, Heinrich, 21 *Romanzero*, 21

Hıdiv İsmail Paşa, 151

Hilair, J-B, 72, 74

Huet, Paul, 97

Hugo, Victor, 19, 21 *Les, Orientales*, 19, 21, 27

Huguet, Victor 82, 127, *Çölde Bedeviler*, 126

Humbert, Ferdinand, 117

Hunt, Holman, 22, 37, *Günah Keçisi*, 39, *Hz. İsa Tapınakta*, 46, 82

Huymans, Jan-Baptist, 82

Hügel, Karl von, Baron, 31

Hyzler, Giuseppe, 137

I

Illustrated London News, 31,

Ingres, Jean Auguste Dominique, 23, *Türk Hamamı*, 25

Institute of British Architects, 77

Institut d'Egypte, 19

İ

İslam Sanatı Sergisi, Paris 1893, 20, Münih 1910, 20, Paris 1893, 52, 127

İstanbul Salonu, 84, 85, 95, 133, 153, 169

J

Jacobs, Jacob, 81

Jollivet, Pierres-Jules, 99

Josephine, Marie-Josèphe-Rose Tascher de la Pagerie, (İmparatoriçe), 77

K

Kanunî Sultan Süleyman, 57

Kaufmann, Adolf, 129, *Haliç*, 128

Kırım Savaşı, 18, 91, 95, 147

Knaus, Ludwig, 163

Koutouzof, Michail Larivonovitch Golenitchef, Smolensk Prensi, 75

L

La Muse Historique, 59

La Turquie, 84

Lamartine, Alphonse de, 21; *Souvenirs, impressions, pensées et paysages pendant un Voyage en Orient*, 21

Lancret, Nicolas, 63

Lane, Edward William, 19; *An Account of the Manners and Customs of the Modern Egyptians*, 19

Latour, Maurice Quentin de, 63

Laurens, Jules, 82

Laurent, Jean-Emile 131, *Çarşı*, 130

Layard, Henry, 20

Le Barbier, 74

Le Hay, 67

Le Stamboul, 85

Lear, Edward, 34, 82, *Bethlehem*, 35

Lecomte-du-Nouy, Jules-Jean-Antoine, 31; *White Slave*, 43, 84

Leighton, Wrederick, Lord, 37, 82

Leitch, William, 34, 47

Lemercier, 107

Leo, Leonardo, 63; *Bajazete, Imperator de Turchi*, 63

Leroy, Paul, 84

Lesseps, Ferdinand de, 97

Lewis, John Frederick, 22, 34, 82, *Harem Hayatı*, 38,

Lhermitte, Leon, 117

Liotard, Jean-Etienne, 18, 74, *Coventry Kontesi*, 76

Lippi, Filippino, 11

Liston, Robert, 74

Londra Krallık Akademisi Okulu, 22, 51, 74

Loo, Carle van, 63, *Gözdesine Konser Verdiren Büyük Türk*, 65

Lorichs, Melchior, 53 *Ein liedt vom Türchen und Antichrist*, 53, *Soldan Soleyman Türckhischen Khaysers...*, 53 *Sipahi*, 56

Lorrain, Claude, 47, 91

Loti, Pierre, 4, 21, 86

Loubon, Emile, 101, 127

Luciari, 77

M

Maccari, Cesare, 41, 153

Mahmud II, 72, 77, 81, 107

Maldarelli, Federico, 132

Malûmat, 85

Manas, Rupen, 81

Mancinelli Giuseppe, 132

Mansueti, Giovanni, 11, *Aziz Markos Anianus'u İyileştiriyor*, 14

Mantegna, Andrea, *"Kralların Secdesi"*, 10

Marcke, Emile van, 82, 129

Marilhat, Prosper-George-Antoine, 27, 31, 116

Masson, 82

Mayer, Luigi, 47, 74

Melling, Antoine, Ignace, 18, 47, 72, 75, 77 *Pera'dan İstanbul'un ve Sarayburnu'nun Görünümü*, 77, *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*, 50, 77 *Sultanın Hareminden Bir Bölüm*, 79

Menavino, Giovanni, Antonio, 53, *I Costumi et La Vitâ de Turchi* 1551, 53

Mercati, Gaetani, 77

Mercure de France, 63

Merlo, 95

Mesnil, Armand du, 116

Messina, Antonello de, 113

Meulen, van der, 117

Montague, Mary Wortley, Lady, 23, 74

Moore, Thomas, 21, *Lala Rookh*, 21

Morelli, Domenico 41, 132

Moretti, 83

Mour, Jean-Baptiste van, 18, 67, 68 *Recueil de Cent Estampes*, 67, *Lady Mary Wortley Montague ve Oğlu*, 70, *III. Ahmed'in Av Eğlencesi"* 71

Mozart, Wolfgang Amadeus, 42, *Saraydan Kız Kaçarma*, 42

Muller, William 34, 44

Murray's Guide to Turkey, 20

Museum Worsleyanum, 68

Mustafa III, 67

Müller, Leopold Carl, 22, 37, 82

N

Napolyon Bonaparte, 18

Nash, John, 9

Naum Tiyatrosu, İstanbul, 95

Nerval, Gérard de, 21

Netti, Francesco, 41

Nicolay, Nicolas de, 53, 57; *Les Quatres Premiers Livres des navigations et Pérégrinations Orientales de Nicolas de Nicolay*, 53; *Hamama Giden Bir Türk Kadını ve Halayığı* 58

Nointel, Charles-Marie-François Oliver, Marki, 67

Nubar Pasha, 151

O

Oedeker, 82

Ohsson, Mouradja de, 74

Omar Khayyam, 21, *Rubailer*, 21

Oskan Efendi, 85

Osman Hamdi, 82, 85, 120

P

Page, William, 34, 47

Palastrini, Enrico, 151

Palombo, 83

Pante, Elisa, 167, 169

Pardoe, Julia, 78; *Beauties of the Bosphorus*, 78

Paris Salonu, 1804, 72; 1814, 72; 1831, 109; 1843, 97; 1844, 116; 1845, 115, 135, 1847, 116, 119; 1848, 99; 1850, 116; 1851, 101; 1857, 157; 1857, 121; 1859, 127; 1868, 113; 1889, 167

Paris Güzel Sanatlar Okulu, 22, 27, 83, 97, 99

Parmentier, Félix, 135, *Boğaz'da Kahve*, 134

Parrocel, Charles, 59, 63; *Elçi Mehmed Efendi'nin Tuileries'ye Gelişi*, 62

Pars, William, 47, 67; *Atina'daki Akropolis'te Erekhtheion Tapınağı*, 49; *Milâs'da Mezar Anıtı*, 69

Pasini, Alberto, 41, 82

Pertusier, Charles, 72; *Atlas des promenades pittoresques dans Constantinople et sur les rives du Bosphore*, 72

Picot, François-Edouard, 157

Picou, Henri Pierre, 99

Piloty, Karl-Theodor, von, 163

Pils, Isidore Alexandre, Augustin, 125

Pinturicchio, *Azize Katerina Tartışması*, 12

Pompadour, Jeanne Antoinette, Markiz, 63

Ponsonby, William, 74, 75

Postiglione, Raffaele, 132

Poussin, Nicolas, 47

Préaulx, Michel-François, 72

Preziosi, Amadeo, 82, 137, *Çarşı*, 136, *Kapalıçarşı*, 138, *Çamlıca*, 139, *Manda Arabası*, 140, *Eyüp'ten Görünüm*, 141, *Kahve Getiren Kız*, 142, *Sultan Mecid'in Beylerbeyi'ne Gelişi*, 143, *Stamboul Recollections of Eastern Life*, 137, *Stamboul Souvenir d'Orient*, 137

Purser, William, 34, 47

Purser, William, 34, 47

R

Raimondi, Roberto, 41, *Tüccar*, 41

Ralli, Théodore, 120

Ramon, 97

Regnault, Jean-Baptiste, Baron, 111

Rembrandt van Ryn, 16; *Doğu Kıyafetli Bir Erkek Portresi*, 16

Rémond, Jean Charles Joseph, 116, 117

Renan, Ernest, 19; *Histoire générale et système comparé des langues Sémitiques*, 19

Renoux, Charles Caius, 97

Reuwich, Erhard, 53, *Türk Askerî Bandosu*, 54

Reveley, Willey, 68

Revett, Nicholas, 67

Roberts, David, 22, 34; *Views of The Holy Land, Syria, Idumea, Arabia, Egypt and Nubia*, 34, *Dendera Tapınağı*, 36

Rogier, Camille, 82

Rosa, Salvator, 91

Rosati, Giulio, 41

Rossini, Gioachino Antonia, 43; *Semiramis*, 42

Rousseau, Henri, 117

Rousseau, Jean Jacques, 63

Rousseau, Theodore, 97

Royal Asiatic Society, 19

Rubens, Peter Paul, 16

Ruisdael, Jacob Isaakszoon, 91

S

Sacy, Antoine-Isaac, Silvestre, Baron, 19; *Chrestomathie Arab*, 19

Salon National des Beaux-Arts, 52

Sargent, John Singer, 84

Saulcy, Louis-Félicien-Joseph de, 37; *Narrative of a Journey round the Dead Sea and in the Bible Lands*, 37

Schmidt, Joseph Ernest, 74

Schmidt, Maximilian, 82

Schranz, Jean, 82, 145, *Boğaz Görünümü*, 144, *Boğaz Görünümü*, 145

Schreyer, Adolf, 82, 117, 147; *Arap Süvarisi*, 146,

Seddon, Thomas, 37

Seitz, Alexander Maximilian, 163

Selim III, 77

Semler, Johann, 74

Signorini, Giuseppe, 41

Simoni, Gustavo, 41

Smith, Francis, 74, *Sultan İngiliz Elçisini Huzura Kabul Ediyor*, 75

Società degli Amatori e Cultori di Belle Arti, Roma, 169

Società Operaia, 132

Société Asiatique, 19

Société des Peintres Orientalistes Français, 52

Society of Dilettanti, 67

Süveyş Kanalı, 19, 41, 97, 117, 151

Sultanahmet Sanat Okulu, 83

Swoboda, Sandor Alexander, 149; *Saraylı Kadın*, 148, *Haremde Kadınlar*, 149

Ş

Şeker Ali Ahmed Pasha, 82, 83, 84, 85, 120, 125

T

Tanneur, Philippe, 91

Télemaque, 83

Thalasso, Adolphe, 85, 169, 170
Thévenot, Jean de, 57
Tieopolo, Giovanni Battista, 11
Tintoretto, Jacopo, 11
Tiziano, Vecellio, 11
Tournemine, 97
Troy, Jean françois de, 57
Troyon, Constant, 101
Turquerie, 41, 59, 63, 67

U

Ussi, Stefano, 41, 151, 152, *Sürre Alayı*, 150

V

Valéri, Salvatore, 41, 85, 132, 153, *Kağıthane'den Görünüm*, 154, *Arap Kızı*, 155
Vallauri, Alexandre, 85, 95
Verdi, Giuseppe, 42, *Aida*, 42
Vernet, Carl, 27
Vernet, Claude-Joseph, 27
Vernet, Horace, 19, 22, 27, 44, 82; *Yahuda ve Tamar*, 30
Veronese, Paolo, 11
Vien, Joseph, 63
Villa Abd-el-Tif, Cezayir, 52
Virmoundt, Hugo von, 74

W

Washington, Georges, 82, 117, 157; *Atlılar*, 156; *Kervana Saldırı*, 158; *Arap Süvarileri*, 159; *Arap Süvarileri*, 160; *Arap Süvarileri*, 161
Weeks, Edwin, 84
Weisse, Rudolf, 82
Wilkie, David, 34, 37
Worsley, Richard, Sir, 67
Wouverman, Philips, 117

Y

Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, 59, 63
Yusuf İzeddin Efendi, 83
Yvon, Adolphe, 82

Z

Ziem, Felix, 82, 86, 164, 165, *İstanbul Manzarası*, 165
Zonaro, Fausto, 41, 85, 132, 167, 169, 170 *İstanbul Manzarası*, 166, *Kayığa Binen Kadınlar*, 168, *Venedik Görünümü*, 171, *İstanbul Manzarası* 172, *Kayser Wilhelm ve Eşi Yıldız'da*, 173, *Dolmabahçe Rıhtımında Kayser Wilhelm*, 174

Semra Germaner

1967 yılında İ.D.G.S.A Yüksek Resim Bölümü'nden mezun oldu. Paris Sorbonne Üniversitesi'nde, 1971'de Sanat Tarihi Lisansı, 1973'de Yüksek Lisans yaptı. 1979 yılında İ.T.Ü.'de doktorasını tamamladı. 1985'de Doçent oldu. 1974 yılından beri Mimar Sinan Üniversitesi Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesidir.

Zeynep İnankur

1976 yılında İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü'nden mezun oldu. 1983 yılında aynı kurumda doktora yaptı. 1984'de Mimar Sinan Üniversitesi'nde Yard. Doç. oldu. 1977 yılından beri bu Üniversitede Arkeoloji ve Sanat Tarihi Bölümü öğretim üyesidir.

ISBN 975-7533-00-7